Catherine Mathelin

Çeviri Elâ Güntekin

Freud'a Ne Yaptık da Çocuklarımız Böyle Oldu?

Ana Babalara Notlar

5.BASKI

Kitap Yayınevi

KİTAP YAYINEVİ – 34
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 11

FREUD'A NE YAPTIK DA ÇOCUKLARIMIZ BÖYLE OLDU?/CATHERINE MATHELIN

ÖZGÜN ADI
QU'EST-CE QU'ON A FAIT A FREUD POUR AVOIR DES ENFANTS PAREILS
© 2000 ÉDITIONS DE NOËL
BU KİTABIN TELİF HAKLARI ONK AJANSI LTD. ARACILIĞIYLA SATIN ALINMIŞTIR.
© 2003, KİTAP YAYINEVİ LTD.
ÇEVİREN
ELÂ GÜNTEKİN

SON OKUMA
ESRA RÖSCH

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI

KAPAK TASARIMI

DİLEK ÇETİNKAYA
BEK

KAPAK RESMİ
JOAN MIRO; GÜNEŞ, ÖNEMLİ KİŞİLER VE KÖPEK, 1949
BASEL SANAT MÜZESİ

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂĞITHANE
SERTİFİKA NO. 12055
T: 0212 294 10 00 F: 212 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
EYLÜL 2003, İSTANBUL
5. BASIM
HAZİRAN 2015, İSTANBUL

ISBN 978 975 8704-27-9

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KAĞITHANE İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 11107-34-009175
T: 0212 294 65 55 F: 0212 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Freud'a Ne Yaptık da Çocuklarımız Böyle Oldu?

Ana Babalara Notlar

Catherine Mathelin

Çeviren
Elâ Güntekin

Kitap Yayınevi

Colette Misrahi'ye,
Değerli Dostluğu ve Her Zaman Olduğu Gibi
Bu Kitabın Yazılışı Sırasında da Verdiği Destek İçin Teşekkür Ederim.

Catherine Mathelin
Paris, Şubat 2000

İçindekiler

Önsöz 7

I- Kıskançlık Dramı 12

II- Otorite ve Zorbalık 28

III- Yeni Babalar 44

IV- Boşanma 57

V- Üvey Baba, Üvey Anne 73

VI- Tek Başına Çocuk Büyütmek 89

VII- Önemsiz Sanılan Ufak Tefek Kötü Muameleler 103

VIII- Erken Ergenlik 118

IX- Psikanaliz Danışması 131

Kaynakça 143

Önsöz

Son yıllarda, modernitenin etkisi psikanalizin görünümünü de değiştirdi. Klinik çalışma yeni biçimler kazandı, rahatsızlık belirtileri değişime uğradı. Ekonomik sorunların ağırlaşmasıyla, işsizlik ve gündelik hayatın zorluğu, analiz adaylarını biraz farklı "tüketiciler" haline getirdi. Sağlık ve mutluluk hakkı, etkinlik ve hız isteğini yoğunlaştırdı. Günümüzde "performans" gerekiyor; bir depresyon ya da basit bir aşk acısı bile işteki verimimizi düşürdüğü için işimizi kaybetme tehlikesiyle karşılaşmak istemiyoruz. Sonuçlar göz kamaştırıcı olmalı, belirti çabucak ortadan kalkmalı. Aktarımdan çekiniliyor, uzun ve bağlayıcı olma tehlikesi taşıyan bir çalışmaya girilmek istenmiyor. Kısa, davranışçı ya da bilişsel terapiler neredeyse antidepresanlara sığınmak kadar rahatlatıcı oluyor. Kaybedilecek vakit yok, bağımlılık tehlikesine girmeden çabucak iyileşmek gerek.

İnternette önerilerde bulunuluyor: "Sorunuzu sorun, size döneceğiz. Sorunuza denk gelen haneyi işaretleyin, çözüm size bildirilecektir. Mavi kartınızın numarasını bırakmayı unutmayın." Artık bir psikanalistle yüz yüze gelmeye bile gerek yok. Sanki her şey, hiçbir şey duymamak ve duyurmamak üzere ayarlanmış gibi; sanki bir fobi gibi, günümüzde psikanalitik danışmadan kaçınılıyor.

> Lucie, 5 yaşında küçük bir kız. Uyku bozuklukları nedeniyle annesiyle birlikte görüşmeye geldi. Onunla uzun uzun konuştuğum ve annesinden kendi sıkıntılarını dile getirmesini istediğim birinci seansın sonunda bana şunları söyledi: "Senin ne iş yaptığını biliyorum: Sen kulakları iyileştiriyorsun!" Ama kulakları iyileştiren birinden randevu almak için de anlatmayı-aktarmayı göze almak gerekir; yani kendinden bir parçayı ötekine emanet edeceksin ki, o bunu kabul etsin ve değişmesini sağlayabilsin.

Büyük mağazaların ilgili bölümlerinden ya da tüketici kataloglarından çamaşır makinesi seçer gibi terapi tarzını seçen pimpirikli "kulla-

nıcı"nın kuşkuyla yaklaştığı, işte bu dinamik güvendir. Dikkat! Fiyatları, sonuçları karşılaştıralım. "Aldatılmayalım!" Daha fazlasına sahip olmak, daha iyi olmak: İşte yeni yüzyılın parolası. Magazinlerin, "Freud Kullanım Kılavuzu" gibi başlıklar attığı çağımızda, etkinlik her şeyden önce gelir. Bilim her şeye açıklama getiriyorsa, her derdin bir devası, her üzüntünün bir çaresi olmadığı nasıl düşünülür?

Arzunun payı, bilinçdışının sırrı insanları kaygılandırmayı ve rahatsız etmeyi sürdürüyor. Bir yöntem uygulayarak bunlarla yüz yüze gelmekten kaçınmanın bir yolu yok mu?

Çocuk psikanalizi alanında da değişiklikler oldu. Otuz yıl önce çocukları ve ana babaları ilk görüşmeye aldığımızda, çoğunlukla onları analize kabul etmemizi isterlerdi. Bugün, gazete yazıları, radyo ya da televizyon aracılığıyla psikanaliz sandıkları alanla senli benli olan ana babalar, kolayca bir tavsiye istemeye geliyorlar.

"Onu tatil kampına yazdırsak mı?"

"Judo yapsa mı?"

"Ayrılmak niyetindeyiz, olabildiğince az acı çekmesi için ona bundan nasıl söz etsek?"

"Bebek bekliyorum, oğluma küçük bir erkek kardeşinin geleceğini nasıl anlatsam?"

Ana babalar, psikanalistlerin tavsiyelerini "uygulayarak" çocuklarıyla ilgi her türlü sıkıntıyı atlatabileceklerini sanıyorlar. Bu istek, günümüzün mükemmellik ideolojisiyle bağdaşıyor. Günümüzün beklenen, istenen çocuğu, bütün olanaklara sahip olarak dünyaya gelmelidir. Ana babanın sorunsuz bir çocuğa sahip olmaya "hakkı" vardır. Yanılmadıklarından emin olmak, en ufak bir yanlış yapma tehlikesinden kaçınmak için işin erbabına başvururlar. Çoğu zaman psikanaliz ile pedagojiyi birbirine karıştırırlar ve bu arada asıl önemli olanın "doğru yapmak" değil, "olmak" yani o çocuğun ana babası "olma"nın yolunu bulmak olduğunu unuturlar. Pedagoji ve psikoloji el kitapları var olduğundan bu yana, nasıl yapmak gerektiği öğrenilebilseydi, çocukların bütün ruhsal bozukluk belirtileri çoktan ortadan kalkardı. Freud'un, tavsiye isteyen bir anneye verdiği karşılığı hatırlayalım: "Ne isterseniz yapın, nasıl olsa kötü olacak."

Bu cümlenin sadece suçlayıcı anlamı vurgulanmıştır; oysa Freud'un asıl belirtmek istediği, ana babanın bir ideale erişmesinin olanaksızlığıdır.

Gerçekten de anne aslında çocuğun kendisine değer katmasını ister: "O parlasın ki ben de onunla birlikte parlayayım." Çocuğun onu iyi bir anne konumuna getirmesini ister. Psikanaliz dilinde biz buna ondan "yararlanmak isteme" deriz; hukuki anlamda bir mülkten yararlanabileceği gibi! "Bu yoldan ya da bu evden yararlanma hakkına sahibim." Anneyi bu yararlanma hakkından mahrum edecek hiçbir neden yokken, çocuk onu "yararlandırmamaya" çalışır. Kimse gelip anneye "çocuğundan yararlanmayacaksın" demezse –ki bu babanın işlevidir– çocuk ne kadar küçük olursa olsun anneyi bu haktan mahrum etmek için çaba gösterir. Çocuk, annenin onun sayesinde değer kazandığı duygusuna kapılmasını engellemek için, kendini cezalandırma pahasına tepki göstermekten başka çare bulamaz. İşte o zaman her türlü sağlıksızlık belirtisi görülür. Okul ve derslerden alınan iyi ya da kötü sonuçlar çocuğa geniş bir seçenekler alanı sağlar. Çalışmayı bırakır, artık iyi notlar getirmez. Aynı zamanda pis, terbiyesiz ya da hasta olabilir. Çocuk için karnedeki notlar ya da bir başarı derecesiyle özdeşleşmeyen bir özne olarak varlığını sürdürebilmenin tek yolu budur. Annesinin yararlanma hakkını elinde tuttuğu bir nesne olmaktansa kendini cezalandırmayı yeğler. Belirtiler, bu nedenle sürüp gider.

Freud tavsiyelerde bulunmaktan kaçınırdı.

Freud'un düşüncesi nasıl bir gözbağcılık marifetiyle çarpıtıldı? Sözcüğün etimolojik anlamıyla, nasıl sapkınlaştırıldı, yolundan saptırıldı? Freud nevrozları eğitime bağlayarak zihinleri alt üst etti kuşkusuz. Ancak bu, nevrozlardan reçeteler yoluyla kaçınılabileceği anlamına geliyordu.

Yaptıkları her şey nasıl olsa yanlış olacağına göre, ana babalar kendi rollerini oynamayı neden kendilerine yasaklıyorlar? Çocuklarını yetiştirirken kendi narsisizmlerini korumanın bir yolunun olduğunu düşünmek Freud'u çarpıtarak okumak anlamına gelir. Freud'un düşüncesini nasıl böyle yavanlaştırdık? Çağımızın yalpalayışlarında psikanalistlerin sorumluluğunun payı nedir? Ana babalara niçin şunlar söylenmesin: "Doğal olun, kendinize güvenin, yaptığınız nasıl olsa yanlış olacak, bunu üstlenin."

Ama ana babalar artık kendilerini tehlikeye atmak istemiyorlar. Her şeyin kusursuz olacağına dair bilimsel garanti istiyorlar. Çocuk hastalıkları uzmanları ve genetikçiler artık öğüt vermez olan büyükannelerin yerine geçtiler.

Freud'a göre; çocuklar ana babalarının kaçınılmaz yanlışlarını ergenlik çağında onlara yansıtırlar. Eğer, ana babaların verdiği eğitim, çocuklar bu çağa geldiğinde sorgulayabilecekleri ölçüde hatalar içeriyorsa başarılı olmuş demektir. Winnicott'un düşüncesine göre, tek ödüllendirilme umudu çocuklarınızın size bebeklerini emanet etmeyi kabul edecekleri gün karşınıza çıkacaktır. O zaman her şeyi tamamen berbat etmemiş olduğunuzu düşünebilirsiniz.

Psikanalize ihanet etmenin en kötü biçimi, bilinçdışını inkâr etmeye yeltenmektir. Özel sorunlara hazırlop çözümler sunmak, her vaka özel olduğu halde genellemeler yapmak bilinçdışının varlığını inkâr etmek demektir. Freud'cu olduğunu düşünen kişi bunu nasıl yapabilir?

Günümüzde geçerli tek parola: Artık acı, şiddet, kin olmasın. Kaçınılmak istenen sanki insanlık durumunun ta kendisi. Robotlar mı yaratacağız? Ana babalar reçete fikrinden kolay vazgeçmiyor. Kusursuz çocuklara sahip olmak için, televizyon reklamlarındakiler gibi kusursuz, mutlu ve ferah ana babalar olmak yeterli sanılıyor. Bunun için de, uzmanların tavsiyelerine kulak vermek gerekiyor; sanki psikanalistler, ideallerini yitirmiş ve yitirilen ideallerin yerine tüketimden başka bir şey sunamayan bir toplumun bağlantı noktaları olabilirlermiş gibi...

Kusursuz ana baba yoktur. Ana babaların arzularından "yara almadan" kendilerini oluşturamayacak olan çocuklar için iyi bir şey bu. Kalıplaşmış cümleler ve tavırlar önererek çocukların ana babalarının özelliklerini "kapmaları" engellenmek mi isteniyor? Çocuklarımıza aktardığımız aslında bilmediğimiz şeydir, konuşmada en çok iletilen söylenmeyendir. Reçete cümleler bu aktarım yolunu unutmuştur. Psikanalistler, ana babalara basmakalıp önerilerde bulunamazlar. Ama onların çocuğa bakış açılarını değiştirmelerine, önyargılardan ve boş hayallerden vazgeçmelerine yardımcı olabilirler. "Yapılması gerekenin" değil de, beklentilerinin ne olduğu, ne istedikleri konusunda kendilerini sorgulamalarını sağlayabilir-

ler. Psikanalistler çocukların söylediklerine tanıklık edebilirler. Onlar açısından nelerin yapıcı, nelerin yıkıcı olacağını ortaya çıkarabilirler. Tıpkı yetişkinlerin kendi çocukluklarında çektikleri ve büyüdükten sonra da dinmeyen acılarını saptayabilecekleri gibi.

Önceden kurgulanmış bir dünyanın dekorları arasında medyanın önerdiği yapay mutluluğun peşine düşmüş iki modern aileyi hayali bir sahnede kurgulama yolunu seçtim. Bu, yalancı bir mutluluktur, "kaba mukavvadan" yapılmıştır. Bu iki ailenin macerası, onları modern çılgınlığımızın kör kayalarına toslamaya iter. Ancak bir karikatüre dönüşebilecek bu ideal, kusursuzluk ve mutlak güvenlik çılgınlığının ta kendisidir.

Oyuncuların ellerinde bir metin vardır. Bir uzmanın elinden çıkması şart olmayan, gazete makalelerinden okudukları hazır cümleleri tekrar edeceklerdir.

Peki, ellerine nasıl bir metin verilmiştir? Sakın sıradan, ucuz bir metin olmasın! Bu gerçekten onların metni mi? Aslında her birinin içinde dile getirmedikleri başka sözler yok mu? Art arda gelen replikler ve diyaloglar aracılığıyla gündelik hayatın sahnelerini canlandırırken, yazdığı "psikanalize meraklı ana babalara notlar"la suflörü susturmaya çalışan psikanalistle karşılaşacaklardır.

Şimdi üç vuruş duyuldu, perde kalkıyor.

Birinci Bölüm

KISKANÇLIK DRAMI

Freud'a Ne Yaptık da Çocuklarımız Böyle Oldu?

Oyun

İki Perde, Dokuz Sahne

Günümüz Paris'i

Kişiler

Isabelle: Bekâr anne, 34 yaşında, reklam sektöründe çalışıyor.
Jonas: Isabelle'in oğlu, 5 yaşında.
Sylvie: Üç çocuk annesi, 36 yaşında, gazeteci, bir kadın dergisinin psikoloji sütununda yazıyor.
Pierre: Sylvie'nin ikinci kocası, erkek ikizlerin babası, 38 yaşında, yönetmen yardımcısı.
Jean-Jacques: Sylvie'nin üçüncü kocası, 39 yaşında ticaretle uğraşıyor.
Marion: 6 yaşında, Sylvie'nin ilk kocası François'nın büyük kızı.
Arthur ve Adrien: İkizler, Sylvie ile Pierre'in oğulları.
Hélène: Sylvie'nin annesi, Marion, Arthur ve Adrien'in anneannesi, 56 yaşında, "iş kadını."
Lison: Sylvie ile Isabelle'in iş arkadaşı, 35 yaşında.

Perde I
Sahne I

Paris. Bir akşamüstü.

Isabelle'in boş dairesinde telefon çalar. Telesekreterin harekete geçtiği duyulur.

"Günaydın, burası Isabelle'in evi, Jonas ve ben psikanalistteyiz, yeniden arayın ya da mesaj bırakın, biz sizi ararız."

"Isabelle, ben Sylvie, ekografiden geliyorum. İnanmayacaksın, bebekler ikiz; yani tek değil, iki bebek! Beni hemen ara, bulamazsan telesekretere psikanalistinin numarasını bırak."

Görüşmeden döndüğünde Isabelle Sylvie'ye ulaşmayı başarır ve aralarında aşağı yukarı şu konuşma geçer:

Isabelle: İşin içinden hiç çıkamayacağımızı sandım. Jonas korkunçtu. Onu sürükleyerek götürmek zorunda kaldım. Oraya bir daha gitmek istemediğini söylüyor, gidince de deli bir ananın kurbanı rolünü oynuyor. Onu tanırsın, bana ne iğrenç davrandığını, ne şımarıklıklar, zorbalıklar yaptığını bilirsin. Zamanını bana küfretmekle, beni tırmalamakla, ısırmakla geçiriyor. Beni çıldırtıp sonra da psikanalistin karşısında melek numarasına yatıyor; dizlerime tırmanmak istiyor, sakin görünüp gülümsüyor.

O zaman kadın tuhaf tuhaf, ısrarla bana bakıyor elbette. Bugün de aynı şey oldu; kadın benim için başkasından randevu almayı önerdi.

Her şeyin yolunda olduğunu, daha önce üç yıl terapi gördüğümü ve bugün hayatımın istenen kıvama geldiğini söyledim, görsen ne imalı havalara girdi. Bana inanmadı tabii. O piç kurusu onu avucunun içine aldı.

Oysa durumun iyi olmadığı belli, biliyorsun; bütün arkadaşlarım da söylüyor. Yalnız annelerin ayaklar altına alınan otoritesi hakkında kitaplar okudum, radyoda ve televizyonda da duydum; aşırı hareketli çocuklar konusunda bir şeyler yapılması gerek.

Psikolog tabii ki çocuğun değil, benim divana uzanmam gerektiğini düşünüyor. Bu çocuk her seferinde beni küçük düşürüyor, oysa ben dengeli olması için her şeyi, her şeyi denedim.

Bu, başvurduğum üçüncü psikanalist ve bugün aldığım sonuca bak. Her zamankinden kötü, bense günden güne çaresizleşiyorum. Doğduğundan beri psikanalistlerle görüşme fırsatı verdiğim halde bunun kıymetini bilmediği için öfkeleniyorum ona. Onun yerinde olmak isterdim. Keşke küçüklüğümde annem bana bu fırsatı verseydi! Ben Jonas'ın çocukluğunu isterdim, kendiminkini değil.

İlk psikanalisti harika bir adamdı. Düşünsene! Oğlumla görüştüğü için ona gitmeyi kendime yasakladım! Oysa Jonas'ın umurunda bile değildi. Çalışma odasında kırılabilecek şeylerle hokkabazlık yaptı, çalışma masasının tahtasını çizdi, halının üzerine oyun hamurları yapıştırdı, sonunda iyi yürekli doktor dayanamadı: "Daha sonra Jonas isterse gelin," dedi. "Size gelince, sizi kabul edemem, burası oğlunuza uygun bir yer, ona geri dönme fırsatını vermek istiyorum."

Bu kadar tuttuğum belki de tek psikanalist oydu ve Jonas'ın yüzünden ona gidemedim, eminim mahsus yapmıştır.

Neyse, hep kendimden söz ettim. Nedir bu ikiz meselesi, şaka mı yapıyorsun?

Sylvie: Ne şakası! Felaket! Kader, alınyazısı. Doktor kesin konuştu, bunlar ikiz. Tam da Marion küçük bir erkek kardeş yerine kırmızı bir balığı evlat edinmemizi önerirken, düşünebiliyor musun, iki bebek. Söylediğimizden beri kendini odasına kapatıyor. Pierre kapının önünde onunla konuşmaya çalışıyor. Ancak bebekleri Hayvanları Koruma Derneği'ne bırakmaya söz verirsek dışarı çıkarmış. Pierre iki bebeğin tek bebekten iyi olduğunu ona anlatmaya çalıştı, çünkü doğumda her biri ona bir hediye getirecekti. (Hediye meselesini radyodan duyduk.) Ama Marion bunu yutmadı. Pierre'e kendisini salak yerine koyduğunu söyledi. Altı yaşındaymış, annelerin karnında oyuncakçı dükkânı olmadığını biliyormuş. Üstelik o, babası bile değilmiş, onun yalanlarını dinlemek istemiyormuş. Bunları söyleyip öfkesinden anahtarı bir kez daha çevirdi.

Sanki dairenin içinde kapalı kalan biziz! Konuşmak bile istemiyor... Üstelik kayınvalidem yemeğe geliyor! Senin psikanalistin telefonla bana bir öneride bulunur mu dersin? Ama şimdilik bu öneriyi hediye paketi haline getirmeye gerek yok. Kayınvalidemi bilirsin! Zaten benden nefret ediyor,

Marion'u yetiştirmekten aciz olduğumu söylüyor. Pierre'in çocuk sahibi olmak için beni seçmesi büyük bir hataymış. Akşam bu illet kız kapıyı açmaya razı olmazsa, bak gör oynanacak psikodramı.

ISABELLE: Bilmem telefonla görüşmeyi kabul eder mi, ama bir dene. Olmazsa, bugünkü gazetede büyük kardeşlerin kıskançlığı hakkında bir yazı var, kapının arkasından onu okumayı denemelisin!

SYLVIE: Şaka mı yapıyorsun?! Bu hafta Pierre büyük kardeşe bebeğin doğumunun nasıl açıklanacağına ilişkin üç kitap okudu. Kıskançlık hakkında bir televizyon programı bile var. Her şeyi denedik, Isabelle çare bulamıyoruz. Marion normal değil anlaşılan. Peki, bütün bu tavsiyeler bizim durumumuzda niçin işe yaramıyor?

PERDE

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

Yetişkinler çocuğa hayatını yeni doğan bir kardeşle paylaşmak zorunda olduğunu bildirdiklerinde, onun bu olayı bir peri masalı gibi yaşayamayacağını anlayamıyorlar. Kıskançlık duygusunun yerleşmesi doğaldır. Yeni gelenden kurtulmak istemesi çocuğun kötü kalpli olduğunu göstermez, bu onun için bir hayatta kalabilme sorunudur. Doğumunda son derece savunmasız olması nedeniyle insan yavrusu yetişkine yaşamsal bir gereksinim duyar. Çok kısa süre içinde kendilerine yetebilecek duruma gelen hayvan yavrularının aksine, insan yavrusu, kendisiyle konuşulmaz, ilgilenilmez, yalnız ve bakımsız kalırsa birkaç gün içinde ölür gider. Bu büyük bağımlılık duygusunu bebek çok erken hisseder. Yetişkini sahiplenir, çünkü mutlak bir gereksinimi olduğunu bilir ve onu henüz kendisinden ayırt edemez. Bu vazgeçilmez sevgi nesnesini elinden almaya gelen ya da paylaşmaya çalışanı kim olursa olsun, tehlike olarak görecektir.

Lisa, 3 yaşında küçük bir kız; kendisine çok öfkeli olan ana babası tarafından getirildi.

"Çok kaygılıyız" diyorlardı, "şirin kızımız canavar kesilmek üzere. Küçük bir erkek kardeşi oldu, iki aylık bebeğe son derece kötü davranıyor.

Kitaplarda okuduk, kardeşi hakkında dilediği kadar kötü konuşmasına ses çıkarmamalıymışız, aldırmamalıymışız. Ama o, başka çocukların söylemediği korkunç şeyler söyledi. Bizi çok korkuttu. Bıçakla bebeğin karnını yarmak, kardeşini içine koymak için annesinin de karnını yarmak, başını kesmek, onu doğrayıp parçalarını annesine yedirmek istiyor. Korku filmi gibi! Bir şey demedik ama allak bullak olduk.

Birkaç gün sonra eyleme geçti. Şimdi onu taciz ediyor, sepetinin üzerine oturuyor, alt değiştirme masasından düşürmek istiyor. Geçen gün onu makasla bebeğin parmaklarını kesmeye çalışırken yakaladık. Cezalandırmanın faydası olmuyor. Şiddeti giderek artırıyor, arkadaşlarımızın çocuklarına ya da sokakta rastladığı bebek-

lere bile saldırgan davranıyor. O gerçekten tehlikeli, öldürücü bir çılgınlığın pençesinde. Tedavi olması gerek. Artık dayanamıyoruz."

Ana babanın anlattıklarındaki aşırı şiddet, Lisa'nın şiddetinin yankısı gibiydi. Karşımdaki koltuğa gömülmüş, hiçbir şey söylemeden, ana babasının dünyaya nasıl bir "seri katil" getirdiklerine ilişkin açıklamalarını dinliyordu. Kendisine hitap ettiğimde öfkeli ve kararlı bir edayla somurtuyordu. Ana babasının ve kendisinin hikâyelerini birlikte ele almaya çalıştığımda, yanıt vermeyi reddediyordu. Görüşme sürdükçe öfkesi yatışır gibi oldu, ama halinden büyük bir keder içinde olduğu anlaşılıyordu. Anlaşılan, ana baba bunu algılayamıyordu. O zaman ona ve ana babasına, bu küçük kızın isyanına ve umutsuzluğuna neden olduğunu sandığım şeyden söz ettim. Neden bu kadar şiddetli tepki veriyordu? Ana babalar, psikologlardan duya duya, küçük bir kardeşleri doğduğunda çocuklarda suçluluk duygusu uyandırmamak gerektiğini artık öğrenmiş olmalılar.

"Kız kardeşini sevmediğin için utanmıyor musun? Kötü bir çocuksun sen. Küçük bir kız kardeşin olduğu için mutlu olmalısın." Bunlar gerçekten yıkıcı cümlelerdir.

Çocuğa, bebeği sevmeme hakkına sahip olduğunu, bebeğe zarar vermesine engel olacaklarını, kendisini sevdikleri gibi onu da seveceklerini açıklamak, çoğu vakada durumu dramatik olmaktan çıkarır. Lisa'nın durumunda, ana baba kızlarının bebeğe söylediği aşırı şiddetli sözler üzerine çok kaygılanmışlardı. "Dehşet içinde kaldık" diyorlardı. Buna rağmen söylediklerine karşı çıkamamışlardı. Öyle ya, öğütlenen yöntem buydu.

Görüşme sırasında anne, kızının "kasap" gibi konuştuğunda duyduğu tiksintiyi ve korkuyu dile getirdi.

Annesinin hiç bahsetmediği, ancak kendi kız kardeşiyle yaşadığı hikâye birden su yüzüne çıktı. Bugün bile kâbuslar görmesine neden olan korkunç bir kıskançlık, kin, terk hikâyesi. Ses çıkarmıyordu ama, kızının söyledikleri karşısında dehşet duyuyordu. Annesinde saptadığı suçluluk duygusundan ve kaygıdan Lisa da kurtulamamıştı.

Bu küçük kız kendisiyle konuşulmasını bekliyordu kuşkusuz. Beklediği sözcükleri duyamayınca daha da korkmuş ve eyleme geçme sürecini başlatmıştı.

Psikoloji el kitaplarının "buyruk"larına boyun eğen ana babalar, kimi zaman doğru olanı yapma kaygısıyla ellerinin ayaklarının bağlandığı duygusuna kapılmazlar mı? Ana babaya "hazır" kalıplar önerilmesi onların gerçek sözler söylemelerine engel olmaz mı?

"Keşke Lisa, erkek kardeşiyle benim kız kardeşimle yaşadıklarımı yaşamasa..." diyordu Lisa'nın annesi. "Buna engel olmak için ne yapmalı?"

Lisa, teyzesinden bu şekilde söz edildiğini ilk kez duyuyordu. "Yapmak" doğrultusunda bir yanıt aramak olanaksızdı. "Ne yapılırsa yapılsın," Lisa kendi gerçek yerinde değilse hiçbir şey değişmez ve küçük kız tekrarlarda takılıp kalır.

Bir ailede kıskançlık patolojik bir hale geldi mi, kimi zaman birkaç kuşak boyunca tekrarlananları sorgulamak gerekir. Bu kıskançlık hangi kaynaktan beslenmektedir? Oysa çoğu zaman iyi niyetli ana baba, verilen öğütleri harfiyen uygulamakla yetinir.

Görüşmenin sonunda Lisa biraz rahatlamış görünüyordu, hâlâ konuşmamıştı, ama annesinin kendi çocukluğunda çektiği sıkıntıları dinlemişti. Onun umutsuzluk kaynağı olduğunu düşündüğüm şeyden söz ettiğimde ana babasının söyleminde meydana gelen değişikliğe çok dikkat etmişti.

"Belki kötü değildir bu küçük kız? Belki de kendisini aşan ve kesinlikle çok mutsuz eden bir şiddet dürtüsüne kapılmıştır?"

Gitmek üzereyken Lisa bana döndü ve şöyle dedi: "Ben senin ne iş yaptığını biliyorum: Sen ana babaların tercümanısın."

Kıskançlık çok acı verir. Ötekinden daha az sevilme ya da dışlanma duygusu son derece sancılıdır. Bebeğin doğumu sırasında büyük kardeş kendini birden tehlikede hisseder.

MARIANNE, 5 yaşında bir küçük kız, ana babası tarafından, küçük kız kardeşini aşırı kıskandığı için danışmaya getirildi. Bir gün bana şöyle dedi: "Peki annemle babam niçin başka bir kız istedi? Biliyor musun, babam arabasından bıktığı zaman yeni bir araba satın alıyor ve eskisini bir daha hiç görmüyoruz. Yeni araba daha güzelmiş, öyle diyor annemle babam."

SIMON, 8 yaşında, anlatıyor: "Ben onlara inanmak istiyorum, erkek kardeşimin doğumu bir şey değiştirmemiş, beni yine aynı derecede seviyorlarmış, ama ya annem birlikte yaşamak için eve başka birini getirse ve babama: 'Sen merak etme, kalbim ikinize yetecek kadar geniş' dese, babamın yüzü kimbilir ne hal alır, merak ediyorum!"

Evet, eğriyi doğruyu nasıl ayırmalı?

Büyük kardeş öncellikle bebeğin küçüklüğü karşısında şaşkına döner. Onunla oynamak olanaksızdır! Ana baba belli etmemek için ellerinden geleni yapsa bile, kardeşini öpmek ya da kucağına almak istediğinde korkuya kapılır.

"Dikkat et! Çok sıkma, o daha küçük, onu uyandırma, canını acıtacaksın vb."

Demek pek kıymetliymiş bu yeni gelen, ana baba bunca özen gösterdiğine göre! Üstelik bütün aile beşiğin önünde sevecenlik gösterileri yapıyor. Ne buluyorlar ki onda? Kimi zaman, tam dışarı çıkmak üzereyken birkaç dakika da büyüğün yanında oyalanıyorlar. "Ee, artık ağabey oldun, memnun olmalısın?"

Çocuk kendisinin "büyük" yerine konduğunu hemen hisseder, oysa o anda bu yere hiç hevesli değildir. Birdenbire aklı başında davranması, örnek olması, annesine yapışmış bu minicik şeyi kabullenmesi, onu gözetmesi, küçük olduğu ve anlayamadığı için ona öncelik tanıması gerekmektedir.

Ama ağabey, bebeğin her şeyi anladığından emindir. Zayıflık bir yana, onun mutlak güce sahip olduğunu düşünür. Ana babası üstüne titrediği için kızar ona. "Majestelerinin" her şeye hakkı vardır, her istediği yapılır. Onu korurlar, onun için her şeyi yaparlar. O ise kuşkusuz, büyüklere isteklerini nasıl yaptıracağını anlamış usta bir dalaverecidir.

O zaman bir çözüm belirir: Çevrenin dikkatini üzerine çekmek için yeniden bebek konumuna dönmek. Küçüğün iktidarı ele geçirmesine izin vermek söz konusu değildir. İşte o zaman büyük çocuk "geriler," biberondan içmeye, yatağını ıslatmaya başlar, uzun zamandır bıraktığı emzik ve parmak emme alışkanlığına yeniden döner, kucakta ya da yeni gelenin pusetinde taşınmak ister. "Madem bebek ana baba üzerinde egemenlik kurdu, biz de onun gibi davranalım ve gerçek bir hükümet darbesiyle hainin gayri meşru olarak ele geçirdiği imparatorluk makamımıza yeniden konalım."

Ama bu çözüm geçicidir ve büyük çocuğun böyle yaparak özerklik dönemine geçişin sağladığı bazı keyifleri elinden kaçırdığını anlaması çok sürmez. Kendisini gerilemek zorunda bıraktığı için bebeğe kızar. Onların yüzünden "bebek gibi davranmak" zorunda kaldıkları için bazı çocukların küçük kardeşlerini dövdüklerine oldukça sık rastlanır.

O zaman başka bir olanak doğar.

Bebek "olunamıyorsa," bebeğe "sahip olmak" denenebilir.

Ana babayla özdeşleşmeye çalışılır. Bebekle ilgilenilir, ağladığında yanına gitmezse anneye kızılır. Ona biberon vermek, altını değiştirmek, onu korumak, azarlamak istenir.

Yeni doğana gösterilen bu aşırı ilgi yetişkinler tarafından bir yardım çağrısı olarak algılanmalıdır.

Büyük kardeş kendi eski konumuna dönmeyi umar; bu, artık bebek olmayan, ama henüz yetişkin de sayılmayan bir çocuğun konumudur.

Bebek ana babasının bebeğidir, sorumluluğunu üstlenmek de onların görevidir.

Günümüzün, çocuğu erkenden yetişkin yerine koyma modası, onun aklının karışmasına yol açar.

Kendini kıskançlığa fazla kaptıran çocuk, gelişmişlik derecesine göre, bebeğin kendisinin olduğu kanısına varabilir. Yani anasından ya da babasından sahip olduğu bir bebek olarak algılar onu.

Bugün ana baba adının bile anılmadığı "doğum ilanları"na sık sık rastlamıyor muyuz?

"Félix, küçük kız kardeşi Fanny'nin doğumunu duyurmaktan mutluluk duyar."

Félix'i bu doğumda bir payı olduğuna inandırmakla yapılmak istenen nedir? Hem, bakalım, çocuk bu doğumdan gerçekten mutlu mudur?

Ana babaların, ağabey ya da ablanın isteği üzerine bir çocuk yaptıklarını anlattıkları sıkça duyulur; oysa bu doğum kararını almanın büyük çocuğa düşmediği açıktır. Öyleyse, hangi suçluluk duygusundan kurtulmak, hangi arzudan korunmak istiyoruz?

Çocukları ilgilendirmeyen şeyler, almalarına izin verilmemesi gereken kararlar vardır. Bir çocuğa, erkek kardeş mi kız kardeş mi istersin diye sorarsak, üstelik bu kararı tek başına alabileceğini düşünmesine izin verirsek, onu çok zor bir duruma düşürmüş oluruz.

Çocuk ya kardeş istemez ve şöyle der: "Hayır, sağ olun, bir köpeği yeğlerim." Bu durumda, doğum gerçekleşirse kendini haklı olarak ihanet uğramış sayar ya da çocuğu ister ve kendisini, yaşanması çok zor bir Oidipus karmaşasının içinde bulur.

Büyükler çocuklarla anlaşmaya çalışırken, kuşkusuz kendilerini sorunlardan korumak istemektedirler. Herkesin güzel, mutlu ve sağlıklı olduğu kusursuz aile mitosunun bu tavırda payı vardır. Günümüzde, sorunsuz aile isteniyor. Kıskançlığın kökünü olabildiğince kazımak, çatışmalardan kaçınmak için büyük çocuğun fikri alınıyor, doğumdan sonra her şeyin yolunda gitmesi için çocuk ikna edilmeye çalışılıyor. Engelleme yok, kıskançlık yok; herkesin olabildiğince iyi anlaşması için elden gelen her şey yapılmalı.

"Önleyici" olarak adlandırabileceğimiz danışma sayısında büyük artış gözlemliyoruz. Ana baba bebek beklediği için geliyor. Anne iki üç aylık hamile ve büyük çocuğun mizacını göz önünde tutarak, travmaya uğramaması ve kendilerine kızmaması için, bu haberin ona nasıl verilmesi gerektiğini öğrenmek istiyor.

Bebeğin doğumunda nasıl davranılmalı? Büyüğe karşı nasıl bir tavır takınmalı? Ona ne söylemeli?

Yirmi beş yıl önce hiçbir ana babanın önleyici danışmaya gelmediğine işaret edelim. Çocuklarının sevgisini kaybetmekten daha mı az korkuyorlardı o zaman? Belki de kendi doğal ana baba tepkilerine daha fazla güven duyuyorlardı.

Paola, 7 yaşında bir kız çocuğu. Annesi, onunla üç yaş küçük ikiz kızları arasındaki rekabet karşısında kendini çaresiz hissettiği için danışmaya geldi.

Ev savaş alanına dönmüştü. Kızlar birbirlerini ısırıyor, tırmalıyor, birbirlerinden nefret ediyorlardı.

Kıskançlığı önlemek için, birine bir hediye alındığında mutlaka ötekilere de alınıyordu. Birine ya da diğerine fazladan bir okşayış, bir sevgi sözcüğü yoktu. İkizlere karşı sıkça böyle davranılır: Aman, ayrım yapmayalım! Ana baba çocuklarına karşı özellikle adil ve haksever oldukları inancındaydılar, yine de kıskançlık yıldan yıla korkunç bir hızla artıyordu.

Anne, kızların tabağındaki bezelye tanelerini saymaya, bardaktaki portakal suyunun yüksekliğini ölçmeye kadar vardırmıştı işi. Geceleri masal okurken anneleri ya da babalarıyla eşit zaman geçirmeleri için kronometre tutuyorlardı. Bu zorunluluklardaki ufacık bir aksama haykırmalara ve ortalığı darmadağın eden öfke fırtınalarına yol açıyordu. O gün danışmaya gelen, tükenmiş bir anneydi.

Paola'ya ikiz kardeşler "yaptığı" için duyduğu korkunç suçluluk duygusunu dile getirebildi.

"Ben ona ikizleri 'yapmadan' önce iyi ve mutluydu. Küçükleri ona dayatmak zorunda kaldığım için kendimi asla affetmeyeceğim. Şimdi küçükler hem birbirlerini hem Paola'yı kıskanıyor. Kendimi nasıl affettirebilirim? Üç kız doğurdum ve hepsini mutsuz ettim."

Kuşkusuz Paola'nın annesinin çocukluğu, bugün kızlarıyla yaşadığı sorunların ön planında yer alıyordu. Kadınlar arası bir meseleydi bu. Bir anne kızına iki kız "yapıyor." Bu, erkeğin kendi yerini bulmakta çok zorlanacağı örnek bir vakadır.

Kıskançlığı alevlendirmek için kusursuz eşitliği egemen kılmaya çalışmak gibisi yoktur. Çocuklar işte bu noktada ana babalarının suçluluk duygusunu farkına varırlar. Bu, çok iyi kullanmayı bildikleri kolay ve etkin bir silahtır.

Adalet ve eşitlik zorunluluğunun kıskançlığı daha güç tahammül edilir kıldığı bir dönemde mi yaşıyoruz?

Olmazsa olmaz nesnenin elde edilmesinin vazgeçilmez olduğu bu toplumda, ötekinin sahip olduğunun aynısını elde edememek düşünülemez. Oysa kıskançlık bireyi yapılandıran doğal bir olgudur. Ancak eksiklik hissedildiğinde arzu olabilir. Kimi zaman da hayatta ilerlemek bu bedelin ödenmesine bağlıdır. Rekabet etmek, yarışmalarda, sınavlarda kazanmak aslında kötü bir şey değildir, ancak başarma arzusunun kökünde kıskançlık yatar.

Büyükler küçükleri kıskanır. Küçükler de –daha az akla gelse de– büyükleri. Küçük ayakta doğru dürüst duramazken ötekinin koştuğunu, yürümeye yeni başladığı sırada ötekinin ağaçlara tırmandığını, kendisi kızların yüzüne kızarmadan bakamazken onun kız tavladığın görmek hiç de kolay değildir.

Çocuklarının doğumunun ardından ayrılan pek çok çift görmüyor muyuz? Kendilerini hâlâ küçük kız sanıp doğurdukları kızı kıskanan anneler yok mu? Oğullarından biri ananın gönlünde taht kurduğu için alınganlık duyan ve onu korkunç şekilde kıskanan babalar yok mu dersiniz?

Kıskançlık hayatın bir parçasıdır ve bazen kimin kimi kıskandığı belli olmaz.

SACHA, küçük erkek kardeşi doğduğunda iki yaşında. Bebeğin gelişi sorun yaratmıyor.

Ana baba hiçbir rekabet belirtisi fark etmiyor. Sacha çocukla ilgilenmiyor, ondan söz etmiyor, ona bakmıyor. Kardeşinden kaçıyor sanki. Herkes çok memnun: Sacha kıskançlık duymuyor. Oysa, hiçbir şey "görmeyen" bu çocuk bazı belirtiler göstermekten geri kalmıyor.

Küçük kardeş on beş aylık olup da konuşmaya ve yürümeye başladığında, ağabeyin okula gitmesi ve bebeği annesiyle evde yalnız bırakması gerekiyor. Okuldaki ilk günleri çok kötü geçiyor. Uzun süredir edindiği temizlik alışkanlığında gerileme oluyor. Tek başına yemek yemeyi reddediyor, annesi onu biberonla ya da küçük bir kaşıkla besliyor. Uyku düzeni her zaman yerinde olan çocuk gece-

leri uyanıyor. Gündüzleri korkunç öfke krizleri geçiriyor. Sonunda, kardeşine karşı saldırganlaşıyor.

Sonradan ifade edilen kıskançlığa sık rastlanır ve bu sorunu savdıklarını sanan ana baba o ölçüde şaşkına döner.

Sacha yürüyen, konuşan ve evde annesine el koyup ondan tek başına yararlanan bir çocuğu kıskanıyor.

Oğlunun davranışına canı sıkılan anne korkuya kapılıyor. Yalan söyleyerek çocuğun içini rahatlatacağını sanıyor. Evde kalmadığını söylüyor, onun önünde bebekle ilgilenmekten kaçınıyor, küçük kardeşi bir komşuya bırakarak elinde bir hediye ile Sacha'yı okul çıkışında almaya geliyor. Annenin suçluluk duygusu ve kaygısı hiçbir şeyin rahatlatmadığı ya da yatıştırmadığı Sacha'nın rahatsızlık belirtilerini daha da artırıyor.

Babaya gelince, bunalımda görünüyor: "Sana söylemiştim, bu küçüğe çok yapıştın, yalnız ona ilgi gösteriyorsun, biz sanki evin içinde yokuz. Sacha'nın bu yüzden acı çekmesi şaşırtıcı değil."

Böylece: "Hediyeler alın, onunla daha çok ilgilenin" ya da "evde bir büyük olduğu için onunla ne kadar gururlandığınızı söyleyin" gibi tavsiyelerin Sacha'nın güvensizliğini artırmaktan başka bir işe yaramayacağı anlaşılıyor.

"Annem yalnız bebekleri sever," diyor Sacha bana ilk görüşmenin sonunda. "Babam ve ben buna kızıyoruz. Biz büyümek istemiyoruz."

Kıskançlık birkaç kişi arasında gelişebilir ve kişinin, birbirlerini kıskanan aile bireyleriyle kendini çeşitli şekillerde özdeşleştirmesiyle katmerlenebilir. Babaannenin anneanneyi kıskandığına sık sık rastlanmaz mı? Teyzeler, halalar, yengeler birbirlerini kıskanmazlar mı? Ana babalar çocuklarını, çocuklar ana babalarını kıskanmaz mı? Ama bu konular bilinmezden gelinir ve konuşulmaz.

Durum böyleyken çocuklar kıskançlık gösterdiğinde şaşırıyor, korkuya kapılıyoruz. Peki onların açığa vurduğu nedir? Belki kız ya da erkek kardeşin gelişinde, ailenin başka üyeleri arasındaki çok daha yıkıcı ve gizli başka bir kıskançlığı ifade ediyorlar.

Örneği veren yetişkinler. Miras konularında, evlenmelerde, doğumlarda ailelerin parçalandığını görmüyor muyuz?

Böyle örnekler varken, çocukların kavga dövüş hakkını kendilerinde görmelerine niçin şaşırıyoruz?

Üstelik öykünme yetenekleri ya da en bastırılmış çatışmaları açığa vurma becerilerinden öte, çocukların kimi zaman kıskançlık duymak için nesnel nedenleri vardır.

Çocuklar arasında tercih yapıldığı doğru değil mi? Ana babanın kimi zaman şu ya da bu çocuğa özel bir eğilimi yok mu? Büyükanne ve büyükbabaların da şu ya da bu toruna bir "zaafı" olduğu yadsınabilir mi? Çocuklarının kıskançlığını umutsuzca önlemeye çalışan suçluluk duygusu altında ezilen yetişkinler, "Kıskançlık duymuyorlarsa, bizim sevgi dolu ve haksever bir ana baba olmamızdan dolayıdır" diyerek kendilerini rahatlatırlar.

Ama çocuklar o kadar kolay ikna edilemez. O kardeşin annenin gözdesi olduğunu, babanın ötekinden nefret ettiğini bilirler. O zaman haklı olarak gözde olan kardeşten nefret ederler. Oysa gözde kardeş her zaman özenilecek olan kişi değildir ve hayatta başarılı olacağı da kesin değildir. Ama çocuk bunu bilmez ve kabilenin içinde ayrı yeri varmış gibi görünen erkek ya da kız kardeşle rekabete girişir.

Ana babalara önerilen kalıplaşmış laflar vardır: "Hepinizi aynı ölçüde seviyoruz, aranızda boy ya da yaş farkı olabilir, ama biz hepinize aynı değeri veriyoruz!" Çocuklar arasında ayrım yapıyorsanız bu tür lafların hiçbir değeri olmaz. Aksine, ayrının yapıldığını fark eden çocuk, ana babasının sözüne güvenini kaybeder ve olanlardan daha fazla etkilenir.

"Söylemek gerek." Her "gerek"te, söz konusu durumun yanlış mı doğru mu olduğunu kendimize sormalıyız. Ana baba sevgisi, bazen kendileri de farkına varmadan frenlenir ya da engellenir. Bunlar "dışlayan" anne ya da babanın kendi çocukluğuna gönderme yaptığı çok karmaşık olgulardır. Şu ya da bu çocukla yeniden gündeme gelen şey, o çocuğun annesinin ya da babasının, rolünün üstesinden hakkıyla gelmesini engeller. Dışlanmak üzere "seçilen" çocuğun kimi zaman "dışlayan" anne ya da babanın üzerine en çok düştüğü çocuk olmasını anlamak da kolay değildir.

Bu güçlüklerin bilincinde olan ve acı çeken ana babalar bir sakatlık olarak yaşadıkları bu durumdan söz etmek için danışmaya gelirler. Başka ana babalar ise, yolunda gitmeyen bir şey olduğunu belli belirsiz algılarlar, ama çocuklarıyla bir sorunları olabileceği düşüncesini reddederler. O zaman çocuklarıyla ilişkilerini "onarmaya" çalışırlar; onu armağanlara boğar, bütün kaprislerine boyun eğerler. Durumu yatıştırarak yoluna sokmak isterler, her çocuğa aynı yatırım yapılıyormuş, her şey yolundaymış gibi davranırlar. D. W. Winnicott bir annenin, ikiz olsun olmasın, çocukları arasında ayrım yaptığını çok nadir itiraf ettiğini söyler. Oysa ayrımın kaynağı yapılan tercihtir ve anne ile çocuklarının her birinin arasında bir "oyun" oynanmasına yol açar. Bütün çocuklarını aynı derecede sevdiğini söylemek ne yapacağını bilemeyen ana babaların içini rahatlatan bir yalandır; ama çocuklar buna aldanmaz, özellikle de kusursuz olması istenen bir adaleti egemen kılmak için bütün parçalar yerli yerine oturtulmuşsa.

Ama çocukları adaletin var olduğuna inandırmak gerekir mi?

Dinamik ve doğal bir olgu olan kıskançlık, çocuğun ileri doğru yol almasını sağlar. Kıskançlık eğer yıkıcı hale geliyor, çocuğu felç ediyor ve yaşamasını engelliyorsa çocuk tıpkı bir yetişkin gibi aşk tutkusuyla, patolojik kıskançlıkla karşı karşıya bulur kendini. Normal bir kıskançlığın böyle bir kıskançlığa dönüşmesini engellemenin tek çaresi durumu kabul etmek ve buna katlanmaktır. Çocuğa şunun söylenebilmesi gerekir: "Haklısın, ben adil davranmıyorum, ama bu dünyada da adaletin yeri yok."

Cezalandırma ve ödüllendirmeler de ana babanın keyfine kalmıştır. Birinin bir armağan aldığı günün diğerinin de armağan aldığı gün olması şart değildir. Hayat böyle! Herkes farklıdır, herkese gösterilen sevgi de.

Kıskançlığı hafifletmek için, günümüzde fazla geçer akçe bir düşünce olmasa da, her çocuğun kendine özel tekilliğini teşvik etmek gerekir. Tekillik, farklılık andıran insanlık durumunun verileridir. Asıl kaçınılması gereken, ötekine duyulan nefreti ayrılaştırmadır. Bildiğimiz gibi böyle bir ayrılaştırma totaliter bir anlayışa götürebilir.

Ana baba sevgisi eşit dilimlere bölünebilen bir pasta değildir; bu pastayı kesmek çok zorlu olur. Pergel ve cetvel kullanılsa bile masanın çevresinde kıskançlığın alevlenmesine engel olunamaz!

Yeni gelenin büyük kardeşleriyle paylaşacağı hiçbir şey yoktur, çünkü ana baba onun için yalnızca ona ait bir pasta hazırlayacaktır. Diğerlerininkiyle ne aynı biçimde, ne aynı tatta olacaktır bu pasta; çünkü her çocuğun ağız tadı ve beklentileri erkek ya da kız kardeşlerininkinden farklıdır. Çocuklar bu anlayışı, yalnızca kendilerine ait olan şeye sahip olmayı severler. Ama anlaşılan o ki, ana babalar, haksızlık yapma korkusuyla, bunu kabullenmekte zorlanıyor. Ne pahasına olursa olsun, kendilerini çocukları arasında hakça paylaştırmak ister gibiler. Oysa kalabalık bir ailede her çocuğun yalnızca kendine ait bir annesi, bir babası vardır, tıpkı her bir çocuğun ana babası için "tek" olması gibi.

Her doğumda baba, anne ve çocuk arasında kurulan bağ özel bir bağdır ve üçü arasında özel bir ilişki kurulur.

Çocuk yetiştirirken her şeyi benzer kılmaya çalışmak neden? Neden her şey cilalanmak, yumuşatılmak istenir? Oysa çatışmaların, üzüntülerin ve rekabetlerin varlığı bir gerçektir.

Her şeyin kaygıya yer olmadan olup biteceği dümdüz, iyi örgütlenmiş bir dünya, önceden kaydedilmiş basmakalıp öğütleri programları sayesinde uygulayan bir robotlar dünyası olur.

Neyse ki çocuklar robot değil, canlı insanlardır.

Ana babaların bütün eşitlikçi çabalarına rağmen, çocuklar bize herkesin kendine göre bir tepki verdiğini, kusursuz aile diye bir şey olmadığını ve şiddetin insanların dünyasının bir parçası olduğunu hatırlatıyorlar. Yoksa günümüz de unutulmak istenen, insanlık durumunun ta kendisi mi?

İkinci Bölüm

OTORİTE VE ZORBALIK

Perde I
Sahne 2

Paris'te bir kahve. Sabahın 10'u.

Isabelle: Nerde kaldın, seni dokuzda kahvaltıya bekliyordum! İşe geç kalacağım. Dilediğim saatte işe gidebilir miyim sanıyorsun. Reklamcılık sandığın kadar laçka bir iş değil!

Sylvie: Biliyorum Isabelle, biliyorum. Kusura bakma, ama bu sabah evde öyle bir dehşet havası vardı ki bir an ölüyorum sandım. İkizler gece boyunca uyumadı, Marion öfkeden kudurmuş bir şekilde kalktı. Huyunu biliyorsun, daha ayağını yere basmadan o gün nasıl bir hava estireceğini anlarsın. Perdelerin fazla sert açılmasından hoşlanmadığını belirttikten sonra, bodrumdaki tatil çantasının içinde kalan diş macununu getir diye tutturdu. Üzerinde "Babar ile yaşlı hamm"ın bulunduğu tüpü istermiş, sakın Babar'ın araba kullandığı tüp olmasınmış. O ana kadar kaçınılan kriz, Pierre kahvaltısı için pembe kareli kâse yerine mavi baklavalı olanı çıkardığında patlak verdi. Dün mavili kâsede yediği mısır gevreğini bugün illa ki pembe kareli kâsede yiyecekmiş. Canı sıkılan Pierre ona pembeli kâsenin bulaşık makinesinde kaldığını söyledi. Marion bağırmaya başlayınca, Pierre pembe kâseyi yıkadı ve her şey sonunda yoluna girmiş görünürken bu sefer de Marion kayak yaparken giydiği kazak ve çizmelerle okula gitmeye karar verdi. Gel de haziran ayında olduğumuzu ona anlat!

Isabelle: Peki sonunda ne oldu?

Sylvie: Ne olacak, okula kayak kıyafetiyle gitti. Üstelik hava raporunda sıcaklığın 25 derece olacağı söyleniyordu! Öğretmeni çağırtacak beni, orası kesin; ya da sosyal yardım uzmanı!

Isabelle: Ama da abarttın meseleyi, bakarsın çocuk yargıcı bile görmek ister seni!

SYLVIE: Şaka yapmıyorum, neden olmasın? Bütün gece ağlayıp duran ikizlerden dolayı komşular zaten bize tuhaf bakıyor. Eminim çocuklara işkence ettiğimi düşünüyorlardır. Görürsün, sonunda polisi arayacaklar.

Düşünebiliyor musun, bir yılı geçti, Arthur ve Adrien hâlâ geceleri ağlıyor, birlikte mi sırayla mı ağlayacakları, uyumadan önce verdikleri karara bağlı. Mahsus yaptıklarından eminim. Bize işkence etmek için programlamışlar bu işi. Ama niçin? Biz bu çocuklara ne yaptık? Artık çok bunaldık. Pierre bitkin, artık çalışamadığını söylüyor. Neyse, aslında bu çok da önemli değil, çünkü çoğu zaman işi yok... Ne de olsa yapım asistanlığı bu gösteri sektöründe bir çeşit aracılık işidir! Ayrıca, bir çekimde çalışmak için Pierre'in gerekeni yaptığından da pek emin değilim.

Neyse ki gazete var. Artık serbest yazar olmadığımdan bir güvencem var. Buna karşılık, bu durumun Pierre'i rahatlatacağını sanmıyorum. Son zamanlarda onu çok garip buluyorum. Ona bir şeyi yirmi kez hatırlatmak gerekiyor. Duymuyor beni, zaten bakmıyor da. Saçımın şeklini, rengini ne kadar değiştirsem, hatta rahibe ya da kozmonot kılığında dolaşsam bile fark etmiyor.

Öyle bezdim ki, geçen akşam kafama şapka yerine bir süzgeç geçirerek dolaştım. İnan bana: "Başında bu şeyle ne yapıyorsun?" demesi zaman aldı. Ben de şöyle dedim: "Huni bulamadım da delirmek üzere olduğumu sana bir şekilde belirtmek istedim." Omuz silkti, gülecek durumda olmadığını ve benim maskaralıklarıma gülemeyecek kadar çok işi olduğunu söyledi.

Yalnız kaldığımda, kendimi pencereden atsam mı diye düşündüm; ama giriş katından atlamak fazla ciddiye alınacak bir şey değil. O zaman günlük hayhuya geri döndüm: Çocukların çığlıkları; küçük zorbaların, örneğin redaksiyondaki şefimin öfkesi, güç gösterileri ve yanımdayken yanımda olmayan Pierre'in belli belirsiz varlığı. Malum durum işte.

ISABELLE: Sylvie, anlayamıyorum. Gazetede psikoloji köşesiyle bizzat ilgileniyorsun. Birbirinden ünlü yüzlerce uzmanla röportajlar yaptın. Bir sürü soruya yanıt verebilecek durumda olmalısın!

SYLVIE: Ne diyebilirim ki... Doğru, elimde bir dolu malzeme var. Her şey bilgisayarımda. "Öfke," "otorite" ya da "bunalımdaki baba" diye tıkla-

mak yetiyor, tavsiyeler sıralanıyor, ama önerilen çözümler bana asla fayda etmiyor.

Ya sen Isabelle, sen ki ömrünü psikoloji kitapları arasında geçirdin; çeşitli modalara uyarak kısa terapilere, hipnoza, davranışçılığa, bilişsel ruhbilime ve daha bir dolu yönteme bel bağladın. Peki senin durumun benimkinden hallice mi?

ISABELLE: Ne demezsin... Hayatım bir felaket!

Her şeyin kesinlikle bilimsel çerçevede kalmasını istediğimden, gurular dışında her şeyi denedim. Falcılara, müneccimlere de başvurmadım. Bu arada Jonas'ın burcunu da biliyorum: "Zorba, yükselen burcu ise zalim." Bu sabah birlikte kahvaltı etmeyi sana ondan söz etmek için istiyordum. Yardımın gerek. Düşündüm de, gazeteci deneyiminle, anketlerin sırasında eline geçen bir iki tavsiyeyi hatırlayabilirsin. Jonas beni deli ediyor. Yakında 7 yaşına basacak ve her şey günden güne kötüye gidiyor. Ne yapmalıyım?

SYLVIE: Deme, oysa çok şeker bir çocuk senin oğlan, az buçuk uyumsuz, ama sevimli.

ISABELLE: Az buçuk mu? Ne demezsin! Evde korkunç oluyor. Yönetmek, emir vermek istiyor, her şeye o karar verecek. Sözünü dinlemezsem hayatı bana çekilmez kılıyor. Arkadaşlarımı yemeğe çağıracak olsam konukları kendisi seçmedi diye ortalığı birbirine katıyor. Eve bir bardak bir şey içmeye gelen hoş bir erkeği bir iki kırıcı söz ve birkaç tekmeyle kaçırabiliyor. Jonas hayatta yalnız kalmam için gerekeni yapıyor. Annem babam sürekli olarak beni kırıyorlar, çünkü Jonas terbiyesizlik ettiğinde suçlu ben oluyorum. Okulda öğretmen ona artık tahammül edemediğinden zamanını müdürün odasında geçiriyor. Hal ve gidişten kesinlikle sınıfta kalacak.

Daha dün telefonla bir yazı geçiyordum, bilirsin uzun sürer. Birden ses seda kesilince kaygılandım. Jonas'a bakmak için işimi bıraktım. Meğer mutfağı boyamaya karar vermiş! Kapının karşısındaki duvar rengârenk guvaş boyalarla kaplanmıştı. Jonas elinde fırça, mutfağa girişimi gülerek seyretti. İlk sergisinin açılış kokteylinde Picasso nasılsa öyleydi! Başladım bağırmaya. O zaman o da bağırarak sesimi bastırdı: "Sen zaten hiç memnun olmazsın! Bir kerecik olsun seni sevindirmek istemiştim. Bu duvar

senin çirkin beyaz duvarlarından çok daha güzel. Seni bırakıp Marie'yle yaşadığı için babama hak veriyorum; o senden çok daha güler yüzlü, zaten ben artık okul arkadaşım Léa'nın evinde yaşayacağım, sen de yalnız kalacaksın, oh olsun sana."

SYLVIE: Peki, sen ne dedin?

ISABELLE: Hiç. Yere oturdum ve ağladım.

PERDE

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

İstatistik verilerine göre bu yüzyılın başında psikanaliz danışmalarında en yüksek sayıyı, uzmanların kendi aralarında "davranış bozuklukları" olarak adlandırdıkları örnekler oluşturmaktadır. Aslında bunlar söz dinlemeyen ve inatçı çocuklardır, hiçbir kurala uymak istemezler ve yapılan uyarılara kulak asmazlar. Bu yaramaz çocuklar günümüzde "uyumsuz" olarak adlandırılıyor. Yerinde duramayanlar ve sakinleştirilemeyenler ise "hiperaktif" kategorisine sokuluyor.

"Sevimli küçük şeytan" anlayışından "davranış bozuklukları" yaftasına gelininceye kadar aradan epey zaman geçti. Bilim, konuya ilişkin açıklamalar yaptı ve çocuklar bir "bilim nesnesi" oldu. Artık bir vakanın nedenini genlere kadar araştırıyoruz. Belki de bu çocukların çekilmezliği genlerinden gelmektedir, neden olmasın? Durum böyleyse gerçek bir salgın söz konusu demektir.

Genetik bulaşıcılıktan söz edildiğini henüz duymamış olsak da, salgını önlemek için şimdiden ilaçlara başvuruyoruz. Önlem almak ve içimizi ferahlatacak protokoller düzenlememiz gerekiyor.

Diğer uzmanların aksine psikanalistler itaatsizliğin otoriteyle ve otoritenin günümüzdeki işleyişiyle ilgisi olduğunu düşünme fantezisine sahiptirler.

19. yüzyılda tartışılmayan bir otoritarizm egemendi. Ana babalar çocuklar üzerinde mutlak iktidar sahibiydiler; çocuklar ise ana babalarına saygı ve itaatle yükümlüydü. Onların arzuladıkları eğitimin, onların istedikleri kadarını görürlerdi. Onların istedikleri erkek ya da kadınla evlenirlerdi. Ne arzuların ne duyguların ne de eğilimlerin önemi vardı. Ebeveynlerini onurlandırmaları ve onların beklentilerine sadık kalmaları gerekiyordu.

20. yüzyıl, çocuk köleliğinin kaldırılmasına, çocuk haklarının ilanına, çocukların birer özne olarak tanınmasına ve onlara saygı gösterilmesi gerektiğinin kabulüne tanık oldu. Bu temel evrime psikanalizin büyük katkısı olmuştur. Ana babaların bu köklü değişimler karşısında şaşkınlığa düşmelerini anlamak zor değil. Çoğu, itaat anlayışıyla yetiştirilmişti. Mayıs 1968'de ise "yasaklama yasağı" patlak verdi. Her şeyi yeni baştan düşün-

mek gerekiyordu. Birkaç yıl sonra dünyaya getirecekleri çocukları nasıl yetiştireceklerdi?

Kuşkusuz, kendilerinin yetiştirildiği gibi değil. Belki de onlarla arkadaş olabilirler, onlara her konuda kendilerine eşitlermiş gibi davranabilirlerdi. Yetişkinlerin çocukları kendileriyle bir tutmaları kadar, yeniden çocuk olmak için gerilemek istemeleri de sorunlar yaratır. Dünya küçükler ile büyüklerden oluşur ve çocuklar yetişkinlerin yol göstermesini beklerler. Örneklere gereksinim duyarlar, danıştıkları yetişkinlere saygı gösterirken kendileri de saygı görmek isterler. Hiçbir şey çocuk gibi davranan yetişkin kadar güven sarsıcı olamaz.

Ana baba otoritesi gereklidir, toplumumuzun bu gerçeği hatırlatmakta yetersiz kalması hastalık belirtisidir. Çocuğa saygı göstermek aynı zamanda ona sınırlar ve yasaklar koymak demektir. Çocuğun isteği göz önüne alınır, ama aynı zamanda, isteğinin gerçekleşmesinin neden o anda olanaksız ya da sonsuza kadar yasak olduğu ona açıklanabilir. Bir isteğin varlığını kabul etmek ona boyun eğmek demek değildir. Çocuklar otoriteye duydukları ihtiyacı çeşitli şekillerde belli ederler. Şiddet ya da saldırganlık göstererek yanıt vermemiz her zaman yanlış olacaktır; ancak onlara bir yanıt vermemiz de gerekir.

DIDIER, anne babasıyla danışmaya geldiğinde 6 yaşındadır.

"Okulda çekilmez, evde çılgın gibi oluyor. Bulunduğu her yerde kendi yasasını egemen kılıyor: Anlık keyfinin yasasını. Her şey dilediği gibi, dilediği anda olmalı." Anne, artık başa çıkamamaktan yakınıyor. "Neyse ki tek çocuk, bunun gibi birkaç çocuğum olsa ne yapardım ben!" Baba, Didier'nin doğumundan beri evde hayatın nasıl değiştiğini anlatıyor. Her şey ona göre ayarlanıyor; karar veren, şart koşan hep o; ana babasının her önerisini tartışıyor.

"–Banyo zamanı.

–Öyle mi, niçin?

–Yatma zamanı.

–Niçin? Uykum yok.

–Yemek zamanı.

–Siz bensiz başlayın, şimdilik aç değilim."

Didier'nin her şeye verecek bir yanıtı var, kararlığı karşısında ana babası kendilerini boyun eğmek zorunda hissediyorlar. "Arkadaşlarımın evi böyle değil! Emirler vererek canımı sıkıyorsunuz, şef benim!" Babaya soru yönelttiğimde, oğluna söz dinletmenin zorluğunu anlatıyor. "O kadar sinir bozucu ki kendimi tutmasam onu öldürebileceğimi düşünüyorum. Bırakıyorum, ne yaparsa yapsın, böylesi daha iyi. Onun karşısında öfkemi kontrol edemeyebilirim." Bugün elli yaşlarında olan baba bana çok sert bir eğitimle yetiştirildiğini açıklıyor: "Dünyada babam gibi olmak istemem. Didier'nin söylediklerimi yapmayı kabul etmesini ve onunla arkadaş olmayı istiyorum. Beni adımla çağırması hoşuma gidiyor, bu bana iyi geliyor; onu ne azarlamak istiyorum, ne de cezalandırmak; gelişmesini ve mutlu olmasını istiyorum."

Ana babası gibi bütün dünyanın da önünde diz çökeceğine inanmaya devam eden Didier mutlu olabilir mi? Babasının dışa vurmadığı içsel şiddetinin imgesini ona geri göndermekle çocuk şiddete şiddetle karşılık vermiş olmuyor mu?

Ana babalar isteklerinin yerinde olduğunu kabul ettirmek için, çocukla "tartışırlar"; aldıkları kararların günahından sıyrılmak ister gibidirler. "Uslu durmanı istediğim için ben kötü bir baba sayılmam, öyle değil mi? Benimle aynı fikirde misin? Bana hak veriyor musun?"

Ama çocuk asla hak vermez; her zaman büyüklerin haksız olduğunu düşünür.

Günümüzde ana babaların yanlış yapmaktan bu denli korkmalarına yol açan nedir? Etraftan duydukları, onları çocuklarına karşı bir çeşit "fobi" duymaya itiyor. Yargılanma korkusu ellerini kollarını bağlıyor.

Ama çocuk, kışkırtma yoluyla, yasakların kendisine açıklanmasına gereksinim duyduğunu gösteriyor. Yasaklamak, insanların yasalarını söze dökmek demektir. Bu yasaların tümü, öldürme yasağının ve ensest yasağının çevresinde döner. Bu noktadan itibaren her ailenin kendine özgü bir yetiştirme tarzı olacaktır.

"Belki ben yanılıyorum, belki arkadaşın Paul'ün evinde işler böyle yürümüyor. Ama bizde, bizim ailemizde bu iş böyle."

Gerçekten de her aile "iç tüzüğünü" kendi hazırlar. u ailede sofradan kalkılabilir, bu ailede kalkılmaz... Ama insanlığın temel yasaları her ailede aynıdır.

Örneğin, kendine ve başkalarına saygı gösterme zorunluluğundan "taviz" verilemez. Çocuğun insanların dünyasına girişini sağlayan konularda taviz verilemez. Küçük bir hayvan gibi dürtüleriyle baş başa kalması söz konusu olamaz. Çocuk daha güçlü ve daha sorumlu olmak için dürtüleri sınırlayan yasakları kabul etmek durumundadır.

Çocuk, insanlar dünyasının yasalarına ancak ana babasının da bu yasalara uyduğunu gördüğünde boyun eğer. Büyüklerin yalnızca ondan daha güçlü oldukları için kendisini dize getirmek istediklerini düşünecek olursa, haklı olarak karşı koyar. Bu durumda yalnızca "orman kanunu" geçerli olur: Büyük maymunun küçüğe uyguladığı yasa. Birisine, sadece "fizik" olarak kendisinden güçlü olduğu için itaat etmek kabul edilir bir şey değildir. Çocuk bunu bilir ve reddeder. Güçsüzlüğünün onurunu kırdığını, onu gülünç duruma soktuğunu hisseder ve haklı olarak o zaman hiçbir konuda taviz vermez.

JULIE, 6 yaşına bastığı gün annesi danışmaya geliyor. Konu, kızının öfkesi, saldırganlığı ve söz dinlememesi. Julie her şeyden şikâyetçi, hiçbir şeye sevinmiyor; uyumayı, yemeyi, kalkmayı, okula gitmeyi reddediyor. Sokakta, istediği yapılmazsa, alışık olduğu pastane kapalıysa ya da istediği oyuncak alınmazsa haykırarak yerlerde yuvarlanabiliyor. Annesi ona nasıl davranacağını bilemiyor ve bir uzmana danışmaya geliyor: "Söz dinlemek istemiyorum," diyor Julie, "annemin durmadan emir vermesinden bıktım."

Bir sonraki görüşmede anne şikâyetini tekrarlıyor: "Çekilir gibi değil, öfkelerinden hiç vazgeçmedi, yapmasını isteğim her şeyi yapmayı reddediyor. Tek bir şey değişti: Nedenini bilmiyorum, ama birkaç gündür, söylediğim zaman dişlerini fırçalamayı kabul ediyor." Bu değişikliğe şaşırdığımı belirttiğimde anne açıklıyor: "Bir hafta

önce dişçiye gitmiştik, zaten değiştireceğim dişçimi, aptalın teki. Düşünün, Julie dişlerini fırçalamıyor diye bana kızdı: 'İlerde çürükler başlarsa suç sizin olacak. Onu zorlamalısınız, bu sizin annelik göreviniz.' Sersem herif! Bir daha gitmeyeceğim ona, benimle ne hakla bu şekilde konuşuyor!" Ne olduysa olmuş, Julie ertesi sabah dişlerini fırçalamayı kabul etmiş.

Bu değişikliği nasıl açıklayabileceğini sormak için Julie'ye dönüyorum, şöyle karşılık veriyor: "Evet, dişlerimi fırçalıyorum. Daha önce annemin de bir şefi olduğunu bilmiyordum, şimdi biliyorum."

Julie için söz konusu olan artık annenin mutlak gücü değildi. Sadece çocuklarına boyun eğdirmek için değil, ama kendilerini de aşan bir zorunluluk içinde çocuklarına bakmakla yükümlü bütün annelerin uyduğu yasaya annesinin de boyun eğdiğini anladığı için itaat ediyordu.

Yetişkinler olarak yasaya uymamız çocukların da ona boyun eğmesini kabul edilebilir kılar. Otorite gösterme ya da sert davranma tavsiyeleri, cezalar ve paylamalar, yasakları koyan yetişkinlerin kendilerinin bu yasaya uymamaları halinde hiçbir işe yaramayacaktır.

Çocuk üzerinde etkili olan "yapma" tarzı değil, "olma" tarzıdır; yetişkinlerin artık çocuk olmama tarzlarıdır. Çocuğu insanlaştıran, uygulanan cezalardan çok, ana babanın sunduğu örnektir.

Çocukluğun mutlak gücünden sıyrılamamış ana babalar, çocuklarını bundan vazgeçmeye nasıl zorlayabilir? Çocuğun her istediğine "evet" demekten hoş bir şey var mıdır?

Alexandre, 9 yaşında. Hazırlık sınıfından beri okulda ciddi davranış bozuklukları sergiliyordu. Durmadan ceza alıyor, öğretmenlere karşılık veriyor, okul müdiresine hakaret ediyordu. Ana baba bu davranışları yüzünden danışmaya gelmişti. Evde hayatı çekilmez kılıyor, küçük kız kardeşlerini dövüyor, her şeyin hâkimi gibi davranıyordu. Baba yakınıyordu: "Bu, cezalandırılması, sert davranılması gereken bir çocuk, ama karım her zaman aramıza giriyor; bana

söyleyecek söz kalmıyor. Evliliğimde huzur istiyorsam, Alexandre'ın dilediğini yapmasına ses çıkarmamam gerekiyor." Anne açıklıyor: "Bu çocuğu anlamak lazım. Çok duygusal, kırılgan; istediği yapılmazsa mutsuz oluyor ve buna katlanamıyorum. Ana babaların varlık nedeni çocuğun her istediğine sahip olması değil mi? Ona iyi davranmak gerek."

Alexandre'ın okulda çıkardığı sorunlar gidererek büyüyor. Birçok uyarıdan sonra müdire ana babaya bildiriyor: "Davranışı kabul edilebilir gibi değil. Önümüzdeki ay içinde bir çaba göstermezse onu kar tatiline göndermeyeceğiz." Alexandre davranışlarında hiçbir değişiklik olmadan bir ay geçiriyor. Bunun üzerine, okul onu dağ gezisinden alıkoymaya karar veriyor. Çocuk neden cezalandırıldığını anlayamadığı için öfkeden kuduruyor: "Müdireye küfür etmek ya da öğretmene el kaldırmak önemli değil, canım isterse buna hakkım var." Ama ceza verilmişti bir kere: "Senin davranışın sosyal değil, topluluğa uyum göstermiyorsun" demişti öğretmen.

Alexandre ilk kez bu karardan etkilenmiş ve üzerinde düşünmeye hazır görünüyordu. O zaman, çocuğun çaresizliğini gören ana baba, aynı tatil köyünde, sınıf arkadaşlarının kaldığı lojmanın çok yakınında bir dağ evi kiralamaya karar veriyor. Böylece yasağa ve okulun kararına rağmen çocuk kayak pistinde arkadaşlarıyla birlikte olacak ve cezanın acısını çekmeyecektir.

Bu durumda ana babanın çocuk üzerindeki mutlak kudreti, çocuğu engellenmek ve hoşnutsuzluktan korumak şeklinde kendini gösteriyor. Ana baba aslında kendi tatminleri için boyun eğiyor ve oğullarını her şeye, gerekirse topluma da karşı gelerek desteklemeye hazırlar.

Cyril, 8 yaşında. Okul psikoloğunun uyguladığı bir testin sonucuna göre, zekâ ölçümü 140 çıkmasına rağmen, derslerinde zorluk çekiyordu. Bir danışma sırasında bana şöyle dedi. "Öğretmenin ne dediği benim umurumda bile değil, o aptalın biri. Öğretmenler

bana savaş açınca babam onlara öyle bir çıkışıyor ki üzerime gelmekten korkuyorlar. İyi de oluyor, çünkü böylece sınıfta canımın istediğini yapıyorum."

Peki, eğitim hayatını çıkmaza sürükleyen üst üste sınıfta kalmalar mı Cyril'in gerçekten istediği?

Ana babalar kimi zaman çocuklarını "korumak" ile "her şeye eyvallah" demeyi birbirine karıştırıyorlar. Onlar için iyi ana baba olmak, yasaklamayı reddetmek anlamına geliyor.

Bir çocuğu eğitmek, yeni şeyler keşfedebilmesi için hayatının farklı dönemlerinde bazı şeylere izin vermemektir. Ana baba için ödenecek bedel, çocuk tarafından daha az sevilme tehlikesidir. Aşırı hoşgörü bir tür kötü muameledir; çocuğun büyümesini engelleyen, yapılması gerekeni yapmama tarzında bir kötü muamele.

"Hayır, artık biberon yok, ama kendin yiyebilirsin ve bir sürü yeni tat keşfedebilirsin. Ağzın artık dolu değil, ama konuşmayı öğrenebilirsin. Hayır, sana artık bez bağlanmayacak, ama 'yapma' keyfini ve bağımsızlığı tadabilirsin. Hayır, ne annenle ne de kız kardeşlerinle evlenebilirsin, ama dünyadaki bütün diğer kadınlarla evlenmene izin var."

Ona hayır dendikçe çocuk gelişme gösterir ve yeni olanaklar önüne serilir. Ancak ret ya da yasak onu asla küçük düşürmemeli, gülünç duruma sokmamalıdır.

François'nın Annesi: François benimle evlenmek istiyor. Ona şöyle dedim: "Hiç olur mu? Sen daha çok küçüksün. Minnacık bir adamı ben ne yapayım? Beni dansa davet edecek olursan gülünç düşersin!"

Bir çocuğa bir şeyi yasaklamak kişinin kendisinin de o şeyden vazgeçebilmesini gerektirir.

"Seni artık emzirmemeyi ya da biberonla beslememeyi kabul ediyorum, başka şeyler keşfedebilesin diye. Seni artık hep kucağımda taşımamaya razı oluyorum, yürümeyi öğrenesin ve dünyayı keşfedesin diye.

Hayatının büyük aşk hikâyesi olmamayı kabul ediyorum, başka aşklar yaşayabilesin diye vb."

François'nın annesi ensest yasağını kabul ediyor mu dersiniz? "Daha küçüksün" diyerek onu umutlandırıyor, kendisi de ilerde bunun olabileceğini düşünmeye devam ediyor.

Bir çocuğu anlık bir zevkten yoksun bırakmak için kendimizi de o zevkten mahrum edebilmemiz; çocuğumuzun bizi tatmin etmek için değil, aksine bizden ayrılmak, bizi eleştirmek ve bağımsız yaşamak için var olduğunu kabullenmemiz gerekir. Ana babasını hiç eleştirmeyen bir çocuk onlara yapışır kalır ve büyüyemez.

"Başarılı bir eğitim" diyordu Freud, "ergenlik çağında eleştirilebilen bir eğitimdir."

Günümüzde ana babaların kusursuz olamama korkuları eleştirilmeye tahammül edememelerinden mi kaynaklanıyor?

François ile annesinin evlenmesinin imkânsız olması, "gülünç" bir çift oluşturacaklarından değildir; bu bir yasaktır ve tartışılmaz. Sırası gelmişken, bir çocuğu küçük düşürmenin ne kadar çekici ve kolay olabileceğini de belirtelim. Bu, sadizmdir; sınırların yapıcı bir şekilde çizilmesi için eğiticinin bundan her zaman kaçınması gerekir.

Yetişkinlerin yasaklar koymalarını engelleyen nedir?

Kuşkusuz kendi hikâyeleri: Kontrol altında tutabileceklerinden emin olmadıkları ve onları korkunç bir suçluluk duygusuna iten kendi saldırganlıkları ya da şiddetleri; "iyi ana baba" etiketini taşıyarak kendilerini ödüllendirme arzusu; keyifli, rahat bir yaşam sürmekten vazgeçememek; kurtulmayı başaramadıkları mutlak egemenlik arzusuna bağlı razı olma kolaycılığı... Ana babalar kendilerini çocuklarıyla özdeşleştirerek, tıpkı onlar gibi zevk yasasını egemen kılmak isterler.

Kimi zaman çiftler arasında çıkan anlaşmazlıklar, yetişkinleri ötekinin öfkesini üzerlerine çekmemek için çocukla çatışmaya girmekten kaçınmaya iter. Bunu hemen anlayan çocuklar, her ikisini de kullanarak gerçek birer ev zorbasına dönüşürler. Çoğu zaman bundan mutsuz olurlar. Kendi krallıklarında hükümdardırlar, ama kendi toprakları dışında korkuya kapılırlar. Teneffüste öteki çocuklardan korkarlar, doğum günlerine katılmayı

ya da arkadaşlarının ailesinin evine tatile gitmeyi reddederler. Evde egemenliklerini kurmuşlardır, ama dışarıda yaşamak söz konusu olduğunda tümüyle özürlüdürler.

> TRISTAN, 5 yaşında. Kendini bildiğinden beri şiddete eğilimli ve otoriter olduğu için annesi ve babası danışmaya geliyor. "Küçükken idare ediliyordu," diye açıklıyor anne, "ama bugün anaokulunun bir üst sınıfında işler artık hiç iyi gitmiyor." Gerçekten de Tristan kendisine hayır demeye cüret edilmesini kabul etmiyor. Sınıfa istediği gibi girip çıkıyor, başka çocuklara vuruyor, öğretmene kaba sözler söylüyor. Hazırlık sınıfına geçebileceği kuşkulu. Evde de durum aynı, ama bir farkla: Ana baba onun hoşnutsuzluğuna yol açmamak için ellerinden geleni yapıyorlar. Baba anlatıyor: "Bakıcıyı istemediğinde, onu kızdırmamak için çıkmıyoruz. Onu memnun etmek için her şeyi yapıyoruz, ama o bizi memnun etmek için hiçbir şey yapmıyor. Bize saldırıyor ve hakaret ediyor. Geçen hafta salonun duvarlarına resimler çizdi, üstelik bunu ilk kez yapmıyor." Bu durumda ne yaptığını sorduğumda, baba şu karşılığı veriyor: "Ne yapalım?! Her seferinde yeniden boyuyoruz. Zaten ya o ya ben. Bana hakaret etmesine izin vermezsem karım bozuluyor. O halde, evde alanı ona bırakmaktan başka çarem yok."

Otorite, ailenin çeşitli üyeleri arasında var olan ya da olmayan bir saygı ve söylem sorunudur. Çocukların gösterdiği şiddet, onlara uygulanan şiddetin karşılığı değil midir? Çocuğu insanların dünyasına kabul etmemek ona şiddet uygulamaktır. Yetişkinlerin koydukları sınırlar –küçük düşürmemek koşuluyla– çocuğu durdurur ve güven verici olur. Günümüz toplumunda çocuklar şiddet göstererek bize ne söylemek istiyorlar? Onlara kulak vermenin zamanı gelmedi mi?

Saygısızlık, şiddeti harekete geçirir, tıpkı sınırların eksikliğinin çocuğu şaşkına döndürdüğü, isteklerini bir adım öteye götürmeye ittiği gibi. Çocuğun ana babaya uyguladığı mutlak güç ve zorbalık, günü gününe yaşadığı öfkenin, çaresizliğin ya da okuldaki başarısızlığının yansımasın-

dan ibarettir. Çocuk kendini küçük düşürülmüş hissetmese şiddete başvurur mu? Kuşkusuz bütün dikkatimizi yoğunlaştırmamızı gerektiren gerçek bir çocuk acısı ile çocuk kaprisini ayırt etmek zordur. Ama bunun yanıtı kolay çözümde aranmamalıdır: "Peki oğlum, dilediğini yap ve benim ne kadar sevgi dolu iyi bir anne olduğumu gör. Sana her şeyi verebildiğime göre gücümün ne kadar mutlak olduğunu gör."

Oysa gerçek ana baba rolümüz şunları söylememizi gerektirmez mi: "Bana kızarsan kız, beni daha az seveceksen bildiğin gibi yap, ama her şeyi yapmana izin veremem."

Davranış bozuklukları anne ya da babanın çoğu zaman farkında olmadan yaşamış oldukları özel bir zorlukla bağlantılı olabilir. Simone'un durumunda anne, kızıyla arasında geçenlerin farkındaydı.

> Simone, 3 yaşında. Ana baba onun hiç söz dinlemediğini, başına buyruk olduğunu, kendini tehlikeye attığını, masa ve raflara tırmandığını, elini vermeyi inatla reddedip yolda koşarak karşıdan karşıya geçtiğini anlatıyor.
>
> Huzursuzluğu, yeni başladığı ana sınıfında da sorunlar yaratıyor.
>
> Çocuğun annesi, kendi annesinin ölümünden sonra çok ağır bir depresyon dönemi geçirdiğini ve kendini yeni topladığını anlatıyor. "Simone sanki beni hayata döndürmek istiyor. Doğrusu ona karşı öyle dikkatli davranmam gerekiyor ki, başka bir şey düşünemiyorum." Zaten babası evde olunca çocuk sakinleşiyormuş.
>
> "Babası hayır derse, sözünü dinliyor. Hayır diyen ben olursam aldırmıyor bile." Simone'un reddettiği nedir?
>
> Birkaç seans boyunca kendisi, ana babası ve ben çektikleri zorluklar konusunda konuştuktan sonra, Simone kendine gelebildi ve biraz sakinleşti. Annesinin üzüntüsü kendisine anlatıldı ve açıklandı. Kederli annesini canlandırmak ve meşgul etmek için söz dinlemeyi reddetmesi konusunu yeniden konuştuk.

Annesinin yürekli küçük terapistine dönüşen Simone, annesinin sevgisinden yoksun kaldığı bir sırada kızını da kaybetmek korkusuyla ona

hiçbir şeyi yasaklayamayacak duruma gelen bir annenin hiperaktif çocuğu olma yolundaydı.

Bu vakada da, anne aşırı hoşgörüsünün kaynağını saptayamadığı, konuşup depresyonunu kabul etmediği sürece çocuğa sert davranması yolundaki tavsiyeler hiçbir şeyi değiştirmezdi.

Ana babaları dinlerken, çocuklarının sevgisini kaybederlerse her şeyi kaybedeceklerinden ne kadar korktukları saptanabiliyor. Hayatın zor olduğu bir toplumda yaşıyoruz. Evlilikler, birliktelikler kuruluyor ve çözülüyor. Çalışma koşulları eskisi gibi değil. Dostluk bağları gevşiyor ve bugünün yetişkinlerinin güvendiği tek değer sanki çocukları oluyor. Bu durumda, sert davranarak onların sevgisini kaybetmenin ne demek olduğu anlaşılıyor.

Sylvain, 5 yaşında.
–Babam beni pataklarsa uslu dururum.
–Olacak şey mi yavrum, ben sana asla vuramam.
–Peki, o zaman sert sert bak bana.
–Şaka mı ediyorsun! Ben kötü baba olmamam, sonra beni sevmezsin!

Oğlunun söz dinlemezliğine çözümler aramak için gelen bir babanın seansından alıntıladığım bu konuşma, çocuğun kendi dürtüsel taşkınlıklarına bir sınır konmasını ne kadar istediğini gösteriyor.

"Merak etme, canın her şeyi isteyebilir, ben yasak olanı yapmana izin vermemek için buradayım."

İşte, bir çocuğun aradığı güvence.

Küçük, ilk aşamada güçlü olmanın her istediğini yapmak olduğunu düşünür. Güçlü olmanın kendini gemleyebilmek olduğunu anladığında güven kazanır ve yasalar dünyasına girer, bu da onun için bağımlılıktan çıkmanın tek yoludur. Kendi kendini sınırlamayı öğrenene kadar çocuğun ötekine ihtiyacı vardır.

Florian, 14 yaşında. "Annem bana çok

gevşek davranıyor. Kimi zaman daha sert olmasını, örneğin ödevlerimi bitirmeden dışarı çıkmama izin vermemesini isterdim. Kendi kendime bir şeyleri yasaklamam çok zor, o zaman ben de arkadaşlarla şurda burda vakit geçiriyorum. Ben, bağırıp çağırsalar da çocuklarımın her istediklerini yapmalarına engel olurdum; bu kesin. Başlarının belaya girmesini istemem. Yoksa çetelerin arasında sıkışıp kendilerini savunamaz duruma gelirler. İstediklerini yapmakta bile özgür olmazlar."

Florian açıkça söylüyor: Bir çocuğun her aklına eseni yapmasını yasaklamak, ileride yetişkin olduğunda ona özgür olma fırsatını vermektir.

Üçüncü Bölüm

YENİ BABALAR

Perde I
Sahne 3

Paris XIII. bölge, Isabelle ile Jonas'ın evi. Pierre, karısı Sylvie'nin en yakın arkadaşı Isabelle'e misafirliğe geliyor.

Kapının beşinci çalınışından sonra Jonas kendine geliyor. Çalar saate bakıyor: 11.30. Okula gitmek için acele etmenin gereksiz olduğunu düşünüyor.

–Kim o diye bağırıyor kapının arkasından.

–Benim Pierre, kapıyı aç!

Jonas telaş içinde anahtarları aramaya koyuluyor.

Jonas: Bir saniye, Pierre, geliyorum, anahtarları bulamıyorum. Annemin manyaklıkları işte; kaçırılacağımdan korkuyor, ne zaman dışarı çıksa beni eve hapsediyor. Bir gün kendi kendimi kaçıracağım, çantamı sırtladığım gibi gideceğim görürsün! Ah, tamam işte, buldum.

Jonas kapıyı açar.

Pierre: Selam, Jonas, evde ne yapıyorsun, okula gitmedin mi?

Jonas: Hayır, okul canımı sıkıyor. Matematik sınavım vardı bu sabah, mideme kramplar giriyor.

Pierre: Annen gitmediğini biliyor mu?

Jonas: Hayır, beni uyandırdı ve kapıyı üstüme iki kere kilitledikten sonra işe gitti!

Pierre: Gelmek üzeredir, haberin olsun. Onunla birlikte öğle yemeği yiyeceğiz.

Jonas: İyi öyleyse, o gelmeden hemen gideyim. Okul 11.30 ile 13.30 arasında açık, bir özür kâğıdı yazıp sınıfa sessizce süzülürüm, bu ilk kez olmuyor nasıl olsa.

PIERRE: Biraz abarttığını düşünmüyor musun? Dokuz yaşında bir çocuk için okul çok önemlidir, okulu böyle asmaman gerekir.

JONAS: Haydi, bana öğüt ver bakalım. Küçükken okuldan nefret ettiğini binlerce defa söyleyen sendin, yatılı okuldayken duvardan atlayıp kaçan sen değil miydin?

PIERRE: Evet, ama bu aynı şey değil.

JONAS: Ya demek öyle, ne zamandan beri aynı şey değil? Off, öğlen olmuş bile, annem nerdeyse gelir, benim tüymem lazım.

Jonas odasına fırlar ve 30 saniye içinde giyinmiş olarak geri döner, gözünün içine bir tutam saç girmiştir, her zaman olduğu gibi gömleği pantolonun üzerinden sarkmaktadır.

JONAS: Hoşçakal, Pierre, hoşçakal!

PIERRE: Dur biraz! Annene anahtarım olmadan içeri girdiğimi nasıl açıklayacağım?

JONAS: Sersemlik etme, kapıcıdan yedek anahtarı aldığını söylersin.

Pierre kapıyı kapatır. Tek başına salonda dolaşır. Her yerde Jonas'ın resimleri vardır: Bebekken, biraz daha büyükken, vesikalık, poster halinde; doğrusu hoş bir çocuk. Isabelle fotoğrafa bayılır! Pierre Jonas'ın ve annesinin yaz tatili, kayak, anaokulu fotoğraflarına bakarken, bütün bu fotoğraflarda Jonas'ın ya da annesinin yanında hiçbir erkek olmadığını fark eder.

Tam o sırada, Isabelle kollarında paketlerle kapıyı açar.

ISABELLE: Aa, sen burada mısın? Anahtarı kapıcıdan mı aldın? Atıştırmak için Çin yemeği aldım, böylelikle yemek yapmak zorunda kalmayız. Benimle konuşmak istediğin bir şey vardı, telefonda önemli görünüyordu.

PIERRE: Evet önemli, sana ciddi bir sorum var Isabelle: Bir erkek bir kadının hayatında ne işe yarar?

ISABELLE: İyi misin? Bana soracak daha aptalca soru bulamadın mı? Mesela niçin mikrodalga fırın ne işe yarar diye sormuyorsun ya da bir arabanın karbüratörü?

PIERRE: Dalga geçmeyi bırak. Sen benim tek kadın arkadaşımsın. Bu soruyu sana değil de kime sorayım? Sylvie ile ilişkim kötü gidiyor, nedenini anlayamıyorum, perişanım, bana yardım etmelisin.

ISABELLE: Bana soruyorsun ha! Rüya mı görüyorum! Ben erkekler hakkında ne bilirim? Erkeğim yok, hiçbirini de sekiz günden fazla kullanmayı beceremedim.

PIERRE: Ama sen kadınsın.

ISABELLE: Öyle diyorlar. Ama son âşık olduğum erkek bunu fark etmiş görünmedi! En yakın arkadaşım Ève'le gitti. Kadının böyle bir adı olunca bizim işler kesat gidiyor! Üstelik de çirkin bir kadın! Söyle, Ève çirkin değil mi?

PIERRE: Onu tanımıyorum bile, ama hiçbir kadın çirkin değildir.

ISABELLE: Bak sen, çok iyi terbiye almışsın. Anneni kutlamayı unutturma bana!

PIERRE: Isabelle, iş ciddi. Bir kadın bir erkekten ne bekler? Görüyorum ki Sylvie mutlu değil. Benimle hiç ilgilenmiyor. Gün içinde yapabileceğim her şeyi yapıyorum, çocuklarla ilgileniyorum, alışverişe çıkıyorum, yemek yapıyorum. Gazeteden gelir gelmez, bilgisayarının başına geçiyor. Dışarı çıkmayı teklif etsem çok yorgun olduğunu söylüyor. Yemekten sonra beni alnımdan öpüyor ve uyuyor.

ISABELLE: Açık saçık, askılı gecelikler giymeyi denedin mi?

PIERRE: Benimle böyle dalga geçmen ayıp olmuyor mu?

ISABELLE: Özür dilerim ama, bana büyükannemi hatırlatıyorsun, evde hiç bulunmayan büyükbabamdan söz ediyor sanki! O da çapkının tekiydi ya neyse!, Roller değişmiş, tuhaf değil mi? Erkekler eski zaman kadınları gibi ah vah ediyor!

PIERRE: Peki bizden bugün ne bekliyorsunuz? Çevrenizde biraz ısrarla dolanacak olsak bize hödük dersiniz. Arabayı kullanmayı, yapacağımız tatili planlamayı önersek ya da bir akşam birlikte yemeğe çıkmaya karar versek, modası geçmiş maçolar oluruz. Aksine biraz ağırdan alsak, çekingen ve şefkatli davransak, üzerinize fazla varmasak, annemizle ilgili çözülmesi gereken bir Oidipus sorunumuz olduğunu ileri sürer, bizimle alay edersiniz. Kadın arkadaşlarınızla yaptığınız sohbetlere kulak misafiri olduğumuzda neler duyarız? "Bu veletlerden bıktım. Nerede gerçek erkekler?!" Erkekler gülünç duruma düşürülmekten korkup sinmiş durumdalar.

ISABELLE: Bak, bu noktada sana yardımcı olabilirim. Bu konuda okuduğum psikoloji makaleleri açıkça belirtiyor: Sizler erkek olmamaktan korkuyorsunuz, bir kadınla yatakta ya da hayatta boy ölçüşememekten korkuyorsunuz.

PIERRE : Peki senin şu makaleler bir çözüm öneriyor mu?

ISABELLE: Okumadım ya da anlamadım. Sanıyorum, fazla abartmamak kaydıyla biraz maço, baştan çıkarıcı ama sadık, sırılsıklam değilse de biraz âşık olmanız, yani tam orta kararı bulmanız gerekiyor.

PIERRE: Amma da basitmiş! Tıpkı çocuklarla olduğu gibi! Sylvie beni sözümü dinletememekle, baba rolümü üstlenmemekle suçluyor! Evet beni dinlemiyorlar, ama bütün gün onları pataklayamam ki! Görüyor musun, bu konuda da Sylvie'yi düş kırıklığına uğratıyorum. Sen Jonas'ı tek başına dünyaya getirdin, bir bebek beklediğini babasına söylemedin bile, ama her şeye rağmen sırtın yere gelmedi, değil mi?

ISABELLE: Her şeye rağmen, evet, ama inan bana "her şeyi" tek başına taşımak da çok zor. Doğumevinde geçirdiğim o üç umutsuz güne rağmen, Jonas küçükken çektiğim inanılmaz sıkıntılara, yalnızlık paniğine rağmen, işin içinden sıyrıldım, ama tünelin ucuna vardım mı, hâlâ bilmiyorum. Şimdi sırada ergenlik çağı var; psikologlar bu konuda çok kesin konuşuyor, yalnız anneler için çok zor bir dönemmiş. Bunu duyduğunda ya da bu alanda uzmanlaşmış dergilerin satır aralarını okuduğunda, salık verilenin kendini Seine nehrine atmak olduğundan kuşkuya düşüyorsun.

PERDE

20. yüzyılda kadınlık durumunun geçirdiği evrim, kocaların ve babaların konumunu derinden sarstı. Onlar bu değişime ayak uydurabildiler mi?

Kadına "sahip" olan, ondan bir meta gibi yararlanan, bilgi, para ve otoriteyi elinde bulundurduğu için onun üzerinde mutlak egemenlik kuran erkek karikatüründen, kadınlar daha iyi eğitim gördüğü, daha çok para kazandığı, tüp bebek sayesinde erkekten ve onunla bir çocuk yapma arzusundan vazgeçebildikleri için ancak susma hakkına sahip erkek karikatürüne geçmeye bir adım kaldı.

Erkeklerin bu adımı atmak istememeleri anlaşılır bir şey. Kadınların beklentisi de kayıtsız şartsız bir teslimiyetten çok farklı.

Erkekler savunmada ve direnişte, kadınların iktidarı ele almaları tehlikesine karşı çare arayışı içindeler. Değişime uygun bir çözüm nasıl bulunabilir? Çözümlerin seçiminde bocalıyor, kararsız kalıyor, bazen ortadan çekiliyor, bazen de üste çıkıyorlar. Baba olduklarında durum daha da zorlaşıyor. Baba nedir? Eskiden olduğu gibi sert ve hayranlık uyandıran bir tip, erişilmez ve çocukta ömür boyu aşağılık duygusu yaratan bir baba örneği mi olmalı? Yoksa oğluyla arkadaş, kavrayıcı ve anlayışlı, zayıf noktalarını göstermekten çekinmeyen bir baba mı?

Günümüzün yeni babası ne yaparsa yapsın, davranışlarının sonuçlarının çocuğun annesinin kendisine tanıyacağı alanla sınırlı olduğunu bildiğine göre, bu sorulara nasıl yanıt verebilir? Bir çocuğun babasına gösterdiği ilginin, annenin kocasına gösterdiği ilgi yoluyla aktarıldığını biliyoruz.

Bir erkek otorite sağlamak için her şeyi yapabilir: Bağırmak, cezalandırmak, pataklamak, duvarları tekmelemek vb. Bu otoritenin anne tarafından kabul görmemesi halinde, yaptıklarının hiçbir değeri olmayacaktır. Bu da, "Çocuğunuza sert davranın, bazı sınırlar koyun" türünden tavsiyelerin fazla bir etkinliği yok demektir.

Bu tür tavsiyelerin bir yararı olmayacaktır. Çocuğun gelişimi, ana babasının arasındaki incelikli iletişime bağlıdır. Erkek çocuk annesini sever, bu konuda babasına benzemek ister. Annesiyle babasının birbirleriy-

le ilgilendiğini düşünmesi gereklidir. Aksini düşünecek olursa, babasının yerini alır; yani annesinin yanında erkek konumuna geçer ve başka kadınları arzulayamayabilir.

Babalık işlevi zorunludur, çünkü baba üçüncü kişi rolünü üstlenir. Çocuğun anne ile olan iç içe geçmiş ilişkisinde, aralarına gerekli mesafeyi koyar. Ama baba ancak annenin kabul etmesi halinde bu rolü üstlenebilir.

JÉRÔME. Anne ve babası, Jerôme 7 yaşındayken danışmaya geldiler. Anne hemen hâkimiyeti kurdu! "O benim tek oğlum, onu 42 yaşında doğurdum. Bu çocuğun üzerine titriyorum, ama şimdi bize çok sorun çıkartıyor." Jérôme gerçekten de geç yürümüş, geç konuşmuş; şimdi de okula gitmeyi reddediyormuş. "Ben anaokuluna dönmek istiyorum en azından orada öğretmenimiz güler yüzlüydü" diyor. Her sabah kriz yaratıyor, onu zorla götürmeye çalışan ana babasına küfrediyor. "Karın aşırı hoşgörülü," diyor baba, "Jérôme'a hayran, araya girmeme engel oluyor. Jérôme kendisiyle konuşmamı bile istemiyor: 'Rahat bırak beni, bağırırsan seni anneme söylerim.' diyor. Ne yapabilirim, ben çoktan teslim oldum." Anne söze karışıyor. Kocasının saldırganlığını kaldıramadığını söylüyor. Onu fazla yaşlı buluyor. Baba 55 yaşında, oğlunu babasının kendisini yetiştirdiği gibi yetiştirmesi gerektiğini düşünüyor, yani annenin aptalca bulduğu bir sertlikle. "Kötü bir insan değil, ama zayıf. Jérôme doğduğundan beri mutsuz olduğunu hissediyorum, evin içinde nasıl davranacağını bilemiyor." Anne onu içine kapalı buluyor, aynı zamanda çocuğu kıskandığını düşünüyor olmalı. "Ne yazık ki o babama benzemiyor. Babam kusursuz bir insandı. Oğlumun öyle bir babası olsun isterdim. Kocamın da onun gibi olmasını beklerdim, ama, bebek sahibi olmanın üstesinden gelemedi."

Bürodan çıkarlarken Jérôme bana şöyle diyor: "Okula gitmek istememem çok doğal. Öğretmeni sevmiyorum, emir veren kadınlardan nefret ederim." Böylece okula gitmek istememesinin nedenlerini fazla kurcalamamamı ima ediyor.

Anneler bebeklerini erkeklerine yeğlediklerinde, erkekler bebeğe karşı düşmanca duygular geliştirir.

Sigmund Freud şöyle diyordu: "En mutlu genç çiftlerde bile, baba, çocuğun, özellikle genç oğulun rakibi olduğu duygusunu taşır ve gözde çocuğa düşmanlık duygusu bilinçdışında derin bir şekilde kök salar."

Tıpkı kıskanan büyük çocuk gibi, baba da yerini kaptırmaktan korkar. Doğumdan önce karısının yanında çocuk konumunda mıydı? Babanın yeri, anne tarafından belirlenmemişse sahiplenilmesi güç bir yerdir. Örneğin, çocukluğunda babasına çok düşkün küçük bir kız, evlendiği erkeği gerçekten benimsemeyi başaramıyorsa tutkusunu ve hayranlığını dünyaya getireceği erkek çocuğa yöneltecektir.

Şu, genç bir kadının derdine deva olabilecek bir tavsiye midir? "Babanızı biraz daha az, kocanızı biraz daha fazla sevmelisiniz, göreceksiniz oğlunuz kendini daha iyi hissedecek." Bu durum o kadar karmaşıktır ki, çare olacak kesin bir reçete önerilemez.

Babanın işlevi simgeseldir, anneyle bütünleşmiş çocuğu ondan ayırır ve çocuk bu sayede ayrı bir beden, farklılaşmış bir erkek ya da kız çocuğu bedeni kazanır. Baba, anne ile çocuğun birbirlerini tamamlamalarım, birbirlerinde karşılıklı tatmin bulmalarını yasaklamak için araya girer. Yasak koyan bir otorite yoksa, çocuk kendini adeta ensest bir ilişkinin çekiciliğinde sıkışmış bulur ve anneden ayrılamaz. Babanın bu yasağı, çocuk için olduğu kadar anne için de geçerlidir. Baba, çocuğa anneye sahip olmayı yasakladığı gibi, anneye de çocuğu yeniden kendine mal etmeyi yasaklar. Çocuk ondan bu şekilde ayrılmazsa sadece annenin tasarrufuna adanmış fetiş bir nesne olarak kalabilir.

Despot babalar artık gözden düştü. Bu bir gelenekti, bir kültürdü; ancak hayaletleri hâlâ aramızda dolaşıyor, çünkü bazı babalar hâlâ geçmişte kendi yaşadıklarına benzer tepkiler veriyor. Çocuklarına gösterdikleri aşırı hoşgörü, kendi çocukluklarının onarılması gibi görünüyor.

> Christian'ın Babası: "Babam korkunç bir adamdı, evde annem dahil herkes ondan korkardı. Bizi her zaman tehdit eder, bazen de döverdi, hiçbir zaman ağzından bir övgü, gönül alıcı bir söz duy-

madık. Eşim, Christian'ı azarlamadığım, ona söz dinletemediğim için bana kızıyor. Ne istiyor benden? Babama benzememi mi? Ölürüm daha iyi. Christian'la, mutsuz olduğum bütün o yılların acısını çıkarmak istiyorum. Baba-oğul dayanışmasını yaşamak istiyorum, birbirimizi sevelim ve mutlu olalım istiyorum."

Christian'ın babası oğluna tapıyor ve tek bir dileği var: Oğlu tarafından sevilmek. Bu çocuğun, aslında babasının başka bir konumda olmasına ihtiyaç duyduğunu algılamayarak, tam bir içtenlikle gözlerini gerçeğe kapatıyor.

Oğullarının despotluğunun kendi babalarınınkine benzediğini söyleyen aşırı hoşgörülü babalar danışmaya sık gelirler. O zaman yeniden oynanan senaryonun karmaşıklığı anlaşılabilir.

Kimi zaman anneler bunu fark etmekten geri kalmıyor.

NICOLAS'NIN ANNESİ: "Kocamın Nicolas'yla yaşadığı baba olamama durumu garip. Bana, kendi babasıyla yaşadığı korkunç ilişkiyi hatırlatıyor. Babası çok sert bir adamdı, oğluyla hiç konuşmaz, sadece cezalandıracağı zaman ona hitap ederdi. Onu tanıdım. Bir tür duygusal sakatlığı vardı. Nicolas'ya hamileyken kocam bana soruyordu: 'Bir çocuk istediğinden emin misin? Baba olmak, benden isteyebileceğin en korkunç şey.' Çocuk doğduğu zaman, onunla ilgilenmez gibi yaptı. Bugün Nicolas 4 yaşında ve kocam ondan korkar görünüyor. Bütün kaprislerine boyun eğiyor, bir konuda müdahale etmesini, otorite kurmasını istediğimde bana aldırmıyor ve bıkıp usanmadan, günde yirmi kez Nicolas'ya aynı soruyu soruyor: 'Canım, beni seviyor musun? Beni seviyor musun?' Nicolas da tam bir despot edasıyla ona 'hayır' diyor elbet. O zaman babası soluğu oyuncakçı dükkânında alıyor, ondan bir gülücük ya da bir tatlı söz koparmaya çalışıyor. Büyük mutsuz; küçük ise korkarım ki büyümekte zorlanacak. Nicolas farkında olmadan babasının iplerini ellerinde tutuyor. Onlar için ne yapabileceğimi bilemiyorum."

Aşırı hoşgörülü babalar kimi zaman despot babalarla aynı konuma gelirler; her iki durumda da yasaklama ve ayırma işlevleri gerçekleşemez. Genellikle çocuğun hayranlığı anne üzerinde toplanır. Anne, bu durumdan pek memnun değilse, kaygılanmaya başlar ve danışmaya gelir.

Babanın rolü sadece yasayı temsil etmek ya da çocuğu annenin yasasından sıyırıp babanın yasası altına almak değil, aynı zamanda çocuğun onunla özdeşleşmesine, annesinin değer verdiği erkeğe benzemek istemesine yol açmaktır. Bunun için, anne ve babanın istekli olması gerekir.

Zalim baba, çoğunlukla yasaklayıcı işlevini yerine getiren, ama kendisiyle özdeşleşilmesine izin vermeyen kıskanç bir babadır. Aşırı hoşgörülü baba ise çocukluğunda istediği sevgiyi ve benimsenmeyi elde edememenin acısını çeken ve oğlunun sevgisini bu şekilde kazanmak isteyen bir babadır.

Gelişiminin bir anında çocuğun babasıyla çatışması kaçınılmazdır. Bu çatışma çocuğun dengesi, boyunun ölçüsünü alması, kimliğini bulması bakımından önemlidir.

Ama günümüzde babalar bu karşılaşmadan çekinir görünüyor. Oğullarıyla arkadaş olmayı, sevecenliği, hafifçe "yumuşak karınlı" olmayı yeğliyorlar. Oysa oğulların, onların direnç göstermesine ihtiyaçları var.

Yeni babalar çocukluklarındaki babanın anısından dolayı kendilerini hâlâ "yasaklı" mı hissediyorlar? Çocuklarının sevgisini kaybetmekten mi korkuyorlar? Karılarının tepkilerinden mi korkuyorlar? Bir oğul, kendini saydıran bir babayı, kaytaran bir babadan çok sevecektir. Medyanın ve türlü makalelerin zehirlemelerine rağmen, her şeyden önce konfor anlayışından vazgeçmek gerekmiyor mu? Kolaylık, günümüzde yaşama kuralı olarak baş üstünde tutulsa da, ana babanın hayatı kolaya kaçmak olmamalıdır.

Kız çocuklara karşı da, baba ilk evrede yasaklayıcı olmak zorundadır, çünkü aşk nesnesi bu durumda da yine annedir. Bu ilk yasaklama, anneyle kızının iç içe geçmesini engeller. Annenin tek ilgi odağı, ister kız olsun ister erkek, bebeği olmamalıdır. Küçük kız babasını keşfederken annesine sırtını çevirir, o güne kadar dünyanın merkezi olan annesi artık aynı konumda olmayacaktır. Her şey yolunda gittiğinde, annesiyle ilişkisinde babasının yerini alamayacağını fark edince de babasına dönüp onu baştan

çıkarmaya, annesinin elinden "almaya" çalışır. Babanın yerini alamadığına göre, ona "sahip olmayı" dener. Oidipus kompleksinin bastırılması ve ensest yasağının içine yerleşmesiyle, kendisine çocuk verecek bir başka erkeği baştan çıkarmak isteyecektir. Baba, kızının ona duyduğu hayranlığı ve sevgiyi gerçekten bağlanabileceği başka bir erkeğe yöneltmesine yardımcı olmalıdır. Bu, çoğu zaman kızının gösterdiği aşk dolu sevecenlikten pek hoşlanan babanın, kendisinden büyük fedakârlık etmesini gerektirir.

"Nesi var bu oğlanın, onda ne buluyor, anlamıyorum!" Nice baba kızlarının ilk buluşmalarında surat asar. Ancak babanın zor bir görevi vardır: Kızının ilerde erkeklere ilgi duymasını istiyorsa, ona erkekleri baştan çıkarabilecek biriymiş gibi davranması, ama aynı zamanda mutlak bir fedakârlık ve nefsine hâkimiyetle onunla ensest çağrışımlı en küçük bir bağ kurmaktan kesinlikle kaçınması gerekir.

Erkek çocuğun daha ileri yaşlarda bile anneden ayrılmaya ihtiyacı vardır. Kız çocuk ise babanın ilk yasağından ve engellemesinden sonra annesiyle buluşacaktır. Ergenlik çağının başında ona ihtiyacı olacaktır.

Erkek çocuklar kadar kız çocukların gelişiminin incelenmesi de anne ve babanın rollerinin ayrıştırılmasının ne kadar önemli olduğunu anlamamızı sağlıyor.

Her birinin işlevinin ayrı bir yararı vardır: Bu işlevler birbirine karıştırılamaz. Çocuk büyümek için bir anneye ve bir de babaya ihtiyaç duyar.

Günümüzde moda, babaların çocuklara annelik yapması. Biz onlara "yeni babalar" diyoruz. Her zaman hazır, dikkatli, biberon vermekten çekinmeyen, çocuklarının altlarını değiştiren, onları azarlamaktan kaçınan babalar.

İş dönüşü evde düzeni yeniden sağlayan "eli kırbaçlı babalar" kalmadı. Erkekler ev işlerini kadınlarla paylaşıyor, çocuklarla en az onlar kadar ilgileniyorlar. Neden olmasın? Yeter ki bunu baba konumunda kalarak yapsınlar, çocuklarına bir ikinci anne olma fantezisine kapılıp anneyle özdeşleşmesinler. Çocuklara tek anne yeter de artar! Babalar yasaklayıcı olmaya çekiniyor, çünkü çocuklarının kayıtsız şartsız sevgisine sahip olan anneye göre daha az sevilmekten korkuyorlar.

Babalar, erkek konumundan kurtulmak, çocuğun annesiyle rekabet etmek veya kendi anneleriyle özdeşleştikleri için anne konumuna giriyorlar.

Günümüzde kadının konumunun daha imrenilir olduğunu söyleyebilir miyiz?

VIRGINIE, 2 yaşında, ana babasıyla danışmaya geldi. Şirin ve erken gelişmiş küçük bir kız; şimdiden düzgün konuşuyor. Büyük öfke krizlerine kapılıp, her şeyi yönetmek istiyor. Saldırganlık ve davranış bozukluğu yüzünden kreşten atılmış: Bu az rastlanan bir durum. Anne hemen çocuğun çıkardığı sorunları sayıp döküyor. "Dediğim dedik, çok kaprisli. Sert davranmak istiyorum, ama Virginie'yi azarlamak ya da ikaz etmek imkânsız. Kocam tam bir anaç tavuk gibi onu sürekli koruyor." Baba, kızına taptığını kabul ediyor: "Karım ona hamileyken çok kaygılıydım, bekleyiş çok uzun geliyordu, onun bana ait olmasını istiyordum, sanırım kıskanıyordum." Anne, kocasının Virginie'ye olan tutkusunun kendi işine yaradığını anlatıyor: "Erken doğum yaptığım, hamileliğimi sonuna kadar sürdüremediğim için bana kızacağından korkuyordum, ama o sevinçten uçuyordu. Bebeğe, öngörülen zamandan iki ay önce kavuşmuştu. Onun her şeyiyle ilgilendi ve böylece ben işime hemen geri dönebildim." Anne için işi çok önemliydi. Sık sık seyahat etmesi ve her zaman yeni bir işe hazır olması gerekiyordu. Gülerek şöyle dedi: "Evde oturup biberonla bebek beslemek için siyaset bilimi okumadım ben." Baba durumdan çok memnun: "Karım birkaç ay vakit bulabilse, bir çocuğumuzun daha olması iyi olurdu; ben zamanımı ayarlayabileceğimden eminim." Anne ve babanın işlevleri bazı durumlarda ters yüz edilmiş olabilir. Ancak annenin, vakit bulduğu zamanlar kızıyla nasıl ilgilendiğini anlatmasından, her ikisinin de anne konumunda olduğunu çıkartmak mümkündür. Bu durumda, ister çocuk bakıcısı, ister kreş personeli ya da diğer çocuklar olsun, üçüncü şahıslarla karşılaştığında zorluk çeken Virginie'nin mutlak gücüne set çekecek hiçbir şey yoktu.

Gerçekten de, anne ve baba işlevlerinin her ikisinin de etkisini duyurması gerekir; yoksa çocuğun biri ya da ötekiyle ikili ilişkinin arasında

sıkışması kaçınılmaz olur ve çocuk kendini kaçınılmaz olarak mutlak egemenlik konumunda bulur.

Babanın yapabileceği diğer bir yanlış, arkadaş baba rolüne girmektir. Çoğunlukla, olgunluğa erişmemiş olması yüzünden, oğluyla aynı düzeye yerleşir ve her ikisi de anneye boyun eğer.

> Léo, 7 yaşında, altını ıslattığı için danışmaya getiriliyor. Cılız bir küçük oğlan, ağırlığı ve boyu yaşıtlarınınkinin altında. Çekingen ve içine kapalı, başka çocuklarla oynamayı sevmiyor. Anne, doğduğundan beri bünyesinin zayıf olduğunu söylüyor, çocuğun başına bir şey gelmesinden çok korkuyor. Hiçbir ağır hastalık geçirmemiş, ama anne üzerine titrediği için onu beterinden koruduğuna inanıyor. Görüşmede baba da bulunuyor, ama o da oğlu gibi silik ve çok güç konuşuyor. "Kocam her konuda benim gibi düşünür," diyor anne. "Oğluna tapıyor. Sık sık birlikte oynarlar. Aynı yaşta iki çocuk sanki. Léo'nun sağlığının ne kadar hassas olduğunu biliyor, şimdi de bu temizlik sorunu çıktı, gerçekten çok şanssızız."

Bazı anneler oğullarının hiçbir erkeksi davranışta bulunmaması, kendilerini hiç tehlikeye atmaması, güçlerini denememesi için ellerinden geleni yaparlar! Çocuklar biraz aktif davranmaya kalksalar, onları tehdit eder ve korkunç bastırılmışlık boğuntuları yaşatırlar. Büyük tehlike altına girdiklerine inandırarak onlara her türlü macerayı yasaklar, korkutarak ya da sertlikle onları engellerler. Bu tür annelere Françoise Dolto "pantolon önü dikicileri" adını vermişti. Bu renkli deyim, erkek çocuğun annesinin hoşuna gitmek için "erkek" olarak yetişmekten nasıl vazgeçip gelişiminin önceki evrelerine gerileyeceğini anlamamıza yardımcı oluyor. Bu durumda, (altını ıslatmak dahil) her türlü rahatsızlık belirtisi görülür. Eğer baba çok zayıfsa, bu gidişe dur diyemiyorsa; karısının, çocuğun erkek olmasını engellemesine seyirci kalıyorsa ve aynı zamanda, çocuğunu büyümesi konusunda cesaretlendirmiyorsa, çocuk normal bir gelişme gösteremez. Ama kendisi de hâlâ annesinin eteklerine dolanan küçük bir erkek çocuk gibiyse, baba karısına herhangi bir şeyi nasıl yasaklayabilir?

Günümüzde baba olmanın kolay olmadığını görüyoruz. Kadınlar da erkek otoritesini körü körüne kabul etmeye artık hiç niyetli değiller. Babanın, zorunlu olarak kendi çocukluğundan, küçük bir erkek çocukken erkek ve kız kardeşleriyle, ana babasıyla yaşadıklarından etkilenen konumunu korumak oldukça güçtür.

Bir erkek, çocuk sahibi olmak için neden şu kadını değil de bu kadını seçer? Kendisine baba olarak belli bir yer vereceğini bildiği için mi? Ya da aksine kendisine bir yer vermeyeceğini bildiğinden mi? Bu yeri vermek anneye düşer. Ancak babanın da bunu istemesi ya da bu yeri alabilmesi gerekir. Babalık işlevinin değişikliğe uğramış birçok şekli vardır ve psikolojik danışma gerektirir. Bunun nedeni, çağımızda erkeklik durumunun geldiği noktaya mı bağlı acaba? Erkeklerin bu bağlamda kendilerine bir yer "icat etmeleri" gerekmiyor mu?

Bir ailede babanın varlığının babalık işlevinin yerine getirildiği anlamına gelmediğini gördük. Çocuklarını yalnız büyüten kimi anneler, onları, sürekli evde olsalar bile varlıkları hissedilmeyen kocalarıyla birlikte büyüten annelerden daha az zorluk yaşayabilirler. Bu işlevin yerini doldurabilmenin çeşitli olanakları vardır. Önemli olan, anne ile çocuk arasında bir ayrışma olabilmesi, annenin ondan başka ilgi alanlarının bulunması, çocuğun eğitimi konusunda başkalarına başvurabilmeyi bilmesidir.

Bu rolü biyolojik baba oynuyorsa, durum herkes için daha kolay olur; ama çocukların hikâyeleri bize her bireyin diğerlerinden farklı olarak yapılandığını gösteriyor. Her durum özeldir. Bu alanda da ana babaya verilebilecek toptancı bir yanıt yoktur.

Dördüncü Bölüm

BOŞANMA

Perde I
Sahne 4

Paris, IX. bölge, Sylvie'nin annesi Hélène'in evi.

Sylvie: Alo anne, benim, sana şimdi uğrayabilir miyim?

Hélène: Sylvie? Ama daha sabahın 8'i. Beni niye bu kadar erken arıyorsun? Sakın canavarlarından birinin 40 derece ateşi olduğunu ve okula gidemediği için ona benim bakmamı istediğini söyleme?

Sylvie: Hayır anne, onlar iyi. Böyle bir şey değil, seninle konuşmak istiyorum.

Hélène: O zaman daha da kötü bir durum var. Bu sabah işe gitmiyorum, ama Arlette'le jimnastikte buluşacağım. İptal etmem mümkün değil, bu dersler bana çok iyi geliyor, 3 ayda üç kilo verdim. Kendime 36 beden bir streç bile aldım!

Sylvie: Anne, uğraştığına değmez. Zaten anoreksin var, böyle zayıflamaya devam edersen, hasta olacaksın.

Hélène: İşte, bütün şişman kadınlar böyle der, kıskançlıklarından formunda olan kadınları ölümle bile tehdit ederler. Bu arada senin rejimin nasıl gidiyor?

Sylvie: Yine başlama, senden her zaman bir şey istemiyorum. Bırak geleyim.

Hélène: Tamam, tamam, gel ama çok kalma. Jimnastiği iptal etsem bile, öğlene doğru bir yönetim kurulu toplantım var. Ne kadar garip, seni dünyaya getirirken bir çocuğun dert kaynağı olduğunu biliyordum. Bu hayatımın her günü kanıtlandı, tatlım.

Sylvie: Sağ ol anne, nasıl filtre kahve yapıldığını hatırlıyor musun?

Hélène: Şaka mı yapıyorsun? Vaktim yok, kendine neskafe yaparsın!

Sylvie: Peki tamam, geliyorum.

Sylvie az sonra elinde çörekler ve çikolatalı ekmeklerle gelir. Hélène bakışlarıyla onu eleştirir.

HÉLÈNE: Bu çörekler tereyağlı, ne yaptın sen?

SYLVIE: Umurumda bile değil, pastanede ne buldumsa onu aldım. Eğer zayıflama hapı satsalardı, sana bir düzine getirirdim!

HÉLÈNE: Çok komik, inşallah birkaç yıl sonra kızın da seninle böyle şefkatli konuşur. Marion doğru yolda, benim öcümü o alacak!

SYLVIE: Haklısın, Marion tıpkı senin gibi bir sevecenlik ve yardımseverlik anıtı.

HÉLÈNE: Tamam, bırakalım bunları, seni dinliyorum. Söyle, neden geldin, anlat bakalım. Önemli olmalı, bana ne zaman "anne" desen ödüm kopar.

SYLVIE: Şey, boşanıyorum.

HÉLÈNE: Pierre'den mi?

SYLVIE: Başka kimden olacak? İkizlerden boşanacak halim yok ya.

HÉLÈNE: Doğrusu iyi olurdu, ikizler kesinlikle Pierre'den beter. Ama geçen akşam yemekte hiçbir şey fark etmedim. Her zamanki gibiydiniz.

SYLVIE: Nereden fark edeceksin, gözlerin yeni adamından başkasını görmüyordu ki!

HÉLÈNE: Aaa evet, öyleydi, ama o akşamdan sonra onu boşladım. Nedenini sana anlatmalıyım. Pek ahım şahım bir şey değildi. Hem, acaba kendi yaşımdaki erkekleri denesem daha mı iyi olur, diyorum. Gençler geceleri çok iyi, ama gündüzleri gerçekten yorucu oluyorlar, anaç olmayı da hiç sevmem bilirsin! Ama kadın arkadaşlar arasında insanın gururu okşanıyor ne de olsa.

SYLVIE: Tamam anne, senin erkeklerle olan hikâyelerini bilmek istemiyorum, bunları kadın arkadaşlarınla konuş lütfen.

HÉLÈNE: Kızım benim arkadaşım olamaz mı? Bunu hep hayal etmişimdir. Morel'ler var ya, hani geçen gece vaftiz annenin evinde gördüğümüz çift. Bana telefon ettiler. Seninle kardeş olduğumuzu sanmışlar. Bozmadım, yanlarında bana anne dememeye dikkat edersin herhalde.

SYLVIE: Böyle devam edersen yakında bizi kardeş sanmayacaklar. Beni senin annen sanacaklar.

HÉLÈNE: Harika, bu fikri çok beğendim!... Hadi anlat bakalım, sorun nedir?

SYLVIE: Artık dayanamıyorum, yıllardır Pierre'e söyleyecek hiçbir şeyim yok. Onun yanında ölesiye sıkılıyorum.

HÉLÈNE: Evet, çok kasvetli bir adam. Sıkıcı bir hali var, ağzını açmaz, hep içine dönük, tek istediği hiçbir şeyin olmaması. Yani sıra dışı hiçbir şeyin. Seni hayatında bir yere oturtuyor ve kımıldamana asla izin vermiyor. Ne kadar ölgün olursan o kadar mutlu oluyor. İçini samanla doldurabilse keyfinden uçar. İlk kocam da böyleydi.

SYLVIE: Ya babam?

HÉLÈNE: Bambaşkaydı, tamamen farklı, her gece ayrı bir heyecan. Beklenmedik olayları, tutkuyu ve taşkınlığı severdi. Günde bin kez sevdiğini söyler. Sever, arzular, aşk sözcüklerine ve armağanlara boğar. Bütün sorun bunu alttaki ve üstteki komşuyla da yapması. Beş dakikası boş olsa, eline eski adres defterini alıp bütün eski sevgililerini arar ve hepsine aynı heyecanla "Sen benim hayatımın kadınısın" der. Aslında sadece kendini sever. Aptal gibi onun oyununa kanarsan mahvoldun. Onu ne çok sevdim! Ama bu, arkadaşlarımdan biriyle kaçmasına engel olmadı, zaten sonradan onu da aldatıp durdu! Geçen gün, küçük bir hafta sonu kaçamağı yapar mıyız diye bana telefon etti, inanabiliyor musun?

Bu durumda, ağırbaşlı erkekler sıkıyor, baştan çıkarıcılar çıldırtıyor! Geriye sapıklar, psikolojik bozuklukları olanlar kalıyor! Yazık ki o taraklarda bezim yok. Sana bir şey söyleyeyim mi, lezbiyen olan arkadaşları artık anlıyorum!

SYLVIE: Çocuklar için boşanmam bir felaket olur mu, ne dersin? Her şeyi mahvetmekten çok korkuyorum. Pierre ne de olsa on yıldır hayatımda, oğullarımın da babası. Bir de Marion var, François'nın kızı. Çocuk, boşanmadan boşanmaya el mi değiştirecek? Bu ona çok zor gelmez mi? Belki de kendimi feda etmeliyim, sabırlı olup çocukların büyümesini beklemeliyim. Sorun şu ki ben bunalırsam, onlar için de iyi olmazmış, bütün psikoloji elkitapları böyle yazıyor.

HÉLÈNE: Şu bir gerçek ki Pierre gibi bir adamla hayat pek eğlenceli geçmez. Psikolog arkadaşın Isabelle'in bana faksladığı bir makaleye göre

kızların büyük bölümü babalarının tam tersi bir koca seçiyorlarmış. Sen kesinlikle bu sınıfa giriyorsun. Baban her an patlama halindeydi, havai fişek gibi. Bu Oidipus kompleksine bir tepkiymiş, öyle diyorlar. Babandan ne kadar farklı bir erkek seçersen, hayali ensest tehlikelerinden o ölçüde kaçınmış olursun. Sen bunu başardın! Pierre sanki bir cenaze, bir taşra cenazesi yemeği!

SYLVIE: Olabilir, ama Pierre çok sevecen, çocuklarla da çok ilgileniyor. Hep yanımda, bana yardım etmeye hep hazır. Kendimi gerçekten suçlu hissediyorum, o bunu hak etmedi.

HÉLÈNE: Senin için güvenliği temsil ettiğini mi söylüyorsun? Orası öyle, limana bağlı gemiler ne batma tehlikesi geçirir, ne de başka diyarlarda macera! Ama kendimi hiç tehlikeye atmayayım derken hayatın dışında kalırsın. Boşanacağına bir sevgili bulsana? Böylece hem teknen emin bir limanda kalır, hem de açık denizlerde kaçamaklar yaparsın?

SYLVIE: Olmaz, biliyorsun Marion'un babasıyla bu çözümü denemiştim. Birkaç ayın sonunda çuvalladım, her tarafa ötekinin izlerini bıraktım ki kocam bunları keşfetsin ve benden boşanmak istesin. Biliyorsun yalana gelemem, kendimle barışık olmak istiyorum.

HÉLÈNE: Ah, sizin bu korkunç şeffaflık modanız! Neyse ki bizim büyükannelerimiz böyle değildi. Bazen bizden daha özgür olduklarını düşündüğüm oluyor. Bizim bugünkü sözde iktidarımız belki de bir aldatmaca. Tabii onlar zorla evlendirilmişti. Aşk evliliği olmadığından, birbirini artık sevmemek gibi bir tehlike de yoktu, boşanmak da. Buna karşılık sevgililer bulunurdu. Büyükanne Charlotte bana küçükken inanılmaz şeyler anlatırdı. Sana yemin ederim, iyi vakit geçirmiş!

SYLVIE: Zaman, o zaman değil. Geçmişi özlemiyorsun umarım, bu seni yaşlı gösterir.

HÉLÈNE: Haklısın, günümüzde yaşlı görünmemeli, ayıp oluyor. Evet, Sylvie, nasıl bir adamla karşılaşmak isterdin? Baban gibi biriyle mi?

SYLVIE: Anlattığına göre böylesi hiç güven verici değil. Ama çok baştan çıkarıcı.

HÉLÈNE: Doğru, bu tür adamların yanında aşktan ölebilirsin. Diyeceksin ki, sıkıntıdan ölmekten belki de daha iyidir!

Sylvie: Hayır, babam gibi bir adam olmasın, ayrıca Oidipus kompleksiyle ilgili çok fazla şey biliyorum, oyuna gelmem. Hayır, şefkatli bir adam olsun ve bana gerçekten âşık olsun, benimle ilgilensin, beni mutlu etmek istesin, beni tatile götürsün, beni akıllı ve güzel bulsun, bana değer versin, beni...

Hélène: Bana baksana Sylvie, sen bir anneyle evlenmek istemediğinden emin misin?

Perde

Birinci Perdenin Sonu

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

İstatistikler yıllardır boşanma sayısında olduğu kadar evlenme sayısında da artış olduğunu ortaya koyuyor. Aslında bu, mantığa uygun bir durum. Evlenme rizikosuna ne kadar çok girilirse boşanma rizikosu da o kadar artar. "Görücü usulü" evlilikler artık neredeyse hiç yapılmıyor. Gençler seviştikleri için birbirini seçiyor ve artık sevişmiyorlarsa ayrılma kararı alıyorlar. Aileyi ne pahasına olursa olsun "kurtarmanın," kendilerini feda eden annelerin, şirret bir kadının kurbanı olan erkeklerin modası geçti. Evli olsunlar ya da birlikte yaşasınlar, anlaşamayan çiftler ayrılıyor.

Psikanalistlerin, boşanmaları ve boşanmaların çocuk üzerindeki etkilerini dramatik olmaktan uzaklaştırmakta büyük katkıları oldu. "Gerçek olan"ın önemini vurguladılar. Uzmanların dediğine göre, ana baba anlaşamıyorsa, evde bir yalan ve kendini feda etme havası esiyorsa, ana babanın birlikte yaşamaması küçükler için daha iyi.

Dış görünüşler çocuğu asla kandıramaz. O, ana babasının arasının iyi olmadığını sezer. "...mış gibi yapan" bir çiftin çocuğu kendi erkek ya da kadın aidiyetinin kıstaslarını bulmakta zorluk çeker.

Bu durumda, yetişkinlere çoğu zaman tavsiye edilen, ayrılmayı kabullenmek ve bunu çocuğa açıkça söylemektir. Yardımcı olmak için onlara birkaç basmakalıp cümle bile önerilir:

"Birbirimizi artık sevgililer gibi sevmiyoruz, ama dost kalacağız."

"Hayır, senin gibi bir çocuğumuz olmasını sağladığına göre evliliğimiz bir başarısızlık örneği değil. Evet, babanın yeni nişanlısı çok şeker, annenin sevgilisini sevdiğin gibi onu da sevmelisin."

"Ne kadar şanlısın: Bir yerine iki evde oturacaksın, baban her zaman baban olarak kalacak, annenin yerini de kimse tutamayacak, ama iki baban, iki annen olacak."

Mantıksız görünmeyen hazırlop öneriler. Ancak, sözcüklerin duygulanımlara bağlı olduğu ve onları dile getirenleri bağladığı nasıl unutulabilir?

Psikanalistlerin arzusu kuşkusuz çocuğun rahat etmesidir. Tavsiye hep aynıdır: Güven vermek, çocuğun gönlünü almak, ana babasının birbir-

lerine saygı duyduklarını ve onu asla ortada bırakmayacaklarını düşünmesini sağlamak.

Ama gerçek her zaman bu kadar güven verici mi?

Çocuğun kaygısını dindirmek ve ana babayı suçluluk duygusundan kurtarmak gibi bir iyi niyetten yola çıkılsa bile, boşanmalar her zaman bu kadar sakin bir ortamda mı gerçekleşiyor?

Sadece, duyguyla söylemin uyum içinde olduğu gerçek bir söze kulak verilir.

Boşanmalarda çiftler acı çekmiyor mu? Birbirleri hakkında iyi sözler söylemek her zaman o kadar kolay mı?

Annenin ağladığını ve kocasını elinden alan kadına sürtük dediğini çocuklar duymaz mı? Ya da karısının birlikte gittiği adamı kafasından vurmak için silahını seve seve kullanacağını söyleyen babayı?

Çoğu zaman kaçınılmaz olan bu şiddet dile getirilsin ya da getirilmesin çocuğun yüreğinde kamçı gibi şaklar. Dile getirilmeyen şiddetin yerini inanılmayan cümleler alınca durum daha da kötü olabilir.

Kaç yaşında olursa olsun, ana babasının boşanmasının çocuğa acı verdiğini kendimizden gizlemeyelim. Çocuk Oidipus kompleksini 7 yaşından önce çözümleyemediğinden, kendini bir çıkmazda hissettiği söylenir. Peki, 7 yaşından sonra sorunların üstesinden gelmesi daha mı kolay olacaktır?

Psikanaliz seanslarında, her gün 40-50 yaşlarında yetişkinlerin, onlarca yıl önce boşanmış 80'lik ana babalarını yeniden evlendirme hayalini kurduklarına tanık olunmuyor mu? Ayrılığın üstesinden gelebilmek için "ideal" bir yaş var mıdır?

Bazı boşanmalar çocuklar küçükken daha sorunsuz, çocukların daha büyük olduğu ailelerde daha yıkıcı oluyor. Her şey ayrılmanın ana baba ve çevre tarafından nasıl yaşandığına bağlı. Bir reçete sunmak ya da bir yaş sınırlaması getirmek olanaksız.

Bir davranış biçimini dayatmak, çocuğa uygulanmış bir şiddeti yumuşatmak, hafifletmek ya da engellemek olanaksız.

Ancak, anlaşamayan ana babaların çocukları bu şiddeti her gün yaşamıyorlar mı? Kimi durumda ana baba birbirine ilgisiz olmakla kalmıyor, küçümseme, hınç ya da sürekli memnuniyetsizlik de gösteriyorlar.

Kimse, kendisi için neyin en iyi olduğunu sorgulamaktan kaçınamaz. Yanıt psikoloji elkitaplarında bulunmayacaktır. Ana babaya boşanma ya da bir arada kalma kararını verdiren çocuklar değildir. Oysa ana baba çocuklarından sorumludur. Ayrılma kararı, kendilerini ve çocuklarını göz önünde bulunduran yetişkinlerin kararıdır. Ayrılmanın dramatik olması çoğu zaman önceki bir ayrılmaya gönderme yapmasından kaynaklanır: İlk aşk nesnesinin yitirilmesine, anneden kopuşa vb. Kocasından ya da karısından ayrılma anında bu sorun herkesin karşısına dikilecektir. Bu yüzden, kimse bir başkasının yerine ayrılma kararı alamaz. Durumu sıradanlaştırmanın, hele ahlâk dersi vermenin hiç anlamı yoktur. Bazı çiftler "çocuklar için" bir arada kalmaya karar verecek, bazıları aksini yapacaktır. Kesin olan, mutluymuş gibi yapılamayacağıdır. Bitkilerin nasıl ışığa ihtiyacı varsa, çocukların da ana babanın hayatta kalmasına ihtiyaçları vardır.

Mutlu bir aileniz olmasını sağlayacak tavsiyelere uyarak her sabah, tercihen çocukların önünde eşinize: "Sevgilim, harikasın, seninle evli olmak ne mutluluk" diye tekrar etseniz bile, eğer aksini düşünüyorsanız, emin olun ki çocuklar bunu hemen anlayacaktır.

Boşanma sırasında oğlunuza: "Baban harika bir insan, bugün en iyi arkadaşımla yaşamak için beni bırakmaya karar vermiş olsa da onunla evlenmiş olmaktan mutluyum" dediğinizde de durum farklı olmaz.

Oğlunuzun size inanacağını mı sanıyorsunuz? Çocuklar küçükken bile, yalanları bulup ortaya çıkarmakta son derece beceriklidirler.

> Antoine, 3,5 yaşında, danışmaya ana babasıyla geldi. Yeni başladığı okulun öğretmeni tarafından gönderilmişti. Her sabah avaz avaz bağırıyor, annesi onu bırakıp gider gitmez umutsuz bir şekilde çöküyor, okuldaki hiçbir etkinliğe katılmak istemiyordu. Onu avutmak günler alıyordu. Anne benimle Antoine yanımızda değilken konuşmak istediğini söyledi. Babadan, bekleme odasında birkaç dakika çocukla kalmasını istedi. O zaman Antoine'a döndüm ve "Annen benimle konuşmak istiyor, ama senin duymanı istemiyor. Oysa randevu senin için alınmıştı. Onun sıkıntılarını dinlememe izin veriyor musun? Bana seni doğrudan ilgilendiren bir şey söy-

lerse, bunu sonra birlikte konuşuruz." dedim. Antoine kabul etti. Annesini bana emanet ettiği için memnundu sanki; babasıyla birlikte bekleme odasına gitti.

Benimle yalnız kalınca, anne geçtiğimiz hazirandan beri (ekim sonundayız) babanın hayatında başka bir kadın olduğunu anlatıyor. Kendisi de, boşanmış bir ailenin oğlu olan baba, çocuğa bir ayrılma yaşatmak istemiyor. Antoine için kararlaştırılan senaryo şöyle: Babası akşamları her zamanki saatte eve geliyor, onunla oynuyor, banyosunu yaptırıyor. Sonra beraberce akşam yemeği yeniyor ve baba Antoine'ı yatırıyor. Çocuk yatar yatmaz, birlikte yaşadığı öteki kadının yanına gidiyor. Hafta sonlarını karısı ve oğluyla evde geçiriyor. Arada bir, metresiyle birkaç gün geçirmek istediği zaman, yolculuğa çıktığı anlatılıyor. Bu sırrın saklanabilmesi için, aileden hiç kimsenin hiçbir şeyden haberi olmaması gerekiyor. Böylece, Antoine'ın bir şey öğrenmemesi sağlanmış oluyor. Bu kurguyu Antoine 7 yaşına basana kadar sürdürmeyi amaçlıyorlar.

"Niçin 7 yaş?" diye sorduğumda, "Bunu size ben öğretecek değilim!" diyor. "Bütün elkitaplarında yazıyor: Oidipus kompleksi 7 yaşında sona erer ve çocuklar boşanmadan dolayı daha az travma geçirirler. Çocuğumuzun mutsuz olmasını asla istemiyoruz." Antoine'ın annesine, bütün bunlara nasıl dayandığını sorduğumda şu yanıtı alıyorum: "Ah, ben korkunç durumdayım." Acaba psikoloji tavsiyeleri ana babalara tüm sağduyularını mı kaybettirdi yoksa? Antoine'a gerçeği söylemelerini kabul ettirebilmek için, onlarla baş başa üç görüşme yapmam gerekti. Tabii bundan sonra, çocuk okula gitmeyi kabul etti. Çok üzgün olduğunu bildiği annesinden ayrılmak istemiyordu, oysa bu konuda kendisine hiçbir şey söylenmiş değildi. Gerçeği öğrenmek acı çekmesine engel olmadı, ama boğuntusu fark edilir şekilde azaldı. İyi olanı yapmak, çocukları korumak kaygısıyla, ana babaların aklından kimi zaman olmadık yalanlar geçer. Belki de Antoine'ın annesi, farkına bile varmadan, babanın her akşam eve dönmesini sağlamak için çocuğu kullanmıştır. Ya da Antoine'ın babası karısından büsbütün ayrılmamak için bu çözüme başvurmuş olabilir. Büyüklerin işleri

ne kadar karışık! Durum şu ki Antoine, yolunu bulmasına yardım edilmezse, ana babasının kaygısını daha çok taşıyacak.

Yetişkinlere, yalan söylememelerini önermek doğrudur. İnsan kendine yalan söylüyor ve bunu bilmiyorsa ne yapmalı?

Ana babalar çoğu zaman suçluluk duygusunun etkisiyle yalan söyler. Çocuklarını, özgürlük arzularına feda etmeyi bencilce bulurlar.

Kendisini doğrudan ilgilendiren bir konuda çocuğa yalan söylememek, ona "her şeyi" söylemek gerektiği anlamına gelmez. Ana babanın hayatının, çocukları ilgilendirmeyen bazı ayrıntıları vardır. Büroda, servis şefinin anneye metresi olmasını önerdiğinden ve onun bu konuda kararsız kaldığından söz etmek gereksizdir. Çocukla, Adrien'in annesinin yaptığı gibi konuşmak da gereksizdir.

Adrien, 6 yaşında, uyku bozuklukları var. Anne oğul yalnız yaşıyorlar. Anne, her şeyin, bir ay önce çocuğun ölüm hakkında sorular sormasıyla başladığını anlatıyor.

"Ne zaman ölünür? Bir çocuk da ölebilir mi?"

Anne özenle yanıt vermiş: "İnsan her an, hasta bile olmadan ölebilir, çocuklar da ölebilirler."

Adrien o zaman sormuş: "Demek sen de sabah beni okula bıraktıktan sonra ölebilirsin ve annelerin gelip çocuklarını aldıkları saatte beni almaya gelmeyebilirsin..." Anne yanıt vermiş: "Elbet tatlım; kalp durmasından, beyin kanamasından ölebilirim ya da bir otobüsün altında kalabilirim."

O günden sonra Adrien'i uyku tutmamış.

Verdiği yanıtlara şaşırdığımı görünce şöyle dedi: "Ama doğruyu söyledim! Bir psikanalist olarak, çocuklara her zaman doğruyu söylemek gerektiğini savunuyor olmalısınız!" Psikolojik öğütler bu annenin sadizmine nasıl da çanak tutmuş!

Bir boşanmada bütün gerçeklerin söylenmesi de doğru değildir. Örneğin bir çocuğun, ana babasının cinsel yaşamı konusunda hiçbir şey

bilmesi gerekmez. Yalnızca, iyi ya da kötü kendileriyle barışık yaşamalarını sağlayan bir karar aldıklarını bilmesi yeterlidir. Eğitmek örnek vermek demekse, kişinin istemini gerçekleştirebileceğini ve dilediği hayatı gerçekten yaşayabileceğini göstermesi önemlidir. Sorunlar çoğu zaman ana babanın boşanmayı aynı anda istememelerinden kaynaklanır. Biri, diğerinin aldığı kararın şaşkınlığı içinde başına geleni tam kavrayamadan, yalnız kalır.

> Élodie, 10 yaşında. Aylardır, iki hafta sonundan birini babasında geçirmeyi reddettiği için, annesiyle birlikte danışmaya geliyor. Ana baba geçen yıl boşanmış.
>
> "Babamda sıkılıyorum, annemde kalmak istiyorum."
>
> Her zorunlu gidişte ağlama krizleri, uykusuzluklar, çeşitli tepkiler anneyi kaygılandırıyor.
>
> "Anlamıyorum, çok can sıkıcı bir durum. Babasını görmesi gerektiğini düşünüyorum, onunla birlikte olmak çocuk için önemli."
>
> Birkaç seans sonra Élodie bana açılıyor:
>
> "Babamı çok seviyorum. Onu böyle görmek çok üzücü; annem onu terk ettiğinden beri çok mutsuz görünüyor. Dönüşte, beni trene her bindirişinde garın peronunda ağlıyor, bu da beni ağlatıyor. Onu görmesem daha iyi, böylece ondan her ayrılışımda üzülmeyeceğim."

Çocuklar ana babaların yalnız kalmamasını yeğler. Kız çocuk babasını başka bir kadınla gördüğünde rahatlar, çünkü o zaman, babasının yanında annesinin yerine geçme, ona destek verme, teselli etme eğilimine kapılmaz.

Erkek çocuk biraz öfke duysa da, annesini terk edilmiş ve mutsuz görmektense, bir erkek arkadaşıyla görmeyi yeğler; ama anneyle yalnız kaldığında, yeniden onun küçük erkeği olur.

Bu gibi durumlarda çocuk aynı cinsten olan rakibini saf dışı bıraktığına inanır ve her zaman hayal ettiği gibi, onun yerini alabilme düşüncesiyle kendinden geçer.

Anne ya da babayı yargılayan ve cezalandıran başka çocuklar da vardır.

Noé, 5 yaşında. Ana baba, çocuk çekilmez hale geldiği ve annesine zorbaca davrandığı için danışmaya geldi. Üstelik temizlik alışkanlıklarını edinmiş olan çocuk hem gündüz hem de gece altını ıslatmaya başlamış. Ana baba birkaç aydır ayrı. Noé'ye her şey söylenmiş ve anne o sırada yeni erkek arkadaşı ile yaşıyor. Durum açık: Noé bu durumu kabul etmek istemiyor. "Annemin babama dönmesini istiyorum. Onun Francis'i aptalın biri, hem de çirkin, ondan nefret ediyorum. Çok kötü davranırsam gider." Noé bir balina çiziyor, Pinokyo'nun balinası: "Annemin karnının içinde büyük bir ateş yakacağım, o tükürecek ve öksürecek, böylece içerdeki adam çıkıp gidecek."

"Francis'i tükürmesi için annene bunu yapmak istiyorsun ha?"

"Evet, defolsun gitsin. Hem babam çok üzülüyor, Francis'i sevmiyor, ben de sevmiyorum, onu sevmek istemiyorum."

Noé, Francis'i annesinin hayatından çıkarmak için elinden geleni yapıyordu, çünkü o giderse çiftin yeniden bir araya geleceğine inanmıştı. Francis olmasa bile ayrılma kararı alacağını annesinden öğrendiğinde, çok rahatladı. Francis ondan ayrılsa bile geri dönüp babasıyla yaşamayacaktı, Noé bu olanları değiştiremeyecekti.

Yeniden bebek olması, altına yapması, başparmağını yeniden emmeye başlaması, ana babasının birlikte olduğu ve birbirini sevdiği dönemi büyü yaparak geri getirme denemesiydi. Noé'nin hikâyeyi değiştirmek durumunda olmadığını anlaması zaman aldı. Bir süre sonra yaptıklarından vazgeçti, kendisiyle daha fazla ilgilenmeye ve rahat büyümeye karar verdi. O zaman rahatsızlık belirtileri sihirli bir şekilde kayboldu.

Çocuk, kendisinin dünyanın merkezi ve her şeyin nedeni olduğuna, her şeyi yoluna koyabileceğine inanır. Onu bu yanılgıdan vazgeçirmek ana babaya düşer. Çocuğun doğumunun, çiftin ayrılmasına ivme kazandır-

dığı kimi zaman doğrudur. Ama kriz o sırada patlak vermiş olsa da, ayrılık tohumu evliliğin başında atılmıştır.

Babasına hâlâ çok bağlı olan bir kadın çocukluk sorunlarını aşamamıştır. Annesine fazla bağlı bir erkek, evlendiği sırada kendi babasıyla olan ilişkisini düzene sokamamıştır ve baba olmaya hazır değildir. Kendisine bir eş değil, bir "anne" seçer ve çocuğun doğumu felakete yol açar.

Senaryo, ana hatlarıyla çocuktan önce kurgulandığına göre, olup bitenlerden çocuk sorumlu tutulamaz. Büyükler başarısızlıklarının sorumluluğunu üstlenmelidir. Hem her zaman başarısızlık da değildir söz konusu olan. Kimi zaman boşanma, ana babanın nihayet yetişkin haline gelmelerine ve sonradan gerçek bir aşk yaşayabilmelerine vesile olur. Başarısız bir evlilikten sonra gerçek bir dengeye kavuşulabilir. Bu durumda çocuk, karşısında, narsistik bir yarayı sarmasını ya da yoksun kaldıkları sevgiyi yeniden vermesini isteyen bir ana baba yerine, sorumlu bir ana baba bulacaktır. Ne onları barıştırmayı başaramadığı için kendini sorumlu hissedecek, ne de taraf tutacaktır. Çocuklar ortada bir suçlu olmasını sevmezler. Büyümeleri için vazgeçilmez olan özsaygıyı koruyabilmeleri için ana babalarına da saygı duymalıdırlar.

Kurban rolünü benimseyip çocuğun desteğini istemek çok çekicidir kuşkusuz. Zaten buna teşne olan çocuğa kendini avuttırmak düşüncesine nasıl karşı koyulur?

"Bize bütün yaşattıklarından sonra babanı nasıl sevebilirsin?"

"Başka bir adamla yaşamak için bizi terk ettiği halde anneni görmeyi nasıl isteyebilirsin?"

Yetişkin, acısının üstesinden gelebilmek için çocuğu kendi safına çekmeye kalkar. Bir çocuğa bu kadar ağır bir yük taşıtılır mı? Kendisinden istenirse, çocuk acı çeken anne veya babayı "teselli" için paralanacaktır. Durumu düzeltmeye gücü yetmeyen çocukta, "becerebilseydi" işlerin bu noktaya gelmeyeceği kanısı pekişecektir.

> Éloise, 3 yaşında. Hafta sonunu babasında geçirmek için annesini bırakmak istemiyor. Anne açıklıyor: "Ağlıyor, korkuyor, bana yapışıyor, ne yapacağımı bilemiyorum."

Soruyorum: "Onun evde olmadığı cumartesi ve pazar günleri ne yapıyorsunuz?" Yanıt veriyor: "Yatıyorum, sakinleştiriciler, uyku ilaçları alıyorum. Onsuz olmak çok zor geliyor. Üstelik öbür kadınla olduğunu biliyorum. Kadının onu yetiştirmesini istemiyorum, onu sevmesinden korkuyorum, bu korkunç bir acı."

Éloise babasına gitmeyi reddederek annesiyle ilgileniyor. O bu haldeyken nasıl yalnız bırakılabilir?

"Gitmesinin beni nasıl etkilediğini bilmiyor ki," diyor anne.

Éloise tabii ki bunu biliyor. Çocuklar antenleri olmasa da, annelerine kablo ile bağlıdırlar. Sadık abonelerdir onlar, bütün yayınları açık seçik izlerler, dekoder ihtiyaçları yoktur.

Éloise'in anneannesi, çarşamba günleri, çocuğun bilgilerinde eksik varsa, tamamlamak için, annesinin uğradığı felaketten söz etmekten çekinmiyormuş. Büyükanne ve büyükbabalar bu işlere sık sık karışırlar. Çiftlerin ayrılmalarında, kimi zaman ne kadar etkili oldukları bilinir. Kimden yana olmalı? Çocuk kendini suçluluk duygusunun sarmalında bulur. Kim haksız, kim haklı? Kötülerle iyiler nerede? Herkes farklı konuşuyor. Belirtiler işte o zaman baş gösterir. Ana babadan biri kötüyse, demek ki kendisinin de bir yarısı kötüdür. Babası itilen, dışlanan bir erkek çocuk, hemen kendisinin de sevilmeye değer olmadığını düşünecektir.

Çocuğun her şeyi bize ötekini hatırlatıyorsa, çocuğu ayrı bir yere nasıl oturtabiliriz?

Çocuğu düşmanın temsilcisi, öç alma aracı, casus veya teselli edici durumuna getirmemek için ne yapmalı? Hayatı bozguna uğramış bir savaş alanına dönüşmüşken, yıkıntıdan sağ çıkmak için ona dayanmaktan nasıl vazgeçmeli?

Çocuklar için asıl yıkıcı olan, boşanmadan çok ana babanın üzüntüsüdür. Bu durumda nasıl bir tavsiye verilebilir?

"Üzüntü duymayın."

"Hayatınızı yeniden kurun."

Oysa mutsuzluk her zaman kontrol altında tutulamaz. Kişi, oğlu ya da kızı için tedavi edici olacağı düşüncesiyle bir hayat arkadaşı seçemez.

Karı kocalık işlevini ana babalık işlevinden ayırt ettiğinde, çocuğun kendini toparladığını görüyoruz.

Kişi kocasından ya da karısından boşanabilir, ama çocuğundan asla boşanamaz. Bu, ömür boyu sürecek bir bağdır.

ESTHER, 8 yaşında. "Babam bizi terk ettiğinde canımız çok sıkıldı." Soruyorum, "Baban sizi terk ettiğinde mi?"

ESTHER: "Evet, öyle. Hiç paramız yoktu, ne yapacağımızı bilmiyorduk. Durmadan ağlıyorduk."

C. M.: "Siz mi?"

ESTHER: "Evet, annem ve ben."

C. M.: "Aynı gözyaşlarını mı döküyordunuz?"

ESTHER: "Evet, aynı."

C. M.: "Ama baban anneni terk etti. Seni de mi terk ettiğini düşünüyorsun?"

ESTHER: "Evet, hafta sonları beni almaya gelmediğine göre..."

C. M.: "Nedenini bilmiyorum. Gelip bu konuyu bizimle konuşacağını umuyorum. Büyüklerin hayatı bazen çok karışıktır ve çocuklar her şeyi anlayamıyorlarsa, kimi zaman büyüklerin de kendilerine neler olup bittiğini anlayamamaları yüzündendir. Kesin olan şu ki, baban senin artık onun kızı olmadığına karar vermiş olamaz, ama annenin karısı olmadığına karar verebilir."

ESTHER: "Doğru, ben bunu düşünmemiştim!"

Ortadaki farkı anlamak çocuk için her zaman kolay olmaz. Özellikle günlük hayatını paylaşan yetişkinle kendini büyük bir özdeşleşme içinde hissediyorsa.

Bir baba koca değildir ve iyi bir koca mutlaka iyi bir baba değildir; kötü bir kocanın, mutlaka kötü bir baba olması gerekmediği gibi.

"Koca olarak benimle bir felaketti," diyordu 10 yaşındaki Eric'in annesi, "Ama baba olarak seninle her zaman güzel ilgilendiğini kabul ediyorum."

Kimbilir, belki de bu erkek başka bir kadına iyi bir koca olurdu.

Çocukların anlattıklarından anlaşıldığı kadarıyla, terk edilen ana ya da baba için bu durumu kabullenmek zor olsa da, bu türden referanslara sahip olmak önemlidir.

Psikanalistler, günler boyunca seanslara konuşmaya gelen ailelerin acılarına ancak tanıklık edebilirler. Ancak çocukların düşündüklerini ve klinik deneyimleriyle, onların hikâyelerinde yapılandırıcı ya da yıkıcı öğeleri ayırt edip aktarabilirler. Tanıklık etmek öğüt vermek anlamına gelmez. Seanslar boyunca anlatılanların incelenmesinin yerini hiçbir şey tutamaz.

Dağılmış ailelerle karşı karşıya gelindiğinde yapılabilecek şey, kadın ve erkeğin her birinin mutsuzluğunu saptamak, bir çıkış yolu bulabilmek için denedikleri çarelere saygı göstermek, olayın belirtilerini toplamak, birinin ya da diğerinin ayakta kalmak için nasıl çaba gösterdiğini dinlemektir. Sorunlara "çözümler" sunmak olanaksızdır. Ana baba, onurlarını, kıstaslarını kişisel çabalarıyla yeniden bulacak, çocuğa ve kendilerine karşı saygı duyabilmelerini sağlayacak pusulayı kendileri ele alacaklardır.

Hiç kimse bir başkasını kendi kaygı ve boğuntularının taşıyıcısı durumuna getirmemelidir. Ama, boşanma ana baba için sancılı bir sınavsa, onları sarmalayacak aileleri ya da dostları yoksa, o zaman çocuklarına yüklenirler. İster kurban ister karar veren olsunlar, kendilerini suçlu hissederler ve rahatlamak için oğullarını ya da kızlarını kullanırlar.

Yetişkinler, bütün enerjilerini aldıkları kararları ya da uğradıkları yenilgileri kabullenmeye harcamaları gereken büyük insanlardır. Bunun bilincindedirler ve bu yönde umutsuz çabalar harcarlar.

Çocuklar bunu bilirler ve kriz döneminde büyüklerin kendilerini kabullenmelerinin ne kadar zor olduğunu günbegün bize anlatırlar.

Beşinci bölüm

ÜVEY BABA, ÜVEY ANNE

Perde 2
Sahne 1

Isabelle'in evinde bir akşam, Sylvie ile Isabelle ikizlerin doğum günü için hazırlık yapıyor.

Sylvie: Dur bakayım, ipin ucunu kaçırdım. François, karısı, oğulları, kızları: Eder dört kişi. Pierre belki Lison'la gelir.

Isabelle: Pierre Lison'la birlikte mi? Ne zamandan beri?

Sylvie: Tam bilmiyorum, belki de yarından beri! Pierre'i bilirsin, bir karar verinceye kadar!.. Ona yakınlık gösterdiğini biliyorum, ama gerçekten birlikteler mi bilmem, ayrıntıları henüz öğrenmedim.

Isabelle: Artık evli değilsiniz, ama Pierre sana hayatını anlatmaya devam ediyor, öyle mi?

Sylvie: Elbette, bir gelip benimle yaşaması kaldı! Eve uğramadığı gün yok. Bahanesi, ikizler. Ama gelir gelmez başlıyor: "Bana bir kahve yap, aspirin yok mu? Acaba üşüttüm mü? Sende eski bir kazağım kaldı mı? Biraz vaktin var mı, seninle konuşmak istiyorum, kendimi kötü hissediyorum."

Isabelle: Doğrusu Pierre varken Woody Allen'in işi zor, karşısında sıkı bir rakip var!

Sylvie: Kötü kalpli olma, bayılıyorum ona!

Isabelle: Pierre'e mi yoksa Woody Allen'a mi?

Sylvie: Her ikisine de, ama ne yazık ki Woody Allen her gün eve gelmiyor!

Isabelle: Pierre seni bu kadar duygulandırıyorsa niçin boşandın?

Sylvie: Sen olsan, Pierre'le yaşar mıydın?

Isabelle: Hayır, ona bakarsan Woody Allen'la da yaşayamazdım. Ben sorunsuz erkeklerle bile nasıl başa çıkacağımı bilemiyorum daha, sorunlularla hiç umut yok!

SYLVIE: Dur biraz! Jean-Jacques ve ben, sekiz; Jean-Jacques'ın annesi ve kocası, on. Benim annem ve yanında getireceği kişi, on iki; çocuklarla on beş eder. Vay canına, benim masaya on beş kişi asla sığmaz!

ISABELLE: Bu hızla erkek değiştirmeye devam edecek olursan, masayı genişletmen gerekecek.

SYLVIE: Biraz kıskanmıyor musun, acaba?

ISABELLE: Bazen evet, bazen hayır; erkeğine göre değişir. Pierre'i ele alalım, al senin olsun.

SYLVIE: Ya Jean-Jacques?

ISABELLE: Yeni herifinin büyüleyici bir yanı olduğu doğru. Hatta biraz fazla çekici, bunun altında bir şeyler saklanıyor olmalı. Bu haftanın yazısını okudun mu? "Çekici bir erkeğe âşık olmaktan nasıl kaçınmalı?" Sürükleyici bir yazı, çok ciddi psikanalistler yazmış.

SYLVIE: Vay canına, buna da bir çare bulmuşlarsa kendimizi pencereden atmaktan başka çaremiz kalmadı demektir. Hoş, yazı sana bilmediğin bir şey öğretmiş olmasa gerek!

ISABELLE: Aksine, ömrümü âşık olmakla geçirdiğimi biliyorsun! Erkekler beni istemiyor.

SYLVIE: Sen git psikanalistin divanına bir daha uzan, Isabelle; daha on beş-yirmi yıl babandan söz et, iyi gelir, görürsün. Bana ödünç verecek açılır kapanır sandalyen var mı?

ISABELLE: On beş kişi diyorsun; belki üç-dört tane vardır, yetmez. İkizlere iki sandalye gerektiğine emin misin? Onları aynı sandalyede oturtamaz mıyız? Doğru, ikizlerin aslında kaç kişi olduğunu hiç bilemiyorum! Hey, Sylvie, Jean-Jacques'ın çocuklarını unutmadın mı?

SYLVIE: Hay Allah! Üç sandalye daha ister!

ISABELLE: Bana baksana! Üvey anne olarak pek parlak sayılmazsın, danışmaya gitmesi gereken kişinin sen olmadığından emin misin?

SYLVIE: Ne yapayım, ne kadar gayret etsem de, bu çocuklar çekilmez. Büyük kız, Mélodie bana kötü davranıyor. Benden nefret ediyor, bu belli. Her şeyi denedim, sevecenlik gösterdim, aramıza mesafe koydum, babasına karşı ona suç ortaklığı eder göründüm, çare olmadı. On üçünde, kolay bir yaş değil. Yeniden aile kurmaktan söz eden bir kitap aldım. O yaşta, üvey

annelerle rekabete girmek normalmiş. Emin ol çok zor, çekilmez bir küçük cadı. Marion ondan nefret ediyor. Evde kızların arası gerçekten "korkunç."

ISABELLE: Ya oğlanlar?

SYLVIE: Biraz daha kolay. Biri 8, biri 6 yaşında. İkizlerle oynuyorlar.

ISABELLE: İkisiyle de mi?

SYLVIE: Elbette, ikisiyle, onları nasıl ayıracaksın ki?

ISABELLE: Bak, sen de onlardan tek kişiymiş gibi söz ediyorsun. Kendi yazılarından notlar çıkarmalısın.

Onları ayırmaya çalışmak gerek. İsimlerinin baş harfleri bile aynı. Görürsün, sonunda her ikisi için tek bir pantolon satın alacaksın; artık her birini pantolonun bir bacağına sokarsın!

Bir beden ve iki kafa! Bunlar artık sıradan ikiz değil, Siyam ikizi.

SYLVIE: Merak etme, gürültüleri ve yaramazlıkları ikiye katlandığında iki kişi olduklarının farkına varıyorum. Yine de Jean-Jacques'ın oğullarından daha iyi terbiye gördüklerine dikkatini çekerim. Ama bunu ona söyleyemem, alınmasından korkarım. Geçen gün annemi "nine" diye çağırarak, az kalsın diplomatik bir olaya yol açıyorlardı. Annem korkunç bir öfkeye kapıldı ve çocukları patakladı. Jean-Jacques oğullarını korumak için araya girdi, ben annemi kurtarmaya giriştim. Korkunç bir durumdu!

ISABELLE: Senin annen de âlem doğrusu. Senin yerinde olsam onu savunmazdım. Anneanne olduğunu artık kabul etmeli canım!

SYLVIE: Şaka mı ediyorsun! Başka çarem yoktu, onu savunmazsam kadıncağız ölürdü!

ISABELLE: Neyse... Bunca yıllık psikanalizden sonra annenle ilişkilerinin hâlâ bu durumda olmasını anlayabilmiş değilim.

SYLVIE: Annemden söz açılmışken, Jean-Jacques'ın ilk karısını davet etmeli miyim dersin? İkizlerin doğum günü, ne de olsa kendi evimdeyim, dilediğimi yaparım. Neyin uygun olup olmadığını anneme sorsam?

ISABELLE: Şaka mı yapıyorsun, öğüt yerine taş yağacak başına! Sen ona şu sıralarda en iyi rock konserinin hangisi olduğunu sor, daha iyi. Ya senin çocuklar, Jean-Jacques'ı kabul ediyor mu?

SYLVIE: Marion zor ediyor, ama babasının yeni karısıyla arası bozuk olduğundan bütün cephelerde birden dövüşmemeye kararlı. Şu sıralar duru-

mu kabullenmiş görünüyor. İkizlere gelince, söylenecek pek bir şey yok. Onlara bir yıldır bakıcılık eden delikanlıdan daha fazla yüz vermiyorlar ona. Kayıtsızları oynuyorlar.

ISABELLE: Bana bak, dikkatli ol! Biliyorsun bütün kitaplarda yazıyor. Bu yaşta ses çıkarmamalarını iyi bir belirti olarak yorumlama sakın. Aksine, tam kendini rahatlamış hissettiğin bir sırada bakarsın yataklarını ıslatırlar, saldırganlaşırlar, uykuları bozulur. Gerçek tabloyu çıkarırlar karşına.

SYLVIE: Beni yüreklendirdiğin için sağ ol. Durum zaten kolay değil, ama sen içimi rahatlatıyorsun doğrusu! İki hafta sonundan birinde, evde altı çocuk olduğunun farkında mısın? Bu kış, kayağa giderken, Marion babasının çocuklarını bile davet etmişti. Sekiz gün boyunca sekiz canavar tarafından bir kar okulu hocasına dönüştürüldüm. Jean-Jacques'ı görmedim bile, o sırada o, kış güneşinin altında kayak yapıyordu.

ISABELLE: Ben sana söylememiş miydim? Çok çekici bir erkek! Pistlerde kayak yapan güzel kızların peşindeydi mutlaka! Sen tarzını tamamen değiştirdin. Ondan çocuk istiyor musun, ikiz, belki de üçüz?

SYLVIE: Bu benim sonum olur! Neyse, söyle, Jean-Jacques'ın karısını davet edeyim mi, etmeyeyim mi?

ISABELLE: Jean-Jacques'a sor.

SYLVIE: Jean-Jacques hiçbir şeyle ilgilenmek istemediğini söyledi.

ISABELLE: İkizleri olduğu için çok şanslı, iki yerine bir doğum günü kutluyor, sen de bir doğum günü pastasından kurtuluyorsun.

SYLVIE: O aile toplantılarından nefret eder.

ISABELLE: Dört ayağının üzerine düşecek! Onu o akşam evime yemeğe davet edebilirim. Böylece bir bahanesi olur, angaryadan kurtulur, ben de onu daha iyi tanımış olurum.

SYLVIE: Bunu yaparsan öldürürüm seni!

ISABELLE: Aferin! Bana güvenmemeni anlıyorum. Ama altı aylık evlilikten sonra ona güvenmemen düşündürücü. İhtiyatlı olmak gerekir elbet. Düşünsene, senden sonra benimle evlenirse! Sanırım bir sonraki aile toplantısında en az otuz kişi oluruz. O zaman sandalye konusunda gerçekten sıkıntıya düşeriz!

PERDE

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

Günümüzde, birbirlerini artık sevmeyen ana babalar ayrılıyor ve hayatlarını başka yol arkadaşlarıyla yeniden kuruyorlar.

Çocuklar, o zaman, annelerinin başka bir erkekle evlenme törenine katılıyor ve aniden karşılarında bir ağabey ya da küçük bir kız kardeş buluyorlar. Kısa sürede ana bir baba ayrı denilen erkek ya da kız kardeşler doğuyor. Ancak bunlar, annenin kalbinde "yarım" değil "tam" olarak yer alacak birer bebektirler. Bu curcunada yeni büyükanne, büyükbaba, dayılar, teyzeler, amcalar yengeler de edinilir ve çocuk, annesinin gözünden düşmemek için, nazik davranması gerektiğini hemen kavrar.

Çocuklar bize ailenin yapısını anlatmaya çalışırken, kimi zaman soyağacının dallarını karıştırırlar.

> Gilles, 6 yaşında. "Kim kimin büyük babası? François benim erkek kardeşim, ama Sylvie üvey kız kardeşim. Üvey babamın ilk kızı olan Jeanne benim dörtte bir kardeşim mi oluyor, yoksa kardeşim değil mi? Kim kimin karnındaydı? Annemin annesinin kim olduğunu bile bilmiyorum. Babam ona kayınvalidem diyor. Ama benim üvey annem babamın karısı."

Büyüklerin bile herkesi yerli yerinde oturmakta zorluk çektiği durumlarla karşı karşıya gelen çocukların sıkıntısı anlaşılıyor.

> Adèle, 7 yaşında küçük bir kız. Öğretmeni, birkaç aydır okulda üzgün göründüğünü, dikkatinin dağıldığını ve konulara yoğunlaşmakta zorluk çektiğini söylüyor. Onu danışmaya getiren annesi de çocuğun daha fazla içine kapandığını söylüyor, uyku bozukluklarının başladığını belirtiyor. Geçen yıl annesi ve babası ayrı ayrı evlilikler yapmışlar. Anne üç çocuklu bir adamla evlenmiş ve dokuz ay sonra dünyaya bir erkek çocuk getirmiş. Baba, Adèle'in yaşında kızı olan bir kadınla evlenmiş. Bugünlerde küçük bir kızın doğumunu bekliyorlar.

Anne her iki ailenin de dengeli ve mutlu olduğunu söylüyor. Adèle haftanın yarısını babasında, yarısını annesinde geçiriyor.

Görüşmeler ilerledikçe Adèle bana şöyle diyecek:

"Annemin evinde olmak iyi, o Pierre'den olan yeni bebeği çok seviyor. Babama gelince, yakında küçük bir kızı olacağı için çok mutlu görünüyor."

C. M.: "Ya sen? Bütün bu değişikliklere ne diyorsun?"

Adèle: "Bilmem... Seni ilgilendirmez, diyor annem. Ben aileden olmadığımı sanıyorum."

C. M.: "Aileden değil misin?"

Adèle: "Hayır; babamın bir ailesi var, annemin de bir ailesi var ve ben yalnızım."

Yeniden kurulan iki ailenin arasında Adèle kendine bir yer açmayı başaramıyor, her iki aile tarafından dışlandığını hissediyordu.

Çocuklar kimi zaman ana babalarının onları bir kenarda bırakarak hayatlarını yeniden kurdukları duygusuna kapılırlar. Geçmişlerini silmek isteyen büyüklerin onları da haritadan sildiklerini düşünürler sanki. O zaman yeni bir aşk hikâyesinin içerisinde kendilerini fazla görürler.

Babası ve annesi her zaman yanında bulanan üvey kardeşe karşı kıskançlık alevlenir. Annesi, üvey babası ve üvey erkek kardeşiyle birlikte yaşayan erkek çocuk öz babasını seyrek görüyorsa, üvey babayı oğluna bağlayan bağın yoğunluğunu hissettikçe mutsuz olabilir.

Yetişkinler açısından da durum zordur. Yeni karı koca için, ilk evlilikten doğma çocuğu kabul etmek her zaman kolay değildir. Her gün, bir ilk aşk hikâyesinin varlığını hatırlatır sanki çocuk. Geçmişi cisimleştirir. Bir şekilde babasını ya da annesini temsil eder. Yetişkinler o zaman onu kıskanır. "İlk kocanın huyunu suyunu kapmış bu!" "Karın ona ne öğretiyor da bu kız bu kadar kötü davranıyor?" Çocuk kuşkusuz kendisini fazla hissetmenin acısını çeker ve durum gerçekten böyleyse varlığının arzu edilmediğini derhal anlar. Aile, duygu dolaşımının yoğun olduğu, çatışmaların en yoğun yaşandığı alandır, bilinçdışı hayatın yaşandığı sahnedir. Senaryo hep aynı kalır, ama eylem akışı her yeni karşılaşmada yeniden kurulur.

Kişi silebileceğini, unutacağını, sıfırdan başlayacağını sanır, ama bu bir aldatmacadır. İnsan hayat arkadaşından ayrılabilir, ama imgesel hikâyesini asla boşayamaz. Art arda aile kurarak bu gerçekle yüz yüze gelmenin reddedilmesi, sorunların artmasına yol açar. Ana babalar hayatlarını "yeniden kurmak"tan söz edeceklerine, yollarına bir başkasıyla devam edeceklerini kabul etseler, bu sorunların bazıları çözümlenebilir. Geçmişi yok etmek söz konusu değildir. Çocuk, baba konumundaki yeni bir erkekle ya da yeni büyükanne ve büyükbabayla karşılaştığında, bunlar eskilerin yerine geçemez. Yeni gelen çocukların da onun yerini tutamayacağı gibi. Aile, yeniden kurulurken sayıca "çoğalır" ve çocuğa başka çocuklarla ya da sevip sevmemekte özgür olduğu büyüklerle tanışma olanakları sağlar.

Aileyi yeniden kurmanın karmaşıklığına rağmen, çocuk kendi kimliğiyle, yani başka bir erkeğin ya da kadının çocuğu olarak saygı görürse, yerini bulabilir; ama yeni üyeleri kabul etmesi için asla zorlanmamalıdır. Bu kuşkusuz kolay olmaz, birçok gerginlik ya da kriz yaşanacaktır. Bu bağlamda da her şey büyüklerin anlayışına bağlıdır.

Ana babaların, çocuklarını kurdukları yeni evliliklerinin ne kadar haklı gerekçelere dayandığına ikna etmeye çalıştıklarını sık sık duyarız.

> Cyril, 8 yaşında. Anne şöyle diyordu: "Oysa François'yla babasıyla olduğundan daha mutlu olacağını ona defalarca anlattım. Daha sakin, daha aklı başında bir adam, çocuklara bayılıyor; öğretmen olduğundan derslerine de yardım edecek. François derslerde o kadar zorluk çekiyorken, şimdi sınıf birincisi olacak. Uslu durursa kocamın ona her türlü yardımı yapacağını söyledim. Ama işe yaramadı, ondan nefret ediyor, sorularına yanıt vermiyor, dün arabaya tekme bile attı. Onu nasıl sakinleştireceğimizi bilemiyoruz."

Çocuğu ikna etmeye çalışmak, kuşkusuz yapılacak en doğru hareket değil. Yeni gelen, ne olursa olsun davetsiz misafirdir. Kendi suçluluk duygusunu yatıştırmak için, annenin yeniden evlenmeyi haklı çıkarmaya çalışması gerekmez. Oğluna, o adamı seçmekte haklı olduğunu kanıtlamaya çabalaması, kendi vicdanını rahatlatmak için onu pes etmeye zorlaması

anlamına gelir. Yeni bir hayat arkadaşı ya da yeni bir eşin seçimi, çocuğu ilgilendirmeyen ve onaylaması gerekmeyen bir karardır.

> Jules, 6 yaşında. Uykusuzluk, ağlama krizleri, öfke ve saldırganlık nedeniyle danışmaya getirildi. Anne anlatıyor: "Babasından ayrıldığımda iki yaşındaydı, Jacques hayatıma girinceye kadar üç yıl baş başa kaldık. Jacques geldiğinden beri çılgına döndü. Sorunu anlıyorum, ama onu sakinleştiremiyorum. Tepkilerinden çekiniyordum, bu nedenle üç yıl yalnız kaldım. Jacques benim evde yaşamaya başladığı için pişman olma noktasına geldim. Belki de evine dönmesi daha iyi olur. Birbirimizi daha az görecek bile olsak, ne yapalım! Oğlumun dengesi önde gelir, üstelik ayrıldığımızdan beri babasını hiç görmedi."

O zamana kadar her şey yolundaydı, diyor anne, çünkü oğluyla tam bir uyum içinde yaşıyormuş. Kuşkusuz Jules kendisini annesine yakın hissediyor, kendinde bir misyon görüyordu. Annesini gözetiyor, koruyordu. Annesinin her şeyi olmak yolundaki bilinçdışı arzusu, Jacques'ın ortaya çıkmasına kadar hiç engellenmemişti. Rakipleri saf dışı bırakmayı başarmıştı. Şimdi, yeniden evlenmeye hazırlanan anne, Jules'ün dengesini korumak için, bundan vazgeçmeyi düşünüyordu. Peki nasıl bir dengeydi bu?

Annenin beslediği, sonuna kadar koruduğu bir bütünleşme. Jacques, her ikisini de, onları hâlâ simgesel olarak birbirlerine bağlayan bağı kesmekle tehdit ediyordu. Çocuk bu sınavdan şimdi geçmezse, günün birinde annesinden ayrılmak istediğinde kim bilir ne kadar şiddetli bir ergenlik krizi yaşayacaktır! Burada da tavsiyelerin bir yararı olmayacaktır, çünkü annenin bilinçdışı işin içine karışmaktadır. Başka bir erkeğe yönelmek ve çocukla paylaştıkları keyifli yalnızlığın alışkanlıklarını sarsacak bir aile kurmak için Jules'ünden fedakârlık etmeye hiç niyeti yoktur.

Çocuğun yeni bir aileye uyum sağlaması o zamana kadar ana babasının yanında tuttuğu yere büyük ölçüde bağlıdır. Çocuğun kendisini ihanet uğramış, terk edilmiş, dayanılmaz bir durumda bırakılmış hissettiği bazı örneklerde, yeni bir aile kurulmasının sonuçları dramatik olabilir.

Éléonore, danışmaya ilk geldiğinde 17 yaşındaydı. Ana babası 7 yaşındayken ayrılmıştı. Boşanma çok sıkıntılı koşullarda gerçekleşmişti. Annesi, Güney Amerika'da yaşayan bir erkekle karşılaşmış, Éléonore'u babasıyla Paris'te bırakarak bir anda gitmeye karar vermişti. Altı yıl boyunca küçük kız annesini görmedi. Arkadaşları aracılığıyla annenin izini bulan baba onu eve dönmeye ikna etmek için Rio'ya birkaç kez gidip geldi. Yolculuğa her çıkışında kızına şöyle diyordu: "Bu sefer kesin, annenle döneceğim ve hayatımız yeniden eskisi gibi olacak." Ama hep yalnız dönüyordu.

Üçüncü yolculuktan dönüşte baba intihar girişiminde bulunmuş, ruh sağlığı iki yıl boyunca izlenmiş, birçok kez hastaneye kaldırılmış.

Çok sonra, Éléonore 13 yaşına basınca, babası boşanma talebinde bulunmaya karar veriyor.

İki yıl sonra, Éléonore'un annesi Paris'te yaşamaya başlıyor, arkadaşıyla evleniyor; o sırada 3 yaşında küçük bir kızları var. Bu durumda Éléonore 15 yaşlarındayken annesiyle yeniden karşılaşıyor. Aynı zamanda üvey babasının ilk evliliğinden olan 17 ve 19 yaşlarındaki iki oğluyla da tanışıyor.

Ortadan kaybolduktan sekiz yıl sonra karşısına çıkan bir anne; sadece üvey anne ve üvey baba değil, bir üvey kız kardeş ve onun deyimiyle iki sahte kardeş.

Anne ve yeni ailesiyle ilişkisinde sorunlar kısa sürede baş gösteriyor.

"Beni terk etti," diyordu Éléonore. "Bugün kollarına atılmamı ve yeni ailesini benimsememi niçin istiyor benden? Onlar benim ailem değil. Benim yalnızca babam var; o benim hem annem, hem babam. Birbirimiz sayesinde ayakta kaldık ve bu böyle sürecek. Ona artık ihtiyacımız yok; artık çok geç."

Ama Éléonore'un babasıyla kurduğu hayat birden alt üst olmuştu. Baba kendisi için yalnızca Éléonore'un önemli olduğunu, kimseyle başka bir hayat kurmayacağını, yaşama nedenini o olduğunu söylemişti. Eve hiçbir kadın arkadaşını getirmemiş, kadınlardan Éléonore'a söz bile etmemişti. "Travma etkisi yaratmamak için"

diyordu. Ancak, üç ay önce, kızına evleneceğini açıklamıştı. 45 yaşındaydı, 23 yaşında genç bir kadınla evlenecekti. Bu haber Éléonore'u yıktı. Gelecekteki üvey annesiyle geçirdiği bir akşamdan sonra (kadın bir an önce çocuk sahibi olmak istediğini ona açıkça söylemiş), Éléonore kendini pencereden atarak ağır bir intihar girişiminde bulundu. Birçok kırığa rağmen mucizevi bir şekilde kurtulduğunda, hastaneden çıkarken babası danışmaya gelmeye karar vermiş.

Éléonore'la sonradan yaptığım görüşmeler depresif ruh halini ortaya koydu. Ama bu hali yalnızca yeni evliliklerden, yeni erkek ve kız kardeşlerin, yeni üvey anne babanın ortaya çıkmasından kaynaklanmıyordu. Bir kez daha terk ediliyordu. Durum, birbirini izleyen iki terk edilme ve babasının onun hayatını sardığı yalandan kaynaklanıyordu.

Yeni bir aileyi benimsemek ve kendini ona benimsetmek kuşkusuz kolay değildir; ama deneyim, işin en güç yanının bu olmadığını gösteriyor. Éléonore'un durumunda da görüldüğü gibi asıl yıkıcı olan, boşanma işlemleri karmaşık olduğu için, yeni hayatına kızını katmak ve kocasıyla artık ilişki kurmak istemediği için çocuğunu "ortada bırakan" bir anne. Bütün bu gerekçeler anlaşılabilir; ama 7 yaşında küçük bir kızsanız ve sizi 7 yaşına kadar yetiştirmiş olan anneniz söz konusuysa, bunu anlayamazsınız. Annesi tarafından terk edilen bir çocuk, onun sancılı yetişkin hayatında karşılaşmış olabileceği zorlukları düşünmez. Artık istenmediğini, gözden çıkarıldığını, sevilmediğini düşünür.

Çok acı veren bu ilk terk edilmenin acısı, babanın da onu terk etmesi ve yalan söylemesiyle iki katına çıkmıştı. Depresyon geçirdikten sonra karşısına çıkan kadınları sürekli gizleyen babayla baş başa kalan Éléonore, onun tek yaşama nedeni olduğuna inanmıştı. Onlar birbirleri için yaratılmıştı, kusursuz bir çift işlevi görüyorlardı, neredeyse yaşıtı olan bir rakip gelip onun yerini alana kadar.

Ana babalarının, çocuklarıyla aynı kuşaktan sevgililer seçmelerini kabul etmek çocuklar için her zaman çok güçtür. Ensest kaygıları o

zaman depreşmiş olur. Yeni gelen bu genç kadın babası için "öteki" değildi. Gerçekte Éléonore'un yerini alıyordu. Ayrıca Éléonore belki de böyle düşünmekte haklıydı. Bu ikinci "ortada bırakılma" onu boşluğa düşürmüştü. O da kendini pencereden attı. Karısını kaybettiğini anladığında babasının intihar girişiminin bir tekrarıydı sanki yaptığı. Babasını kaybeden Éléonore da durumla baş edemedi.

Bir çocuğun kendisi için yaşama nedenlerinin olması, ana baba kaprislerinin ağma takılmaması gerektiği bir kez daha açıkça ortaya çıkıyor.

Aile "büyüdüğünde" yeni insanlarla karşılaşmak bir çocuk için başka büyüme olanakları bulma fırsatı olabilir. Sorun her zaman yetişkinlerde ve durumu nasıl yaşadıklarındadır. Çocuklar çocuk olarak yerlerini korurlarsa, onları aşan rekabetlerin, kinlerin, hesaplaşmaların mirasçısı olmazlarsa, sağlıklı olurlar. Ancak bunun için birinin felaketi, diğerinin aczi onların sırtına yüklenmemelidir.

Victor, 12 yaşında. Evde olduğu gibi okulda da söz dinlemekte zorluk çektiği için danışmaya geliyordu. Öğretmenleri disipline hiçbir şekilde uymamasından ve ona yetişkinlerin otoritesini kabul ettirmenin olanaksızlığından yakınıyordu.

Victor'un annesi üvey babasıyla çocuk yaşındayken evlenmişti ve şimdi 4 yaşında küçük bir erkek çocukları vardı. Victor'un üvey babası hemen açıklıyor: "Anlarsınız, araya girmek çok zor, ben babası değilim. Ona ne adına söz dinleteyim?" Araya girecek olsam hemen annesine sığınıyor. Oysa anne, kocasının tutumunun müdahaleci olmamasından yakınıyor: "Sanki Victor'la yalnız yaşıyorum, kocam karışmak istemiyor. İnanılır gibi değil, üstelik kendi oğluna, yani birlikte sahip olduğumuz küçüğe karşı 'sert baba' tarzında davranıyor."

Üvey babaların üvey oğullarıyla ilgilenmekte çektikleri güçlüklerden söz ettikleri sık duyulur. Ancak baba olmamakla birlikte, üvey baba ken-

dini yerinde hissederse, evin erkeği olarak, gereksiz suçluluk duygusuna kapılmadan müdahale eder. O kendi evindedir, annenin erkeğidir, çocuğun babası olmasa bile olup bitenler üzerinde söz hakkı vardır.

"Her şeyden önce, sen benim babam değilsin ve bir şey söylemek sana düşmez," diye karşılık veriyordu Victor. Peki ama üvey baba niçin şu açıklamayı getirmiyor? "Ben senin baban değilim, ama evde ne yapılıp ne yapılmayacağına anne ve ben karar veririz, burada yasaları senin koyman söz konusu değil." Üvey baba çocuğun babasına saygı göstermekten geri kalmadan, ailenin içindeki yerinin altını çizebilir; yeter ki bu yer kendisi için iyice belirgin olsun ya da öz baba tarafından reddedilmesin.

> Émilien, 8 yaşında. Okulda başarısızlık ve istençdışı işeme nedeniyle danışmaya geliyor. Birlikte geldiği babası çocuktaki bozuklukları açıklıyor: "Karım yeniden evlendiğinden beri Émilien iyi değil. Üvey babası iğrenç bir adam. Onu iyi tanırım, karımla gitmeden önce arkadaşımdı. Oğluma yanlış davranmasına izin veremem. Émilien'e söyledim; sana çatacak olursa bana söyle, ben ona gösteririm, dedim, o senin baban değil, sana laf etmeye hiç hakkı yok."

Babasının öfkeli çaresizliği karşısında, Émilien'in üvey babasının sözünü dinlemeye, hele de onu sevmeye hiç hakkı yoktu. Annesinin yeni kocasına bağlılığını babasına karşı bir ihanet olarak görüyor ve bu onu çok mutsuz ediyordu. Babası eski karısının yeniden evlenmesini kabullenemediği sürece nasıl huzurlu olabilirdi? Sevdiği kadını kaybeden bu adama durumu hangi tavsiye kabul ettirebilirdi? Çocuklar ana babaları için çok kaygılanırlar, onları savunmak ve gururlarını okşamak isterler.

> Clémentine, 14 yaşında. Babası yeniden evlendiğinden beri hafta sonlarını onun yanında geçirmek istemiyor. Anne kaygılı, kızının babasıyla iyi ilişkilerini koruması gerektiğini düşünüyor, ama Clémentine reddediyor: "Önceleri sorun yoktu, onu görmeye gittiğimizde babam, küçük erkek kardeşim ve ben çok eğleniyorduk. Bizi

her yere götürüyordu. Ama öteki ortaya çıktığından beri hiç eğlenceli olmuyor. Babam sanki yalnız onunla ilgileniyor. Lokantalara, nereye gideceğimize o karar veriyor. Kendini ne sanıyor? Babam da gıkını çıkarmıyor! Oysa o babamın evinde yaşıyor! Üstelik babam daha iyisini seçebilirdi. Annem hoş kadındır, oysa o çirkin; rüküş giyiniyor, aptalın biri. Babam değiş tokuştan gerçekten zararlı çıkmış. İnsan merak ediyor, böyle bir kadını nasıl seçebildi!"

Üvey annenin uyguladığı yöntem ne olursa olsun, kız çocuk onun bir gaspçı olduğunu düşünecektir. Zaten annesiyle rekabet halinde olan çocuğun, yeni kadından nefret etmesi daha da kolaylaşacaktır. Üvey anne ona otoritesini kabul ettirmek isterse kafa tutacak, yaranmak isterse kuşkuyla karşılayacak, ona karşı daha fazla kızgınlık duyacaktır.

JULIETTE, 11 yaşında. Üvey annesinden söz ediyor: "Beni kandıramaz. Babamı iyi kalpli olduğuna inandırmış, ama ben bunun doğru olmadığını biliyorum. O yapmacık, iki yüzlü hallerini bana yutturamaz. Bana şirin görünmek istiyor. Geçen gün makyaj malzemesi almayı bile önerdi; kurnazın biri, babamın bunu istemediğini biliyor. Mahsus yapıyor, annemden daha anlayışlı olduğunu göstermek istiyor. Ona sınıfımdaki oğlanları anlatmamı istiyor ve bunları babama anlatmıyormuş gibi yapıyor. Ama beni kandıramaz, zaten anneme artık onlara gitmek istemediğimi söyledim, böylesi daha rahat."

Ne yaparsa yapsın, üvey anne kendini kız çocuğa kabul ettirmekte zorluk çekecektir, üvey baba da erkek çocuğa.

Baştan çıkarma arzusu ve reddetme duygusu arasında kalan kız çocuk gibi, erkek çocuk da aynı cinsten olan rakibi saf dışı bırakmak, karşı cinsten olan rakibi etkilemek ister. Ensest yasağı artık eskisi kadar güçlü değildir.

Kız çocuk için, saf dışı bırakılacak olan üvey anne, ilgisi çekilecek olan üvey babadır. Kız çocuk onu çekici bulduğu ölçüde reddedebilir de. Aynı durum erkek çocuk ve üvey anne ilişkisi için de geçerlidir.

Ana babanın kimi zaman kendilerinin de kaybetmiş oldukları kıstasları koyamaması halinde, verilecek öğütler boşunadır. Yunan tragedyası ortamına düşmemek için, ensest yasağının burada da ön planda olması gerekir. Kan bağları önemlidir, ama bunlara sorumluluk ve sevgi bağları da eklenebilir. Evlat edinilen bir oğul, aralarında "kan bağı" bulunmasa da onu evlat edinen anneyle evlenemez.

Yeniden kurulan ailelerde, eğer her şey yolunda gidiyorsa, evlat edinme ya da koruyuculuk olgularına rastlanır. Bu durumda simgesel olan imgesele baskın çıkar.

> "Sen benim oğlum değilsin. Ama seni evladım yerine koyuyorum. Ben de kendimce senin eğitiminden ve mutluluğundan sorumlu hissediyorum kendimi," diyordu üvey babası Raphaël'e, ilk görüşmeye niçin onunla birlikte geldiğini açıklamak için.

Ana babanın yeri her şeyden önce simgeseldir. Ana baba ve üvey ana babalar çocuklarının özerklik ve benliklerine saygı içinde büyüdüklerini görme kaygısını gerçekten taşıyorlarsa, yeniden kurulan ailelerin hikâyesi sıradan ailelerinkinden daha karmaşık olmayabilir.

Bir çocuğun birçok "annesi" olabilir, o da onları "anne edinmek" ister, hepsini sevebilir. Çocuğun birçok "babası" da olabilir. Aslında tek bir annesi ve tek bir babası vardır ve onun huzur içinde büyümesi isteniyorsa, bu akrabalık zincirini kabul etmek gerekir.

"Anne" ve "baba" çocukla ilgilenen, ihtiyacı olan güvenliği sağlayan bütün yetişkinlerin simgesi olabilir. Öz baba ile öz anne, bugün artık birlikte yaşamasalar bile, hatta çocuk onları görmese bile onu dünyaya getirenlerdir.

Bu temel kıstastan hareketle, günümüzün yeniden kurulan ailesi çocuğa yeni deneyimler yaşamak, insani gelişmesine yardımcı olacak sorumlu yetişkinlere rastlamak gibi olanaklar sağlar. Bunun için de, ailenin şu ya da bu üyesinin çıkarları doğrultusuna hizmet vermesini çocuktan istememek gerekir.

Alınacak ve verilecek yerler yalnızca bilinçli süreçlerin işlevi olmayacaktır. Asıl oyun bilinçdışında oynanacaktır.

Bilinçdışını ortadan kaldırmak imkânsızdır. Arzu ve hayal gücü sorunu her zaman gündemdedir. Freud'un metapsikoloji alanındaki buluşlarını ve attığı adımları, bunları tavsiye sistemleri haline, hatta ana babaların kendilerini sorgulamalarını engelleyen mutlak emirler haline getirmek, Freud'un düşüncesini saptırmaktır. Reçeteleri uygulamak yeterliyse, soruya da yer yok demektir.

Psikanaliz çocuklara merhem sürer gibi "uygulanamaz." Bu, Freud'un öğretisini benimsediğini ileri sürerken ona ihanet etmek anlamına gelir. Hâlâ gündemde olan arzu bilmecesi, o kadar kolay saf dışı bırakılamaz.

Yeniden kurulmuş bir ailede, çocuk kendi arzusu ile büyüklerin arzuları arasında çelişki yaşayabilir. Kimi zaman, uzak bir ülkedeki bir etnolog konumundadır. Bu garip topluluğun gelenekleri nedir? Yeni bir kabileye nasıl uyum sağlanır? Aileden aileye adetler çok farklılık gösterebilir.

Çocuk haftanın yarısında babasıyla kalender bir ailede, diğer yarısında ise annesi ölçütleri farklı bir erkekle evlendiği için geleneksel bir ailede yaşamak durumunda kalabilir.

Çocuğun neyin ne olduğunu anlaması için büyük bir kıvraklık göstermesi gerekecektir. İç tüzük burada böyle, şurada tamamen farklı olabilir.

Çocukların hayata olağanüstü bir asılma gücü vardır, uyum göstermeleri için zaman tanınır ve farklılıkları kabul edilirse, çoğu zaman yollarını bulurlar.

Sözgelimi, ikizler arasındaki farklılığı gözetmekte zorlanılır, onlardan "çoğul" olarak söz edilir. Medyada yazılıp çizilenlerin aksine, her şey o kadar basit değildir ve "mümkün dünyaların en mükemmelinde her şey iyiye" gitmez.

Yeni bir aileye "iniş yapan" çocuğun uyum sağlaması bazen zaman alır. Ola ki kendini fazla hisseder ya da yeni gelenleri sevmeye başlarsa hain olduğunu düşünebilir.

Klinik psikoloji bize bir kez daha çocuğun yolunu bulabilmesi açısından, başkalarının keyfi için değil, kendisi için yaşadığı inancını taşıması gerektiğini öğretiyor.

Aile ister biyolojik ana babayla sınırlı kalsın, ister birkaç kez dağılıp yeniden oluşturulmuş olsun, çocuk ister yetim ister üç analı üç babalı olsun,

büyümek için çocuğun bir baba bir de ana merciine ihtiyacı vardır. Günümüzde çocuklar artık her iki ailenin çıkarlarını bir araya getiren anlaşmalı evliliklerden, hayat boyu birleşmiş bir erkekle bir kadından doğmuyor. Çoğunlukla bir başı ve bir sonu olan bir aşk evliliğinden doğuyorlar.

ANAÏS'in annesinin hatırlattığı gibi üç ayrı erkekten üç ayrı çocuğu olan kadınlara rastlanıyor:

> "Üç erkek sevdim, üç çocuğum oldu. Ben âşık olunca, her seferinde sevdiğim erkekten bir bebek istiyorum. Hikaye bitince yoluma gidiyorum ama çocuğu alıkoyuyorum."

ANATOLE'un babası çeşitli kadınlardan olan çocuklarının doğumunu şöyle dile getiriyordu:

> "Ne yapayım, zaman geliyor, kendilerine bir çocuk vermemi istiyorlar, hayır diyebildiklerim de oldu, hayır demeye cesaret edemediklerim de. Belki âşık olduğum için, belki de suçluluk duygusundan. Her neyse, benden bir çocuk doğduğunda ona adımı verdim ve annesini artık görmesem de onunla elimden geldiğince ilgilendim. Anneyle çift oluşturmadan da iyi bir baba olunabileceğini sanıyorum."

Çifte bu yeni açıdan bakıldığında herkes kendine göre baba ya da anne oluyor. Belki de aile olmanın yeni bir yolunu bulmak gerekecek. Kişinin çocuklarını üstlenmesi ya da üstlenmemesi yalnızca gelenek ve kültürün dayatmalarının bir sonucu değil, kişinin kendi çocukluğuyla olan bağlarının ve bu bağların bilinçdışı yansımalarının bir ürünü olacaktır. Aile ölçülerinin bir zamanlar geçerliliği olan "korkulukları" devrilmiştir. Çocukların imgesel alanın dışında yollarını bulabilmeleri için başka ölçütler nasıl üretilecektir? Sevme ve sevilme arzusu günümüzde öne çıkıyor. Çocuk tarafından sevilmek amacıyla çocuk yapmamayı nasıl başaracağız? Yetişkinlerin "nitelikli hayat" için dayatmalarına rağmen çocukların kendileri adına büyümeleri ve bağımsız insanlar olmaları için onları nasıl yeterince koruyacağız?

Altıncı Bölüm

TEK BAŞINA ÇOCUK BÜYÜTMEK

Perde 2
Sahne 2

Bir akşam, tenis oynadıktan sonra soyunma odasından çıkan Jean-Jacques ve Pierre, bir kadeh içmek için sözleştikleri Isabelle ve Pierre'in arkadaşı Lison'la buluşmak üzere bara doğru giderler.

Jean-Jacques: Çok kötü oynuyorsun, zavallı dostum, senden umut yok!

Pierre: Üstüme varma! Antrenmanlı değilim, spor yapmıyorum ben, zaten asabım bozuk!

Jean-Jacques: Sen var ya, keyfinin yerine geldiği gün kesinlikle hasta oldun demektir! Yine ne var, Lison'la işler iyi gitmiyor mu?

Pierre: Ne zaman iyi gitti ki? Sanırım ayrılacağız.

Jean-Jacques: Yaa, oysa ciddi görünüyordunuz. Yanılmıyorsam yılbaşı gecesi Lison evlenmekten bile söz etti.

Pierre: Fazla içmişti. İçkiye yüzü yok. İki kadeh şampanya içse saçmalar. Hayır, aramızdaki sorun onun kızı. Onu tek başına büyütmüş. Biraz Isabelle ve oğlu Jonas gibiler. Lola'nın da annesinin hayatındaki bir erkeğin adına bile tahammülü yok.

Jean-Jacques: Bundan Isabelle'e söz ettin mi? Jonas istemese bile hayatını yeniden kurmak için her şeyini verir. Yalnız annelerin yalnız kalmak istediğini mi sanıyorsun?

Pierre: Bilmem, tek bildiğim psikanalistlerin onlara aksini tavsiye ettiği, yalnız kadınların çocuk yetiştirmesinin çok zor olduğunu söylüyorlar.

Jean-Jacques: İnan bana erkek için de kolay değil. İlk karım Cecile Harold'la büyük aşk yaşamak için Kanada'ya gittiğinde çocukları bana bıraktı. Asla başaramam sandım. Şirkette yeni sorumluluklar almıştım. İş dünyasında çalışma saatleri nasıldır bilirsin. Her şey aksıyordu. Üstelik evde

kendimi hem anne hem baba olmak zorunda hissediyordum! Cecile gittiği için çocukların bana tavır alması da caba.

PIERRE: Sana minnet duymaları gerekirdi, böyle kadın olmaz olsun!

JEAN-JACQUES: Doğrusun, ama analarıdır. Ona on iki yıl boyunca kanım ısınmamıştı ama çocuklar anlaşılan hallerinden memnunmuş. Onu dillerinden düşürmüyorlardı: "Annemiz burada olsa bize masal okurdu. Annemiz burada olsa bizi azarlamana izin vermezdi." Çıldıracağımı sandım. Eksikliğini duyduğumdan değil, ama o olmadan işin içinden nasıl çıkacağımı bilemediğimden. Gündelikçi kadınlar, çocuk bakıcıları iyi hoş da çalıştığın zaman bütün bu işleri günü gününe ayarlamak gerekiyor. Kuluçkaya yatmış bir baba olmak, onlarla ilgilenmek için her şeyi bir yana bırakmak bana göre değil.

PIERRE: Ne kadar da seviyormuşsun karını! Peki bakıcıların yerini tutsun diye mi evlendin Sylvie'yle?

JEAN-JACQUES: Bu doğru değil. Sylvie'yi seviyorum, ona rastladığımda artık onsuz yaşayamayacağımı biliyordum.

PIERRE: Ben de onunla evlenirken böyle düşünmüştüm.

JEAN-JACQUES: Bana bak, Pierre, yine başlama, Sylvie'ye rastladığımda siz ayrılmıştınız, unuttun mu?

PIERRE: Yine de sen olmasan fikir değiştirebilirdi.

JEAN-JACQUES: Fikir değiştirmekmiş! Sana hatırlatırım, ayrılmakla kalmamıştınız, boşanma gerçekleşmişti. Bütün aileyi toparlayıp şenliği yeniden mi başlatacaktınız? Yeniden evlenir miydiniz yani?

PIERRE: Birbirimizi hâlâ sevseydik, neden olmasın? Ama doğrusun, Sylvie'yle bu işi yürütemiyorduk. Bu yüzden kırgın değilim ama çocuklarım için başka bir üvey babayı yeğlerdim.

JEAN-JACQUES: Sağ ol dostum, kulağa hoş geliyor! Bari kusurum neymiş, onu da söyle.

PIERRE: Bana yeterince benzemiyorsun. Ben yalnız kendim gibi erkekleri severim.

JEAN-JACQUES: Yapma yahu! Çıldırtırsın insanı! Kadınlarla sorunların olmasını anlıyorum. Arada sırada kendinden başkasıyla ilgilendiğin oluyor mu?

PIERRE: Oluyor elbet. Zaten kadınların hepsi çok çekici bir çocuk olduğumu söyler. Sadece ne yaparsam yapayım tatmin olmayan histerikler, nedenini anlayamadığım halde benimle rekabete girmek isteyen saplantılılar ve hayatı çekilmez kılan yüzde yüz kaçıklar arasında bocalıyorum işte.

JEAN-JACQUES: Durum o kadar karışık değil. Bana kalırsa sadece iki çeşit kadın var. Takmadıkların, çoğu öyle, bir de değer verdiklerin, işte ne yapıp yapıp onlardan kurtulmaya çalışırsın. Başaramazsan da evlenirsin. Sorunu çözümlemek için iyi bir yoldur bu.

PIERRE: Isabelle ile Lison'un önünde böyle konuşursan o iki psikanaliz hayranı sana yalnızca anneni sevdiğini söylerler! Sahi, nasıl bir kadındı annen?

JEAN-JACQUES: Harika biriydi, bana bayılırdı, babamı sevmez kızkardeşimden nefret ederdi, harikaydı canım! Başka bir kadınla ilgilenmeye kendimi razı etmem için otuzumu bekleyip on yıl da analiz yaptırmam gerekti.

PIERRE: Ben demiştim sana! Sylvie de nevrozlu olduğumu söyler.

Isabelle ve Lison içeri girer.

ISABELLE: Burada kim nevroz sözü ediyor?

PIERRE: Ben, kadınların bizim gibi erkeklere çılgınca âşık olmaması için fena halde nevrozlu olmaları gerektiğini söylüyordum.

LISON: Görüyorum ki değişen bir şey yok, kızları bekârlığa özendirmeyi sürdürüyorsunuz! Lola haklı, köpeği gezdirmek ve çöp tenekesini aşağıya indirmek dışında bir erkeğin evde ne işe yarayabileceğini anlamak zor.

JEAN-JACQUES: Şimdi abarttın! Hep büyük aşk hikâyesi peşindesiniz, erkeklerin size düş kurdurmasını istersiniz. Sen biliyorsun Isabelle, öyle değilmiş gibi yapma.

ISABELLE: Neymiş öyle olmayan? Bütün psikanalistlerin kesin konuşuyor, aşk diye bir şey yok, hele tutku hiç yok, ya da hastalıklı bir şekilde var. Bütün bunları artık bildiğimize göre hâlâ oyuna gelmemizi mi istiyorsunuz?

JEAN-JACQUES: Biz de demin bundan söz ediyorduk. Oyuna gelmeme çabası, baştan çıkarılma korkusuyla her türlü aşk hikâyesini kendinize yasaklamış olmuyor musunuz? Çocuklarınızla yalnız yaşamak o kadar keyifli mi? Bunu gerçekten istediniz mi?

ISABELLE: Ben Jonas'ı istiyordum, orası kesin. Birçok kez çocuk aldırmıştım, artık fazla genç değildim ve çocuğun babasından bir şey beklememem gerektiğini biliyordum. Üstelik babanın kim olduğundan da pek emin değildim. Bebeğimi bencilce kendime saklamaya karar verdim. Her şey umduğum kadar kolay olmadı. Jonas kolay bir çocuk değil, belki de benim için fazla akıllı. Bir dönem o kadar çaresiz kaldım ki çocuğun babası olma şansına en çok sahip olan erkekle yeniden bağlantı kurmaya çalıştığım bile oldu. Jonas beni soru yağmuruna tutuyordu. "Okul arkadaşlarımın niçin bir babası var? Benim babam kim? Git onu bana getir!" Ben de gidip onu getirdim. Ama birkaç haftalık şaşkınlıktan, duygusal günlerden, çocuğun varlığından kendisine söz etmediğim için bana kızdığı günlerden sonra, adam hayatının başka yerde olduğuna karar verdi. Yaptığı herhalde doğruydu. O zamandan beri Jonas ve ben ondan haber alamadık. Jonas bana hınç duydu, ben de kendimi suçlu hissettim. Tek başıma yol almak zor oldu, şimdi de ergenlik çağında, işin içinden nasıl çıkacağımı bilmiyorum. Evde bir babanın varlığı ve otoritesi gerekiyor. Ama hangi erkek ister bizi? Oğlun varsa hayatına girebilecek âşık biraz duraklar. Erkek başkasının çocuğunu büyütmeyi pek sevmez! Bu kadın için büyük bir eksikliktir.

LISON: Neler söylüyorsun, Isabelle? Erkeksiz olmak niçin eksiklik olsun? Lola'yı dünyaya getirmek benim için harika bir seçim oldu, hiç pişman olmadım. Babası evliydi, çocukları vardı. Ona hamile olduğumu söylediğimde, çocuğu aldırmamı istedi. "Bunu" karısına yapamazmış "Bu" dediği Lola'ydı. Çocuğu aldırmamaya karar verdim ve babasıyla ilişkimi kesin olarak kestim. O zamandan beri onu hiç görmedik, üstelik ikimiz de gerçekten mutluyuz.

PIERRE: Evet, öyle mutlusunuz ki insan size yemeğe geldi mi kendini biraz fazla hissediyor.

LISON: Orası doğru! Lola'nın gönlünü çelmek zor. 8 yaşındakiler 35 yaşındakilerden daha ince eleyip sık dokuyor! Belki de bir erkek bunu bir gün başarır. Ben ancak o şartla onunla yaşarım.

JEAN-JACQUES: Garip, Sylvie'nin çocuklarının gönüllerini çelmek zorunda olduğum izlenimine hiç kapılmadım ben.

ISABELLE: Sylvie'nin çocukları onunla yalnız yaşamıyorlardı. Buna karşılık Sylvie kendini senin çocuklarına kabul ettirmekte zorluk çekti. Kadınsız geçen birkaç yıldan sonra, üvey annenin gelişi evde sorun yaratır.

PIERRE: Sonuçta, doğru anladıysam gönlü çelinmesi gereken çocuklar; bari onlara talip olalım.

JEAN-JACQUES: Pierre haklı kızlar, sizin bu hikâyeleriniz biraz "Oidipusçu" değil mi? Psikanaliz dalında uzmanlaştığınıza göre bu konuya ciddi ciddi eğilmelisiniz.

PIERRE: Bu durumda, insan çileden çıkar, neredeyse bütün ömrünü psikanalizde geçirir. Lola, annenin kocası olmam için benimle evlenir misin? Belki de rekorlar kitabında benimle ilgili özel bir madde de vardır. Pierre, bekâr bir anneyi baştan çıkarmaya çalıştığı için kırk yılını psikanalizde geçiren tek erkek!

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

Çocuklarını yalnız başına yetiştiren ana baba sayısı giderek artıyor. Bu durumda olanların % 85'i kadın.

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında, "baştan çıkarılıp terk edilen" pek çok genç kız vardı. Karısını ve çocuklarını bırakıp giden erkek olgusu kuşkusuz yeni değil.

Ama kadınlık durumu değişti. Kadınlar öğrenim gördü, özerklik kazandı, doğurma konusunda karar sahibi oldu, özgürleşti. Çocuklu ya da çocuksuz, yalnız yaşayabiliyor, babasıyla birlikte yaşamadan dünyaya çocuk getirme seçimini bile yapabiliyorlar. Aynı şekilde, bir aşk macerasından ve bir çocuğun doğumundan sonra da birlikte yaşamama kararı alabiliyorlar. Eskiden, ailenin namusunu kurtarmak için çocuğu tanıyacak bir baba mutlaka gerekliydi. Şimdi kadınlar kararlarını "Eşin kötüyse, yalnız ol daha iyi" deyişine göre veriyorlar. Kadınların asıl amaçları hayatlarını "yeniden kurmak" değil; bazı durumlarda hayat arkadaşı değil, sadece çocuk istiyorlar.

Terk edilmiş olmayan, ama tek başlarına dünyaya çocuk getirmeye karar veren kadınların durumu nedir?

Bu sorun farklı bir şekilde ele alınmalı, çünkü günümüzde erkekler kadınları eskisi kadar sık terk etseler de ortadan kaybolmuyorlar ve çocuklarıyla ilgileniyorlar. Oysa önceleri adres bırakmadan çekip giderlerdi. Şimdi hukuk yoluyla çocuğun velayetini istedikleri bile oluyor. Buna engel olmak için, annelerin çocuklarının velayetini doğumdan önce alabilme hakları var. Ama babanın tepkilerinden emin olmadıklarında, en iyi yolun, hamileliği babadan gizlemek olduğunu düşünüyorlar. Kadın çocuk yaparken birlikte yaşayacağı bir erkekten vazgeçmeye kesin kararlıysa, yakışıklı ve sağlıklı göründüğü için bir gecelik bir eş seçiyor. Kadın çocuk istiyor, bunun için bir erkek gerekiyor. Erkek o gece ne işe yaradığını asla bilmeyecektir. Ertesi gün, cep telefonu numarasını değiştirip taşınmak pahasına, onunla ilişki tamamen kesilecektir.

Aurore, 5 yaşındaydı. Annesi yakınıyordu: "Onunla nasıl başa çıkmalı? Şimdiye kadar her şey yolundaydı, ama bir gün okul dönüşünde

babasını sordu. Ona bu konudan söz etmem gerektiğini söylediler. Ama anlatacak fazla bir şeyim yok. 39 yaşındaydım, Yunanistan'da tatildeydim, çocuk istiyordum. Âdet tarihlerimi her zaman not ettiğimden bunu programlamak zor olmadı. O akşamın en yakışıklısını seçtim. Ne adını, ne yaşını, ne de mesleğini biliyorum. Tatile çıkarken genellikle fotoğraf makinemi aldığım halde o yaz unutmuş olmam şanssızlık. Aurore benden onun bir resmini istiyor. Ne yapmalı? Ben bir kız çocuk istiyordum, halimden memnunum. Bana hınç duyar mı acaba? Belki de babasının arkadaşlarımdan biri olduğuna onu inandırabilirim. Dışarda yaşayan bir arkadaşım var, Paris'ten geçtiği zaman bu rolü oynamayı mutlaka kabul eder. Ama bu gerçekten gerekli mi?"

Yurtdışında, çoğunlukla da ABD'de istedikleri çocuğa sahip olmak için suni döllenme yaptırdıklarını anlatan kadınlar da bulunuyor. Sırası gelmişken, Amerika'da "Nobel Ödüllüler Sperm Bankası"nın bulunduğuna da işaret edelim.

Altın fiyatına, dondurulmuş birkaç sperm satın alan geleceğin anneleri, üstün yetenekli bir çocuk dünyaya getirmeyi umuyorlar. Kuşkusuz, vericinin kimliğini bilmeye hakları yok. Bir akşam yemeğinde çok güzel bir genç kadının Sacha Guitry'ye şöyle dediği anlatılır: "Üstat, bir çocuk yapmalıyız; benim güzelliğimi ve sizin zekânızı birleştirirdi." Guitry'nin yanıtı şöyle olmuş: "Aman madam, ya tersi olursa?" O zamandan beri, genetik daha fazlasını garanti edecek kadar ilerleme gösteremedi. Peki bu koşullarda kadınları her şeye rağmen çocuk sahibi olmaya iten nedir?

Çocuk, "olmazsa olmaz" durumuna gelmiş gibi görünüyor. Bazı kadınlar, çocuk sahibi olmadan hayatta gerçekten başarılı olunamayacağı görüşünde. Güzel bir daire, gözde bir meslek, araba, internet bağlantılı bir bilgisayar ve... bir çocuk gerekiyor. Bebek en önemli meta haline gelmiş gibi. Bir çiftin ürünü olması artık şart değil. Tıp sayesinde, çocuk sahibi olmak için bir erkeği arzu etmeye, onunla karşılaşmaya, onu tanımaya artık gerek yok. Uzmanlar her şeyi üstleniyor. Hataya yer yok; teknolojinin çocuğu güzel, sağlıklı ve akıllı olmalı. Hamilelik ve doğum harika süreçler

olmalı ve çocuk hiçbir sorun çıkarmamalı. Genetikçiler ve ekograficiler bu konuda uğraş veriyor.

Çocuklar 6, 9 ya da 13 yaşlarında psikanaliste geldiklerinde, her şeyin o kadar basit olmadığı anlaşılıyor. O güne kadar annesini mutlu eden "nesneleştirilmiş" çocuk başkaldırıyor. Durumu fazla kötü değilse, çocuğun moda bir süs eşyası ya da ev gereciyle bir tutulmasına izin vermeyeceğini göstermek için sergileyeceği birçok marifeti vardır. Huzursuzluk belirtileri o zaman çoğalır ve çocuğun özne statüsünü kazanmak için kendini tehlikeye atmaya tereddüt etmediği durumlar bile olur. Çocuğun kendisi olmasına olanak tanımadan, sırf annenin keyfi için, hayatta bir eksiği kalmaması için çocuk sahibi olma durumuna neyse ki pek az rastlanıyor.

Bu kadınların kişisel tarihlerinde neler olup bitti, babanın yerini tümüyle defterden silmelerine yol açan ne oldu? Erkeklere karşı tavırları ne? Suni döllenmeyle kusursuz bir doğum yaparak kadınlığın hangi imgesine gönderme yapıyorlar? Çocukluklarından beri ne gibi acıları taşıyorlar? Bir seçimin, hiçbir zaman rastlantı sonucu olmadığını, kişi özgür seçim yaptığından ne kadar eminse o kadar yanıldığını biliyoruz.

Ne gibi tavsiyelerde bulunulmalı? Onların bu çocuğa "ihtiyaçları" var. Bu kadınları böyle davranmaya iten dürtü, toplum onları bu yönde adım atmaya cesaretlendirse de aslında bilinçaltından kaynaklanır. Tavsiyeler ise bilinçaltına vız gelir!

Bununla birlikte, günümüzde yalnız yaşayan annelerin çoğu, çok farklı bir konumdadır.

Onlar hayatlarının bir döneminde âşık olmuş, bu aşkın süreceğini sanmış, o erkekten bir çocuk istemiş, sonra kendilerini yalnız ve mutsuz bulmuşlardır. Tıpkı büyük büyükanneleri gibi baştan çıkarılmış ve terk edilmişlerdir, ancak bu artık utanılacak bir durum değildir, üstelik işin içinden çıkma olanakları vardır. Yine de acı çekerler. Erkekleri çekip gitmiştir, onlar da yavrularını ellerinden geldiğince iyi yetiştirirler.

Bu kadınlar kendilerini kurban olarak görürler. Uygun erkekle hâlâ karşılaşamamış olmaktan yakınırlar. Umut bağlanan masal prensinin habercisi beyaz atın nal seslerini beklerler; ama atlar giderek azalmaktadır ve nal sesleri hayal kurmayı sürdürmelerine izin vermeyecek kadar belirsiz-

dir. Yalnızlığa mahkûm olmaktan yakınırlar ve onlardan her şeyi bekleyip hiçbir şey vermek istemeyen birbirinin eşi erkeklere hınç duyarlar.

Benoît, 4 yaşındaydı. Uyku bozukluğu yaşadığı için danışmaya geliyordu. Annesi ve babası o iki aylıkken ayrılmıştı. "Doğumevinde de uyumuyordu," diyor anne. "Bitkin düştüğüm için geceleri onu yanımdan almak zorunda kalıyorlardı. Eve döndüğümüzde bu durum sürdü. Bu, ayrılmamızdan önceydi. Uykusuzluğunun belki de ayrılmamızla hiçbir ilgisi yoktur." Benoît doğduğundan beri her gece ağlıyor. Anne her şeyi denediğini anlatıyor. Durumu daha iyi açıklamak için kesilmiş, fotokopisi çekilmiş ve tarih sırasına göre dizilmiş gazete yazılarından ve kitaplardan alıntılar çıkarıyor. Gerçekten dört yıldır uyku bozukluklarını sağaltmak için öngörülen bütün yöntemleri birbiri ardı sıra denemiş. Ona güven vermek için her ağladığında kucağına almak ya da aksine alışması için ağlamasına izin vermek; yanına gitmeden onunla uzaktan konuşmak; belirli törenler düzenlemek; ona çatmak; nasıl doğduğunu anlatmak; işteki sorunlardan söz etmek; müzik çalmak; ışığı açık bırakmak, ışığı söndürmek vb. Anlattıkları etkileyici, ama anlamsızdı. Bu farklı teknikler Benoît için anlam taşımıyordu ve çocuk hâlâ geceleri dört beş kez ağlayarak uyanıyordu. Sakinleştirmek için anne onu yatağına alıyor, ertesi gün ise yeni bir yöntem uygulanıyordu.

Ana babayı deli etme sanatı günümüzde çok moda. Yalnız annelerde genellikle görüldüğü gibi Benoît'nın annesi de oğlunun gösterdiği belirtiler karşısında suçluluk duyuyordu. "Herhalde yalnız kaldığım için başa çıkamıyorum, ne yapmam gerektiğini bilmiyorum." O zaman, çocuğu sakinleştirmek için giderek daha incelikli yöntemlere başvurmuştu. Ama "huzurunu bozmamak" için ortada olmayan babasından hiç söz etmemişti. "Bana sorular sormasını bekliyorum. Ona babasından söz edersem durumunun kötüye gitmesinden endişeleniyorum."

Babadan söz edilmesine katlanamayacak olan Benoît mıydı, yoksa onun hakkında konuşmaktan acı çeken annesi mi? Uyumasına

engel olarak, Benoît kurban konumundaki annesine ilgi mi göstermek istiyordu?

Bunca yöntem para etmemişti ama, annesinin büyük şaşkınlıkla karşıladığı bir şey oldu; onunla babası hakkında konuşmak, çocuğun normal bir uykuya kavuşmasını sağladı.

Kendilerini kurban sayan anneler, onları artık avutamayan çocuklarda büyük kaygılar uyandırır. Erkek çocuk anneye yapışır; kız çocuk ise, kendini özdeşleştireceği örnek olarak karşısında yaralı bir kadın bulursa, ergenlik sırasında sorunlarla karşılaşacaktır.

Çocukların varlık nedeni yetişkinleri teselli etmek ya da onların ruh hallerini dinlemek değildir. Yaşı çok küçük de olsa, her çocuk sırdaş rolü oynamaya eğilimlidir.

Ana babasının sorunlarını çözümleyebileceğini ve üstlenebileceğini düşünür. Eğer bir yetişkin sırlarını ya da acılarını çocukla paylaşmaya kalkarsa, çocuğu özel hayatına fazlaca katarsa, o çocuk olarak yerini koruyamaz. Oysa normal bir şekilde büyümek için bu yere ihtiyacı vardır. Baba ya da anne onunla yetişkin bir yaşıtıymış gibi konuşmaya başlarsa, çocuk zarar görebilir.

Yalnız annesiyle birlikte yaşayan kız çocuk, anne için, özenli bir "küçük anne"ye dönüşmemelidir. Erkek çocuk ise hassa şövalyesi yerine geçmemeli, annenin ailenin bir üyesiyle her sorunu olduğunda onun yardımına koşmamalı ya da olası bir sevgiliye karşı annesini savunmamalıdır: "Bu da aramaz oldu, seninle alay mı ediyor? İster misin, onu def edeyim?"

Çocuk anne için her şey olmamalı, anne de çocuk için, diyor psikanalistler. Anne, erkek imgesini var etmeyi sürdürmelidir, çocuğa babasından söz etmeli ve onun da babasından söz etmesine izin vermeli, sorularını yanıtlamalıdır. İşte birkaç iyi tavsiye. Peki annelerin her zaman bu tavsiyeleri tutma olanakları oluyor mu?

ARTHUR, bana psikoterapiye gelen 7 yaşındaki küçük erkek çocuk, danışma seansları boyunca, yarattığı bir kişiliği çizdiği tüm resimlerde kullanıyordu. Başında tüyler bulunan ve değerli taşlarla bezen-

miş bir Kızılderili tanrı. Ona büyük "Yakafokon" adını vermişti. Mitolojisinin kurgusunda tanrının ayrı bir yeri vardı: Saldırgan kovboylara karşı kampı koruyor, dilediğinde yağmur yağdırıyor ya da güneş açtırıyor, Kızılderilileri ödüllendirmek için onlara yiyecek veriyor ya da "beyinlerini yiyerek" onları cezalandırıyordu. Ona kimse zarar veremezdi.

Resimlerde yer alan bu kişiliğin bir tanrı değil de "ana tanrıça" olduğunu anlamam için birkaç seansın geçmesi gerekti.

Bu tanrıça, annesinin mutlak otoritesini temsil ediyordu: "Oda toplanacak, ödevler yapılacak." Küçük hastamın anlatısında mutlak güce sahip büyük "Yakafokon," anneye ait bir üstbenlikti. Hemen o anda suçlu olarak yargılanmadan ya da kendini tehlikede bulmadan, onun elinden kurtulunmazdı.

Psikanalistler 2000'li yılların ana babalarının büyük "Yakafokon"larına mı dönüştü? Tanrıların gazabını üzerine çekmeden karşı gelinmeyecek emirler veren dehşet verici anne figürüyle mi özdeşleştiler?

Çocuğuyla yalnız yaşayan her anne çocuğu için elinden geleni yapar. Analık "Bir şeyinin eksik kalmasını önleme" eğilimine bile karşı gelir. Çocuğunun büyümesine izin vermek için bu doğal eğilime karşı mücadele vermesi gerektiğini "içgüdüsel" olarak bilir. Bunun için psikanaliste gereksinimi yoktur, yeter ki büyük "Yakafokon" gelip beynini yemesin. Yalnız anne, ana ile çocuk arasındaki ensest aşka bir şeyin perde oluşturması gerektiğini bilir, "Yaka" ona babasından söz eder, "Fokon" onun anneyle uyumasını engeller, çünkü boş olsa bile orası onun yeri değildir. Ama geceler soğuktur ve anneler kimi zaman çok hüzünlü olurlar.

Önemli olan, durumun kolay olmadığını ve herkesin elinden geleni yaptığını bilmek değil midir? Çocuk duyarlı, aynı zamanda güçlü ve kırılgan bir küçük insandır, birçok şeye katlanır, ama büyümesine yardımcı olmak gerekir. Ana babalar büyük "Yakafokon"un emirlerine ve tavsiyelerine körü körüne uymak yerine kendilerini çocuğun yerine koymayı niçin denemesinler?

Çocuğun büyümek için bir babaya ve bir anneye gereksinimi vardır. İkisinden biri suçlanıp canavar gibi gösterildiğinde, aynı zamanda çocuğun bir parçası suçlanmış demektir. Çocuğun bir canavarın yarısı olduğunu düşünerek umutsuzluğa kapılacağı bilinmelidir.

Annesiyle yalnız yaşayan çocuk, kendisiyle aynı cinsiyetten olan rakibinin ayağını kaydırabilir, ancak az çok olumlu yönde özdeşleşeceği kimse yoksa, kendi gelişme dinamiğinin içinde sıkışır kalır. Küçük bir erkek çocuğu tam bir mutluluk içinde yetiştirirken, onu güzel, şakacı, akıllı bulurken, nasıl gelişeceği sorusunu sormamak mümkün mü? Anneler kimi zaman çocuğun küçükken kendilerine sağladığı gururla yetinir, onu, yakalarındaki bir süs gibi taşırlar.

> Luc, 5 yaşında. "O harika bir çocuk" diyordu annesi. "Birlikte sokağa çıktığımızda onunla çok gurur duyuyorum. Çocuklar erkeklere kıyasla çok daha içten, çok daha komik, çok daha akıllılar ve onlar kadar zalim değiller. Ona zaten şöyle diyorum: Evin içinde erkek istemiyorum. Erkekler beş para etmez, başımıza ne dert gelirse onlardan gelir."

Luc'un annesi, çocuğun bir gün erkek olacağını nasıl da düşünmüyor? Bu koşullarda insan "erkek" olmak isteyebilir mi?

Kimi zaman da anneler öldüğünde yeniden evlenmeyen babalar, kendilerini çocuklarla baş başa bulur. O zaman bu yokluğun çevresinde hayatlarını yeniden örgütlerler ve her aile bildiği şekilde hayatını sürdürmeye çalışır.

Annelerin adres bırakmadan gitmesi ve çocuklarını bir daha görmemesiyle sonuçlanan boşanma hikâyelerine az rastlanır. Kadınların aksine erkeklerin pek azı çocuklarını tek başlarına yetiştirme seçimini yapar. Böyle bir durumda kalanlar bunu zorunluluktan yaparlar. Baba-çocuk çifti birbirine fazla bağlıysa, çocuklarla sorunlar yaşanacaktır.

> Wendy, babasıyla danışmaya geldiğinde 7 yaşındaydı. Çocuk 2 yaşındayken annesi onları bırakıp gitmiş. O zamandan beri yalnız yaşıyor-

lar. Çevrelerinde aileden kimse yok, pek az dostları var. Danışmaya gelmişler, çünkü geçen yıldan beri Wendy'nin hiçbir tıbbi tedavinin kâr etmediği dev bir egzaması varmış. Baba kaygılı. Karısının gidişinden beri her şeyi Wendy uğruna nasıl feda ettiğini anlatıyor. Gerçek bir "babaç tavuk." Onunla arasına mesafe koymakta zorlandığını kabul ediyor. Her zaman birbirlerine yapışık durumdalar. Baba onu okula götürüyor, işine getiriyor, onu yalnız bırakmamak için neredeyse hiç dışarı çıkmıyor. "Acaba annesinin eksikliğini mi duyuyor? Bu yüzden mi egzama oldu? Belki de onunla yeterince ilgilenemiyorum?"

Çocuk annesinin eksikliğini duymuyor. "Analık"tan gına gelmiş. Ona gereken, kendisini babadan ayıracak bir mercii. Babanın babalık işlevi, suçluluk duygusu ve annenin yerini doldurma kaygısı nedeniyle eksik kalmış.

Babasına fazla yapışmış olan Wendy, ensest bir ilişkinin tuzağında yanan bedeniyle, derisini yüzmek pahasına, babasından ayrılmanın güçlüğünü ifade ediyor.

Iris'in annesi yaptığı doğumdan şöyle söz ediyordu: "Korkunç bir şeydi, kocamın kızımı kaçırmasından ve beni yüzüstü bırakmasından korkuyordum."

Politik sığınmacı statüsüyle birkaç ay önce Fransa'ya gelmiş ve uğradığı tecavüz sonucu hamile kaldığını öğrenmiş. Savaş koşullarındaki ülkesinden güçlükle kaçmış. Sonunda Paris'te çocuğu aldırma izni için girişimde bulunmuş. Kürtajdan önce Iris'in babasıyla karşılaşmış. Adam çocuğu doğurmasını ve evlenmelerini önermiş; Bebeği ona bırakması şartıyla annenin evraklarını temin etmeyi önermiş, beraber yaşamamayı da kabul etmiş. Ne yapacağını bilemeyen anne bu durumu kabul etmiş ve birkaç ay sonra doğum yapmış. Danışmaya geldiğinde, çok ağır bir doğum sonrası depresyonu geçirmişti.

Bu erkek yalnızca kendisine ait bir çocuk istiyordu. Annesine çok bağlıydı ve kuşkusuz onunla özdeşleşmişti. Babalık işlevini üstlenmeden

ve bir kadınla birlikte yaşamadan çocuk sahibi olmak istiyordu. Kimi erkek, çocuğu taşıyamadığından dolayı acı çeker. Bir erkeğin karnında bebek taşıma arzusu sadece Freud'un hastası başkan Schreber'e özgü değildir.

Deneyim bize bir kez daha yol gösteriyor. Çocuklar anne ya da babayla oluşturacakları bir ailede sorunsuz büyüyebilirler, yeter ki her birinin yerine saygı gösterilsin, babalık işlevi sürsün ve araya yalan girmesin. Çocuk bir erkekten ve bir kadından doğduğunu bilmelidir, annesi ona hangi koşullarda doğduğunu ve babasının niçin orada olmadığını söylemek durumundadır. Önemli olan, büyüklerin çocukları yaşamalarına yardımcı olmaları için kullanmamalarıdır.

Birlikte yaşasalar bile çocuklarını "tek başına" yetiştiren nice ana baba vardır. Bir kadının yalnız yaşamaması için evde bir erkeğin olması yeterli değildir. Aynı çatı altında yaşasalar bile, bazı çocukların babalarıyla ya da anneleriyle hiç karşılaşma olanağı bulamadıkları olur.

Klinik yaklaşım, bir kural yerleştirmenin mümkün olmadığını öğretiyor. Büyük "Yakafokon" bize ne "yapmak" gerektiğini söylemez. Çocuklarımızla ne "olmak" gerektiğini söylemesi için ona güvenebilir miyiz acaba?

Yedinci Bölüm

ÖNEMSİZ SANILAN UFAK TEFEK KÖTÜ MUAMELELER

Perde 2

Sahne 3

Paris metrosunda bir akşamüstü.

Jonas: Hey Marion, ne yapıyorsun burada? Bu senin hattın değil, nereye gidiyorsun? Bu bavul da ne, hafta sonu değil ki?

Marion: Rahat bırak beni, Jonas. Beni görmedin, çekil önümden!

Jonas: Vay canına Marion, sende bir şey var! Neler oluyor? Sakın evden kaçıyor olmayasın?

Marion: Rahat bırak beni! Bizimkilere bir şey söyleme.

Jonas: Ciddi olamazsın! Şurada bir yerde iki dakika oturup konuşalım. Bu halinle beni korkutuyorsun.

Marion: Pekâlâ, ama çok vaktim yok, çünkü trene bineceğim.

Jonas: Trene mi? Ne treni?

Marion: Hangisi olursa olsun, az sonra gardan hangi tren kalkarsa bineceğim. Denizi görmek istiyorum!

Jonas: Saint-Tropez'de mi?

Marion: Aptal mısın ne? O kadar uzağa gidecek param yok. Belki Havre'a giderim, hava kararmadan oraya varmaya çalışacağım.

Jonas: Evde ne oldu ki? Tepeni mi attırdılar? Yeni üvey baban mı?

Marion: Yok, o vız gelir. Pierre, Jean-Jacques ya da bir başkası fark etmez. Annem nasıl olsa kaçık, hep salakları seçiyor!

Jonas: Ya baban?

Marion: O başka, babam farklı. Ancak bir cadıyı andıran o geri zekâlı kadın ortaya çıktığından beri artık hiçbir şeyden emin değilim.

Jonas: Evden kaçıyorsun, Marion? Evi terk ettin, öyle anlaşılıyor, ama niçin? Nerede uyuyacaksın? Ne yapacaksın?

Marion: Bilmem.

JONAS: Ama seni çok merak edecekler.

MARION: Vız gelir... Hem, hayır, vız gelmez, meraktan çatlasınlar istiyorum! Ne halde olduklarını öğrenmek için seni cepten ararım. Bana anlatırsın. Bugün iki ölü; kalp krizi. Ertesi gün; tek bir ölü, kendini asmış. Daha ertesi gün, polislerin yanından dönerken başarısız bir intihar girişimi!.. Hepsi gebersin, bıktım onlardan!

JONAS: Evde durum o kadar mı kötü?

MARION: Karabasan gibi.

JONAS: İkizleri de mi bıraktın?

MARION: Ya ne yapacaktım! Onlardan sorumlu değilim ben. Böyle giderse onlar da nasıl olsa evden ayrılır.

JONAS: Anlat hadi, neler oluyor?

MARION: Çok karışık. Korkunç bir şey yok. Ne dayak var, ne de çıngar, ama sürekli küçük imalar. Küçümsenme duygusu: Ha varsın ha yoksun. Ne ben, ne ikizler, ne de geldiklerinde Jean-Jacques'ın ikizleri değer taşıyor. Hem onlara artık Adrien ve Arthur demeyi öğrenmeliyim, sanki aynı paketin içinde bağlı gibiler. Kimsenin önem taşıdığı yok. Yeni moda, beni Riri diye çağırmak. Jean-Jacques çıkardı bu modayı. Zaten "Marion"a alışmakta güçlük çektim, bir Riri eksikti!

Annem de koymuş aklına, derse giderken artık istediğim gibi giyinemezmişim. Gizlice öğretmenlerle görüşüyor, sırlarımın hiçbirini saklamıyor ve Julien'e âşık olup olmadığımı öğrenmek için beni sıkıştırıyor

JONAS: Julien mi, Judo'daki çocuk mu? Ama o gudubetin teki, geçen gün gördüm onu, öööl Çıldırdın mı yoksa?

MARION: Yok canım, âşık falan değilim. Annem aklına koymuş bunu. Bana niçin böyle eziyet ediyor? Sanırım Julien'in annesini pek sevdiği için benim de ondan hoşlanmamı istiyor. Her şeye karışacak, her şeyi bilecek. Onu öldüreceğim, kesin. Gitmeyecek olursam hayatım hapiste son bulacak!

JONAS: Ona bakarsan, bizde de durum aynı. Ortalık biraz daha sakin, çünkü yalnızım, ama durum aynen öyle. Annem bu gönül meselelerine takmış kafayı, daha doğrusu kendi yaşamadıklarına. Her zaman başarılı olma noktasına gelen, ama son anda bozulan aşk hikâyelerini dinlemeye artık dayanamıyorum.

MARION: Bundan bıkıp usandığını, ilgilenmediğini, 12 yaşında olduğunu söylemedin mi?

JONAS: Söyledim, ama konuşacak başka kimsesi yokmuş.

MARION: Oysa durmadan psikanalistlere gidiyor ve vaktini onlara hayatını anlatmakla geçiriyor! Diyorum sana, biz onlara vız geliyoruz. Tek önemsedikleri kendileri. 13'üme yeni bastım ve evde her şeyi örgütlemek zorundayım, geçen gün çarşıya bile çıktım ve yemek yaptım! Erkek kardeşlerime bakıcılık yapmak zorunda olduğum gecelerden hiç söz etmiyorum. Üstelik hiçbir şey onların istediği gibi olmuyor ve üstüne bir de azar işitiyorum.

JONAS: Hey, ben de azar işitiyorum. Ben de bıktım. Seninle gelsem?

MARION: Akıllım, sen daha çok küçüksün!

JONAS: Yok yaa! Aramızda altı ay fark var.

MARION: Ama kızlar oğlanlardan daha olgun olurmuş, bir gazetede psikoloji köşesinde okumuştum.

JONAS: Demek sen de annen gibi oldun, aynı gazeteleri okuyorsun! Psikologlara mı takılıyorsun?

MARION: Sen kendi annene bak, kendini Freud sanıyor. Puro içmeye bile başladı. Bir sakalını uzatması kaldı!

JONAS: Karar verelim. Kavga mı ediyoruz, birlikte mi gidiyoruz?

MARION: Pekâlâ, istiyorsan gel.

JONAS: Pijamam yanımda değil!

MARION: Yapma yahu! Amma macera ruhu varmış sende! Indiana Jones'un pijamasını dert ettiğini hiç gördün mü?

JONAS: Ama onun şapkası vardı hiç değilse.

Ertesi sabah, Sylvie ve Isabelle karakolda.

SYLVIE: Ortadan yok oldular, komiser bey, yok oldular, arama emri çıkarmanızı istiyoruz.

ISABELLE: Gerekmez, ben sana eşlik etmeye geldim, ama kaygılı değilim. Jonas bana bunu yapamaz, biz birbirimize çok yakınız. Çok yakında ortaya çıkacaktır. Ben kaygılanmıyorum.

SYLVIE: Ben kaygılanıyorum komiser bey, korkunç kaygılıyım. Çocukları bulmak için gerekeni derhal yapmazsanız, ortalığı yakıp yıkarım. Haberiniz olsun, ben histerik bir kadınım.

KOMİSER: Sakin olun bayan, sakin olun. Nereye gitmiş olabileceklerini biliyor musunuz?

SYLVIE: Hiçbir fikrim yok!

KOMİSER: Son zamanlarda onlarla sorunlarınız oldu mu? Gitmeleri için bir neden var mıydı?

SYLVIE: Hayır, her şey yolundaydı, her zamanki gibi.

KOMİSER: Çok sinirli olduğunuzu söylüyorsunuz! Belki de tavrınız ya da davranışınız onların huzurunu bozmuştur.

SYLVIE: Ben "histerik" dedim, komiser bey, deli bir anayım demedim. Çok mu cahilsiniz ya da mahsus mu yapıyorsunuz?

KOMİSER: Ben psikolog değilim, bayan. Sadece biraz sinirli olduğunuzu görüyorum.

SYLVIE: İnanılır gibi değil. Polis teşkilatında hiç bilgi vermezler mi size? Dergi okumaz mısınız?

KOMİSER: Pek zamanımız olmuyor da... Neyse, ifadenize dönelim. Ortadan kaybolmalarından önce çocuklarla aranız nasıldı?

Bir cep telefonu çalar, Isabelle heyecanla çantasını karıştırır.

ISABELLE: Benimki çalıyor! Alo, alo, Jonas, sen misin aşkım? Neredesin, çok merak ettim seni?

JONAS: Helene'in evinde, Marion'un anneannesinde.

ISABELLE: Marion'la birlikte misin?

JONAS: Evet, elbette, o da burada.

ISABELLE : İyi misiniz?

JONAS: Evet, yorgunuz, pek uyumadık da.

ISABELLE: Peki neredeydiniz bütün gece?

JONAS: Denize gitmek için trene binmeye çalıştık, ama benim pijamam yoktu, şapkam da yoktu!

ISABELLE: Ne oldu peki?

JONAS: Garda dolanıp durduk, sonra başka bir gar aradık, ama trenler çok pahalıydı. Bir ara bir sıranın üzerinde uyuduk, sonra Marion bu işten sıkıldığını, üşüdüğünü ve Helene'i özlediğini söyledi. Denize gitmek ateş pahası!

PERDE

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

20. yüzyılın sonunda, kamuoyu çocuklara kötü muamelenin yol açtığı dramlar konusunda duyarlılaştırıldı. Medya, ensest ve cinsel taciz vakalarını, dolaplara kapatılan, dövülen, işkence edilen çocuk hikâyelerini gözler önüne serdi.

Durum artık göz ardı edilemezdi. Çocuklara verilen yeni yer, haklarının ve özne konumlarının tanınması, toplumu onları savunmaya zorluyordu.

Kötü muamele, tecavüz, fuhuş konularında açılan dava sayısı giderek arttı. Bir çocuk karşısında, büyüklerin kimi zaman kendilerini kaptırdıkları sadizme, şiddete, çılgınlığa sessiz kalmak artık olası değil.

Bu türden ağır kötü muameleler, neyse ki günümüzde adaletin yükümlülüğünde.

Peki sıradan, sinsi kötü muameleler söz konusu olduğunda durum nedir?

Büyüklerin, farkında değilmişçesine, kimi zaman da gerçekten farkında bile olmadan yaptıkları kötü muameleler için neler söyleyebiliriz?

Başka nedenlerle getirildikleri görüşmelerde, çocukların konuşma sırasında söylediklerinden bazı örnekler:

> Alice, 10 yaşında. "Annem hiç sır tutmaz, her şeyi babama, ağabeyime, telefonda arkadaşlarına anlatır. Geçen gün çok kötü bir şey oldu, yatağımı hâlâ ıslattığımı öğretmene söyledi. Ben öğretmenimi seviyorum, böyle bir şeyin olduğunu bilmesini istemiyorum. Çok utanıyorum, okulda hakkımda ne düşünecekler? Eminim çocuklar bunu öğrenirlerse benimle alay ederler."
>
> Anne-Sophie, 12 yaşında. "Annemle babam yalancı ve hırsız olduğumu söylüyor. Sevdiğim giysilerimi kilitledikleri dolabın anahtarını aldım diye söylüyorlar bunu. Kendi seçtikleri ve hoşuma gitmeyen giysileri giymeye zorluyorlar beni. Öyle giyinince gülünç olmaktan korkuyorum. Arkadaşlarımın benimle alay etmesini istemiyorum."

ANNABELLE, 9 yaşında. "Annemin babamın bana Nana demesinden bıktım, başkalarının önünde küçük düşüyorum. Kardeşime de 'Pepe' diyorlar, bahaneleri de hazır, ben küçükken ona doğru dürüst Pierre-Patrick diyemiyormuşum da 'Pepe' diyormuşum. Zavallı çok sıkılıyor! Annem babam onu öyle çağırınca başkaları alay ediyor. Kızdığı zaman da şöyle diyorlar: 'Ama bu hoş bir şey, sevgi dolu bir sözcük, kızacak ne var?' Ama ağabeyim bu tür sevgi istemiyor."

NOÉMIE, 5 yaşında. "Annem bazen okula gelmiyor. Anneler saati gelince ağlıyorum, çünkü gelip gelmeyeceğini bilmiyorum. Çok işi varmış, bu yüzden geç kalıyormuş, öyle diyor. Ama ben gelmeyeceğini sanıyorum ve bu yüzden okula gitmek istemiyorum."

ACHILLE, 12 yaşında. "Annemle babam beni evlat edindiklerini çok geç söylediler. 8 yaşındayken öğrendim. O zamandan beri onlara güvenim kalmadı. Bu kadar önemli bir konuda bana yalan söylediklerse her konuda yalan söylemeyecekleri ne malum?"

JULIEN, 9 yaşında. "Annem durmadan beni okşayıp sevmek istiyor, öpmek, kucağına oturtmak istiyor. Geceleri yatağıma geliyor, bundan hoşlanmıyorum, ama söylemeye cesaret edemiyorum. Onu üzmekten korkuyorum, ama sıkıldım artık."

JOSEPHINE, 11 yaşında. "Annem babamla artık plaja gitmek istemiyorum. Bu yaz, denizdeyken, babam 'şaka olsun' diye gelip mayomu çıkarıyordu. Beni çıplak görmelerinden nefret ediyorum. Bütün aile plajdaydı, mayom olmadan denizden çıkmak benim için korkunç bir şeydi. Bu halim babamı ve diğerlerini güldürüyordu. Çok utanıyordum ve üşüyordum, sudan çıkmak istemiyordum. Onları böyle güldürmektense boğulmayı yeğlerdim."

Ailede ensest havası estirmek çok yıkıcı bir kötü muamele biçimidir. Çocukla gerçek bir cinsel ilişki kurulmaz, ama ensest tehlikesinin sürekli dolaştığı bulanık bir ortam yaratılır. Çocuklar sergilenir, ağızlarından öpülür, okşanır, büyüklerin yataklarında yatırılır. Çocuklar bundan çok rahatsız olur ve yerlerinin neresi olduğunu bilmezler. Özne olmaya hakları var mıdır, yoksa yalnızca ana babalarının nesnesi konumunda mıdırlar?

TIMOTHÉE, 8 yaşında. "Bunda bir kötülük yok ki" diyordu annesi. Benim ailemde de böyleydi, babam ben evleninceye kadar beni dudaklarımdan öptü. Ergenlik çağıma kadar beni o yıkar, saçlarımı tarar, giyeceğim giysileri seçerdi. Bugün hâlâ çok sıcak bir ilişkimiz var, birbirimizi çok okşarız, annemin buna hiçbir zaman itirazı olmadı."

Ancak Thimothée'nin buna bir itirazı olduğu görülüyordu ve memnuniyetsizliğini gece ve gündüz altını ıslatarak, dışkısıyla oynayarak gösteriyordu. Ola ki, fazla arzulanan küçük erkek çocuk bedeninden annesini uzak tutmak için yapıyordu bunu, çünkü anne bu durumla karşılaştığında onu "iğrenç" buluyordu.

Küçük bir çocuğa, bedeninin bize ait olduğu duygusunu vermek ona saygısızlık etmek değil midir? Kapısını vurmadan odasına ya da duş yaptığı banyoya girmek? Önünde çıplak dolaşmak, sözler ya da hareketlerle ona büyüklerin cinselliğini "göstermek"? Çocukların korunmaya ihtiyacı vardır. Eğer yetişkinler bunu yapmazsa, çocuklar kendi kendilerini korumaya çalışır ve bunu ana babanın danışmaya gelmesine yol açan sağlıksız belirtiler göstererek yaparlar.

Kötü muamelenin başka bir şekli: küçük düşürme.

MARIE-PIERRE, 7 yaşında. "Bizimle alay etmeleri normal, biz küçüğüz, saçmalıklar yapıyoruz. Büyükler diyor ki: 'Bunlar geri zekâlı.' Evet bazı şeylerimiz eksik. Daha önce bana böyle dediklerinde ağlıyordum, ama annem bunun kötü bir huy olduğunu söyleyince utandım ve surat asmayı bıraktım."

Küçük düşürülmeleri çocukları başkalarına karşı saldırgan kılar. Kimi zaman bu saldırganlık kendilerine döner.

"Davranışları şiddet içeriyor," diyordu bana ERIC'in annesi, "Bir şeyler yapın da bu bahsi kapatalım."

Aksine, bu bahsi açalım. Çocukları şiddete yönelten ve mutsuz kılan nedir?

Sylvain, 10 yaşında. Danışmaya geliyordu, çünkü ana babasına göre "mizah duygusu"ndan yoksundu. Garip bir danışma nedeni. Şaşırdığımı gören ana baba, çocuğun bu mizacının günlük hayattaki sonuçları üzerinde durdular. "Sürekli öfkeli, surat asıyor, şiddet gösteriyor. Bizi, evden kaçmakla tehdit ediyor, geçen gün kendini öldürmek istediğini bile söyledi." Sylvain gerçekten de hem kendisi, hem başkaları için dayanılması güç bir çocuk olmuştu. Çok acı çekiyordu. Görüşmeler sırasında, ana baba oğulları doğduğundan beri ona takılmayı nasıl sevdiklerini anlattılar.

Anne: "Babası şaka yapmaya bayılır, küçüklüğünden beri ona muziplikler yapar, Sylvain de ilk günden beri her muziplik yapışında öfkelenir."

C. M.: "Ne gibi muziplikler?"

Anne: "Bir yılbaşı gecesi, arkadaşlarını güldürmek için babası bir zeytin çekirdeğiyle boğulma numarası yaptı. Yerlerde yuvarlanıyor, ölü taklidi yapıyordu, şaka yaptığını herkes biliyordu, hepimiz güldük. O sırada 6 yaşında olan Sylvain, dehşet içinde haykırıyordu. Yerden kalktığında babasına karşı çok öfkeliydi. 'Şaka yaptı', diyorduk, ama bu şakayı asla anlamadı.

Bir başka seferinde, 8 yaşındayken, babası, benim, arkadaşlarımızdan birine âşık olduğuma ve artık onunla yaşayacağıma inandırdı Sylvain'i. Bu eğlenceli bir durumdu, çünkü o arkadaşımız eşcinseldi, ama Sylvain buna inandı. Gitmemden korktuğu için uyuyamıyordu. Onu nasıl sakinleştirebileceğimizi bilemedik! Sorun, her söylenene inanması. Babası da etrafını güldürmek için hikâyeler anlatmaya bayılan biri! Şimdi ona 'bay kederli' diye ad takmış, bu da Sylvain'i öfkeden kudurtuyor. Öfkesinden, geçen hafta salondaki küçük masayı devirdi ve devirmesiyle üzerindeki her şey kırıldı. Bunun üzerine sizden randevu aldık."

Çocukların şakası yoktur bilesiniz. Hayatı çok ciddiye alırlar ve kendilerini güvende hissetmeleri için onlara garanti verilmesi gerekir. Sözcüklerin onlar için tek bir anlamı vardır. Sözcüklerin anlamıyla oynamak

için yaşları henüz fazla küçüktür. 4 ya da 5 yaşlarına doğru, onların çocuk konuşmalarına güldüğümüz zaman nasıl yaralandıklarını hiç fark ettiniz mi? Bunu niçin komik bulduğumuzu anlayamazlar ve kendileriyle alay ettiğimize inanırlar. "Şaka olsun" diye bir şeyin söylenmesi onları eğlendirmez, kaygılanırlar. "Sevecenlikle" bile olsa onlarla alay edildiğinde kendilerini çok aşağılanmış hissederler. Çocuklara "takılan" büyükler onlara zarar vermediklerini düşünürler; "huyu kötü," "mizah duygusu yok" derler, ama mizah çok gelişmiş bir ruhsal yapılanmayı gerektirir. Kendine gülme kavramını ele alalım; bu çok geç ortaya çıkan bir beceridir, kimi zaman hiç ortaya çıkmayabilir. Yetişkinlerin de her zaman bu yeteneğe sahip olmadığını biliyoruz. Üstün mizah duygusuna sahip kişilerin bile, ergenlik çağında mizahtan anladıkları tartışmalıdır. Kişinin, kendisiyle alay edebilmesi için pekişmiş bir narsisizminin bulunması gerekir. Birkaç kilo fazlası var diye oğluna "şişkocuk" ya da çarpım tablosunu öğrenemiyor diye kızına "aptaloş" diyerek bütün aileyi güldürmek kötü muamelenin bir şeklidir. "Bunda bir kötülük yok ki," der yetişkinler, ama çocuklar canlarının nasıl acıdığını anlatmanın yolunu bilirler.

> Sylvia, 9 yaşında: "Annem sende iş yok, diyor. Okulda başarılı olamıyorum. Ağabeyim iki sınıf atladı, annem onunla gurur duyuyor. Bazen ödevlerimi yaparken ağlıyorum, annem bana diyor ki: 'Ben ne günah işledim de bu kadar aptal bir kızım oldu!' Bunu iyiliğim için yaptığını, kendimi toparlamam gerektiğini de söylüyor, ama ben yapamayacağımı biliyorum."

Bir çocuğa niçin şöyle denmesin: "Kötü notların kabul edilir gibi değil, çünkü senin akıllı ve yetenekli bir çocuk olduğunu biliyorum, bu yüzden bu notlara göz yumamam."

Sylvia ile annesinin arasında ne geçiyor da bu anne kızına yalnızca onun olumsuz bir imgesini yansıtıyor?

Ana babaların dramı, çocukluklarında çektikleri konusunda kendilerini sorgulamadan, çocuklarına neler çektirdiklerini anlayamayacak olmalarıdır.

Büyük "Yakafokon"un buna yanıtı yoktur. "Yaka" onları yüreklendirir, "Fokon" kendilerine güvenmelerini sağlar." Yetişkin insan, çocukken yaşadıklarını bilincine çıkarmadıkça, çocuğunun aşağılanmasına, gururunun incinmesine duyarsız kalır, çünkü çocuğu eğitmenin, aşağılamayı tekrarlamak olduğunu düşünür.

> Ulysee'in babası, 8 yaşındaki oğlunun sabahları, çok ağırdan aldığını anlattı. Okula gitmeden önce hep oyalanıyor, televizyonda çizgi filmleri seyretmek istiyor, hazırlanması, giyinmesi çok zaman alıyormuş. "Hakkından geldim," dedi baba, "Bir sabah onu zorla okula pijamayla götürdüm, oh olsun, o günden sonra saatinde hazır oluyor!" Bu "oh olsun" kime yönelikti? O günden sonra çocuk vaktinde hazır oldu, ama en etkin tedavilere yanıt vermeyen bir astıma tutuldu. Çocuk hastalıkları uzmanı onu bu nedenle danışmaya göndermişti.

Ana babalar çocuklarıyla aralarına büyük mesafe koyarlar. Çoğu zaman kendilerini böyle korurlar. Kendi çocukluklarında çektikleri acıyı unutmak için her şeyi yaparlar. Şimdi kendilerini onların yerine koyarak çocuklarını anlamalarının yollarını ana babalara nasıl göstermeli? Tavsiyeler boşa çıkıyor ve büyük "Yakafokon," bütün etkileyici tüylerini ve inandırıcılığını kaybediyor.

Ana babalar, farkında olmadan geçmişin "antrenmanından" geçmişlerdir. Bu türden kötü muamelelere kendilerine rağmen hazırdırlar. İçtenlikle yaptıklarının kötü bir sonuç doğurmayacağını düşünürler ve tavsiyelere kulak bile asmazlar.

> Pierre-Alain, 7 yaşında: "Annem herkesin önünde iyi bir çocuk olmadığımı söylüyor. Kötü bir çocuk olduğumu düşünüyor, çünkü arkadaşlarım eve geldiğinde oyuncaklarımı onlara vermek istemiyorum. Yemeğe misafir gelince, annem bunu sık sık anlatıyor. Onlar gülüyorlar, annem babam da gülüyor. O zaman surat asıyorum, hoşgeldiniz ya da güle güle demek istemiyorum. Annem gerçekten terbiyesiz olduğumu söylüyor."

Bir çocuğu küçük düşürmekten neden bu kadar keyif alınıyor? Her türlü pedagojinin temelinde iktidar vardır. Sadizm, iktidarın kullanılmasına, hemen hemen her zaman, belli bir ölçüde eşlik etmez mi?

Sakin ve aklı başında görünen kişilere, hangi türden olursa olsun otorite kullanma fırsatı verildiğinde, bunların aşırı şiddete başvurduklarına rastlanmaz mı? Şu çekingen büro memuru servis şefi olduğunda zorbaya dönüşür. Şu yumuşak ve silik kadın, bir spor arabanın direksiyonuna geçtiğinde, en kaba saba insan gibi davranabilir.

İnsanlık böyledir. Büroda ezilen ve evde karısı tarafından horlanan kapı komşunuz, köpeğine tekmeler atabileceği gibi oğlunu dövmekten de hınç dolu bir haz alacaktır.

Kişi kendini güçlü hissetti mi, karşısındaki güçsüz ise, kendi güçsüzlüğünü unutmak için durumdan yararlanmaktan daha kolay, daha kışkırtıcı bir şey var mıdır? Kişinin bu hazzı kendisine yasaklaması güçtür.

Kuşkusuz, güç kullanabilme konumunda olmanın keyfinden söz etmeden eğitimden söz edemeyiz. Ancak, çocuklarına "kötü muamele" eden ana babalara zamanında ne gibi bir şiddet uygulanmış olmalıdır ki, bunun acısını kendi çocuklarına yansıtmaktan kendilerini alamıyorlar. Eğitmek, yani "eduquer" sözcüğünün etimolojisini unutmayalım: "Dışarı" yönlendirmek... Eğitmek, çocuğa bizden ayrılma, gitme olanağını sağlamaktır.

Çocuğu eğitmek, ondan olabildiğince keyif ve haz almak için onu "kullanmak" değildir. Durum böyleyse sapkın bir eğilim söz konusudur. Ailelerde "sapkın ortamlar" son derece yıkıcıdır. Bazı çocuklar intiharı yeğleyecek kadar acı çekerler. Sonra sıra başkalarına gelir; bu çocukların kendileri de sapıklaşır, kurban durumundayken, günün birinde cellat olurlar. Kendilerini sorgulamadan, çektiklerini unutarak...

Bunlar yetişkinlik çağına geldiklerinde çocuklarına karşı kendilerini rahatsız hissedeceklerdir. İçlerindeki sadizmi neyin tetiklediğini ve kendi tepkilerinden niçin korktuklarını pek anlayamazlar. İstemedikleri halde sapkınlığa doğru sürüklendiklerini hissederler. Acı çeken ve kendilerine tutunacak dal arayan bu ana babalar, çocuklarına karşı tepkilerinden korunmak için her tür tavsiye ve reçeteden medet umacaklardır. Oysa onlar, kendi çocukluklarının gerçeğiyle biraz daha fazla yüzleşebilselerdi, çocuklarını

eğitmek için psikoloji el kitaplarından başka başvuru kaynaklarına sahip olurlardı.

> JEREMY, 7 yaşında, "Korku ve kaygı krizleri" nedeniyle danışmaya geliyordu. Bir süredir okulda ve evde sinir krizleri geçiriyordu. Benzi soluyor, yumruklarını sıkıyor, hıçkırarak ağlıyor ve haykırıyor, sonra kendini yere atıyor ve havale geçiriyordu. Önce çocuk hastalıkları uzmanına, sonra da çeşitli tetkikler isteyen bir nöroloğa başvurmuşlardı. Ana baba, "organik" bir bozukluk bulamayan uzmanlar tarafından danışmaya yönlendirilmişti. Birkaç görüşmenin sonunda vakayı çözmek mümkün oldu. Krizler 5 yaşındaki küçük kardeşi Simon'un geçirdiği bir kazadan sonra başlamıştı. Jeremy ve Simon birlikte oynarken Simon salondaki küçük masaya çarpıp başını yarmıştı. Birkaç dakika boyunca kendinden geçmiş ve Jeremy'yi tek başına evde bırakamadıkları için birlikte götürdükleri hastanenin acil servisinde doktorlar "Yarayı diktik, ama beyin tramvası geçirmediğinin hiçbir garantisi yok. Bilinç kaybı bizi kaygılandırıyor, onu yirmi dört saat gözlem altında tutmalıyız" diyerek kaygılarını belirtmişlerdi. Neyse ki Simon'un önemli bir şeyi yoktu ve ertesi gün eve döndü. O geceden beri en ufak eleştiri, en ufak hoşnutsuzluk Jeremy'de bu krizleri tetikliyordu.
>
> Ana baba, bana oğullarına her zaman büyük hoşgörü göstermeye, gevşek davranmaya çalıştıklarını anlattılar.
>
> "Jeremy'nin Simon'u kıskanmasını istemiyorduk, bu yüzden kardeşine dilediği gibi davranmasına ses çıkarmadık. Küçüğü korumak için hiç araya girmiyorduk, birbirlerine asla zarar vermeyeceklerini biliyorduk, güveniyorduk onlara. Birkaç kez, her zamankinden biraz daha şiddetli itiş kakışlar oldu, ama bu kazaya kadar gerçek bir sorun çıkmadı. Zaten o gün bile, suçluluk duygusuna kapılmasın diye Jeremy'yi azarlamamıştık, el kitaplarında öyle yazıyor."

Büyük "Yakafokon"un kutsal metinleri mi var? "Fokon," onlarda suçluluk duygusu uyandırma, "Yaka," kavga ettiklerinde asla araya girme.

Bütün kutsal metinler için olduğu gibi burada da birçok yorum düşünülebilir.

Ne olursa olsun, sonuçta Jeremy kaygıdan ve korkudan çılgına dönmüştü. Aşırı gevşeklik, daha önce değindiğimiz gibi kötü muamelenin bir şeklidir. Ana babalar, neden kendilerini suçluluğun bütün ağırlığını çocuklarına taşıtacak kadar engellenmiş hissediyorlar?

Neden korkuyorlar? İçlerindeki çocuktan mı, yoksa dünyaya getirdikleri ve psikoloji uzmanlarının bilgiçliği yüzünden bir türlü iletişim kuramadıkları o çocuktan mı? Büyük "Yakafokon" ile şaşkın yetişkinler arasında üçüncü kişilere gerek olmalı.

Ana babalar "doğru olanı" yapmak ister, ama çoğu zaman kendi hikâyeleri engeller bunu. Takıldıklarında, okşadıklarında ya da yalan söylediklerinde genellikle "senin iyiliğin için" diye yaparlar bunu.

> LAURENT, 7 yaşında. Sınıfta hiç konuşmadığı için okul tarafından danışmaya gönderilmiş. Çekingen ve silik bir çocuk, evde de pek konuşmuyormuş. Kendisine hitap edildiğinde ağlıyormuş. Görüşme sırasında Laurent'ın bebekliğinden ve doğumundan söz etmesini istediğimde, annesi de ağlamaya başladı. Laurent'ın doğumdan birkaç saat sonra ölen Adam adında bir ikiz kardeşi varmış. Laurent'ı üzmemek için evde bundan şimdiye kadar hiç söz etmemişler. Anne, Adam'ın ölümünün kendisine ne kadar acı verdiğini anlattı bana. Laurent, oğlunun adı geçtiğinde hâlâ ağlayan bu yaslı anne tarafından büyütülmüş. Laurent kuşkusuz Adam'ın kaybını biliyor ve hiç konuşmayarak annesinin babasının sırrını saklıyordu. Doğumu sırasındaki dram söze döküldükten sonra yeniden konuşmaya başladı.

Kendi hayatını ilgilendiren konularda çocuğa yalan söylemek ona kesinlikle acı verir. Yalan söylemek ya da verilen sözleri tutmamak kötü muamelenin bir şeklidir.

> ANTONIN, 9 yaşında. Annesi ve öğretmeni onda bir çöküntü hali fark ettiği için danışmaya geliyordu. Ana babası o altı yaşındayken

boşanmıştı. Babası onu düzenli olarak görüyordu, ama verdiği bütün sözleri tutmasına işinin engel olduğunu söylüyordu. "Gelecek hafta sonu birlikte Londra'ya gidiyoruz." Antonin cumartesi akşamına kadar bekledikten sonra, babasından projenin iptal edildiğini bildiren bir telefon alıyordu. "Yarın seni okuldan almaya geleceğim." Antonin, işi yüzünden gelemeyen babasını saatlerce sokakta bekliyordu. Yüreği parçalanmış olarak evin yolunu tuttuğunda, çoktan gece bastırmış oluyor ve Antonin tüm umudunu yitiriyordu.

"Geleceğim deyip de gelmedi mi yıkılıyorum," dedi bana. "Bunun önemli olmadığını, beni yine de sevdiğini biliyorum, ama anlatamıyorum, içimde bir şeyler kopuyor."

Yetişkinlerin hayatı her zaman kolay değildir. Peki tutabileceğimizden emin olmadığımız sözleri çocuklara vermekten kaçınamaz mıyız? Acı çektiklerini düşünmek bize o kadar zor mu geliyor? Onlara saygı göstermek o kadar zor mu?

Sözcükler zarar verebilir, yıkabilir, hatta kimi zaman öldürebilirler de.

"Kuzenin her şeyi başarıyor, sende iş yok."

"Şişmansın, niçin kendine çeki düzen vermiyorsun? Bir şeyler yapmaya çalış."

"Maskaralık etme, senden utanıyorum."

Bu zararsız küçük cümlelerin ne kadar yıkıcı olduğunu ve kişiyi ömür boyu izleyebileceğini anlamak için, psikanalize gelen yetişkinlere kulak vermek yeter.

"Onun iyiliği için" deniyor. Kendine çeki düzen versin, gelişsin diye söyleniyor bunlar. Kimi zaman doğru yola girmesi için onu çeşitli psikologlara sürüklüyorlar. Ona boyun eğdirmek için, hastalık belirtileri ortadan kalksın diye. Bu da bir kötü muamele şekli değil mi?

Bazı durumlarda onun bir parçası haline gelen hastalıklı davranışlara devam etmek, yaşayan bir özne olarak kalabilmek için çocuğun bulduğu tek çaredir.

AGATHE, 7 yaşında. Ders çalışmaz olmuş, anne kaygılanıyor ve onu danışmaya getiriyor.

ANNE: "Doğrusu, doğduğundan beri zor bir çocuktu; öfkeli, dediği dedik. Hemen ağzının payı verilmezse, bildiğini okuyor. Bebekken uyumak istemezdi. Onu evin bir köşesinde saatlerce ağlamaya bırakarak hakkından geldim. Mizacı böyle. Okula başladığında söz dinlemek istemiyordu. Sanırım işin başından beri öğretmenler aşırı hoşgörülü davrandılar. Giderek sınıfın "kara koyun"u haline geldi. Çok kaygı verici bir durum. Okulda başarılı olmasını istiyorum. Hiçbir öğretmen ona söz dinletmeyi başaramazsa mimlenecek. Ben onu idare etmenin güç olduğunu biliyorum ve evde çok sert davranarak onu dize getirmeyi başarıyorum. Okulda bunu yapamıyorlar. Herkes kötü gözle bakacak ona. Kaygılanıyorum, anlıyor musunuz, iyi bir öğrenci olmasını istiyorum, şimdiki halde tek bir isteğim var, ona haddini bildirsinler."

C. M.: "Ağzınızdan çıkanı kulağınız duyuyor mu?"

ANNE: "Ah, kusura bakmayın, dilim sürçtü, şöyle demek istemiştim: Tek bir korkum var, onu dize getirmeleri."

Sekizinci Bölüm

ERKEN ERGENLİK

Perde 2
Sahne 4

Normandiya'da yaz tatilinde bir kır evinde şöminenin çevresi. Isabelle, arkadaşı Sylvie'yi ve bütün aileyi davet etmiştir.

Jean-Jacques: Bu kez oldu, galiba yanıyor.

Pierre: Kaç saattir uğraşıyorsun, yansın artık! Yeterince çalı çırpı olduğundan emin misin?

Jean-Jacques: Hah, işte! Kanepeye yan yat ve eleştir bakalım. Sen asla iş yapmazsın, bitmiş işler müfettişi olarak boy gösterirsin!

Sylvie: Yetti yahu, iyiyiz, rahatız, tatildeyiz. Kavga etmeden akşamın keyfini sakince çıkaramaz mısınız?

Pierre: Bu adam sinirime dokunuyor, hem ağustos sonunda ateş yakmak saçmalık.

Isabelle: Canımı sıkıyorsun ama! Hiçbir şeyden memnun olmazsın. Gündüz hava ılıktı, ama akşam olunca soğudu; odun ateşi hoş, değil mi

Jonas: Bırak anne, görüyorsun yine "bunalım" oyununu oynuyor. Beş para etmez. Ne yaparsan yap, Pierre asla memnun olmaz. Sizler de her zaman yakınmayı kesmesi için onu aptalca ikna etmeye çalışıyorsunuz.

Pierre: Bana baksana Jonas, sen ne zamandan beri beni yargılamaya cesaret ediyorsun?

Jonas: Her zamandan beri. Sen matah biri değilsin. Aradaki tek fark şu, eskiden sana bunu söylemeye cesaret edemezdim.

Marion: Bak bu doğru! Senden daha sıkıcısını bulmak zor. "Sızlananlar Oscarı" verilseydi ödül kazanırdın.

Jean-Jacques: Pekâlâ çocuklar, tamam! Ben iskambil oynadığınızı sanıyordum. Ne zamandan beri büyüklerin işlerine karışıyorsunuz? Ergenlik çağı budalalıkları mı bunlar?

MARION: Bak sen, babacık ahlâk dersi veriyor. Zavallı Jean-Jacques, ay, korktum, korktum!

SYLVIE: Bak Marion, fazla ileri gidiyorsun, Jean-Jacques'ın sana bir tokat atmasını hak ettin. Dikkat et, parmaklarının kaşındığını hissediyorum.

MARION: Yok canım! Jean-Jacques kızışır, ama finalde ezilir.

JEAN-JACQUES: Marion, dikkat et, şimdi kalkıyorum!

JONAS: Boşver Jean-Jacques, tenis oynarken belini incittiğini unutma. Kendini daha fazla yorma, senin yaşında biri ihtiyatlı olmalı.

ISABELLE: Yeter ama! Saldırgarılığınızla geceyi berbat etmek mi istiyorsunuz? Yeter artık.

İkizler koşarak salona girer.

ARTHUR: Anne, anne... Adrien ve ben sıkıldık, yarın sizinle gelmek istemiyoruz. Gezintiler bizi yoruyor, komşunun oğullarıyla oynamak istiyoruz. Ana babanın peşinde dolaşmak sıkıyor, ne yapacağımıza kendimiz karar vermek istiyoruz.

SYLVIE: Bir de siz başlamayın, 10 yaşında olduğunuzu hatırlatırım.

JEAN-JACQUES: Pekâlâ, yer cüceleri, gidip yatın, şimdi tartışmanın sırası değil! Sinirlendirdiniz beni, yarın bizimle geliyorsunuz, o kadar.

PIERRE: Ben ne de olsa babalarıyım, sen ne karışıyorsun Jean Jacques? Kalmanıza izin veriyorum, çocuklar, gidin kız arkadaşlarınızı görün.

SYLVIE: Hayır, Pierre. Çocukların karşısında tartışmayacağımızı, ortak tutum benimseyeceğimizi söylemiştik.

PIERRE: Söyledik, ama ben fikir değiştirdim. Jean-Jacques da yer cücesi demeseydi.

ARTHUR: Yani evet mi, hayır mı? Durmadan kavga edip hiçbir karar almayan anababalar can sıkıyor.

ADRIEN: Vazgeç gitsin. İzin istemenin iyi bir yol olmadığını sana söylemiştim. Yarın tam yola çıkmadan önce ayak diremeliydik. Gezintilerine kafayı o kadar takmış olacaklardı ki bizimle uğraşmazlardı. Sigarayı bıraktıklarından beri spor yapıyorlar ya! Evde şifalı otlarla sağlıklı yaşam, "biyo bilmem neler ve jimnastik dalavereleri."

SYLVIE: Haydi ikizler, yeter artık, yatmaya gidin. Sizin yaşınızda çocuklar söz dinler.

ARTHUR: Fırıncıya söyleyin de, ekmek de vermesin bari. 10 yaşındayız, artık bebek olmadığımızı sana hatırlatırım.

JEAN-JACQUES: Hatırlattığınız için sağ olun. Doğru yatağa, fırlayın.

ADRIEN (Pierre'e): Annemin kocasının bizimle nasıl konuştuğunu duydun mu?

JONAS: Çok akıllısınız çocuklar! Aferin şu küçüklere, her şeyi anlamışlar.

MARION: Harikaydınız oyuncular; sizinle gurur duyuyorum.

ISABELLE: Pekâlâ, yeter! Marion, Jonas, siz bu akşam sinemaya gitmiyor muydunuz? Ortam rahatlar diye söylüyorum.

MARION: Sizin sinemanız daha eğlenceli, üstelik bedava.

SYLVIE: İmdat, dayanamıyorum. Hélène burada olsaydı böyle olmazdı.

ISABELLE (Sylvie'ye): Kafamızı ütüleme, bizi gerçekten yoruyorsun.

JEAN-JACQUES: Bu kadarı bana yetti, yatmaya gidiyorum, babamla böyle konuşsaydım sıkı bir kötek yerdim, orası kesin; annem de ona arka çıkardı.

SYLVIE: Tamam! Sen surat et, git yat, ikizleri de götür ve bizi unut. Gerçekten de cesursun, savulalım.

JEAN-JACQUES: Böyle kaçık bir ailede başka seçeneğim yok. Ateşe göz kulak olun, şu salak Pierre ateşi mutlaka söndürür.

ISABELLE: Çok oldunuz ama! Tatildeyiz, huzur istiyoruz, bunun anlamını biliyor musunuz? Bizi rahat bırakın.

PIERRE: Tamam, anladım, burada fazlayım, ben de çeker giderim, kendime gelmek için biraz dolaşmaya çıkacağım.

Pierre, ikizler ve Jean-Jacques çıkar.

JONAS: Pekâlâ! Gösteri bittiyse biz sinemaya gidiyoruz.

Jonas ve Marion da odadan çıkar. Isabelle ve Sylvie sönmekte olan ateşin önünde baş başa kalırlar.

SYLVIE: Seni bilmem, ama benim canım ağlamak istiyor.

ISABELLE: Ne hoş bir gece, keşke yanımda bir erkek olsaydı.

SYLVIE: Bırak canım, ne değişirdi ki?

ISABELLE: Ortalığı sakinleştirirdi.

SYLVIE: O senin rüyalarındaki erkek, var olmayan biri. Psikanalizde geçen 12 yıl boyunca psikanalistin sana bunu umutsuzca anlatmaya çalıştığı halde hâlâ ders almadın mı?

ISABELLE: O da, bizler kadar başarısız mı olurdu dersin?

SYLVIE: Besbelli; görüyorsun bu çocuklarla hiçbir yetişkin baş edemiyor. Ne öğretmenler, ne psikanalistler, ne de doktorlar, hiç kimse. Bizde iş yok. Ne söylesek, ne yapsak eleştiriyorlar, yargılıyor. Tam bir cehennem.

ISABELLE: Yanımda bir erkek olsa durumun değişmeyeceğine gerçekten inanıyor musun?

SYLVIE: Kesinlikle, yemin ederim.

ISABELLE: Al sana! Şimdi de benim de canım ağlamak istiyor.

SYLVIE: Sana söylemiştim, dayanılır gibi değil. 10 yaşında başlayan ergenlik krizi, ben bittim. Anneme telefon etsem de tatilin sonuna kadar gelip buraya çeki düzen vermesini istesem?

ISABELLE: Ne demezsin, böylece her şey yoluna girer. Jean-Jacques ona bayılıyor, Pierre de onsuz yapamıyor sanki. Tatil bir polisiye roman gibi noktalanacak. Kollarımızda bir ceset, suçluyu arayacağız. Bu halleriyle çocuklar da zanlılar arasına girer.

SYLVIE: Isabelle, biz Freud'a ne yaptık da çocuklarımız böyle oldu? Oysa bütün tavsiyeleri dinledik, psikanalistlerin her söylediğini uyguladık.

ISABELLE: Evet, ama öyle bir yaş geliyor ki, çocuklar kitaplarda yazılanlara hiç uymamaya başlıyorlar.

SYLVIE: Karar verdim, yarın telefon edip psikanalistimi görmeye gideceğim.

ISABELLE: Onu çıldırtacaksın, eminim bütün bu yıllardan sonra seni görmeye artık tahammülü yoktur. Ona yine annenden söz etmek niyetinde misin?

SYLVIE: Abartıyorsun, sana kaç yıl boyunca psikanalistine babandan söz ettiğini hatırlatmama gerek var mı?

ISABELLE: Aklıma bir fikir geldi. Her şeyi olduğu gibi bıraksak da yarın adalara gitmek için iki bilet alsak? En azından tatili güneşin altında tamamlarız, belki de harika erkeklerle karşılaşırız, kim bilir?

SYLVIE: Bana bak! Ergenlik bazılarında erken başlıyor, bazılarında ise gereğinden uzun sürüyor anlaşılan!

PERDE

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

"Ergenlik krizi" bugün ne durumda? Ergenliğin giderek daha erken yaşta başladığını ve ana babaları giderek daha çaresiz durumda bıraktığını saptıyoruz. Doğumların programlandığı, arzulandığı, beklendiği bilimsel dünyamızda, her şeyin onlara göre ve olabildiğince mutlu olmalarını sağlamak için ayarlanmış bir toplumda, çocuklar 9-10 yaşlarından itibaren bize vahşice saldırarak ne anlatmaya çalışıyorlar.

Kuşkusuz, ergenliğin bir hastalık olmadığını ve çocuğu yetişkinlik çağına ve bağımsızlığa taşıyan zorunlu bir geçit olduğunu hatırlamak önemli. Ergenlik hayatın bir evresidir; bütün kötü havalara, kimi zaman da fırtınalara rağmen, çocuğun yabancısı olduğu yeni bir dünyayı keşfetmesine olanak sağlayacak bir deniz seferine benzer. Bu "yolculuk" boyunca, çocuk başkaldıracak, surat asacak, bir gün kederliyse, ertesi gün saldırganlaşacaktır. Her şeyden korkarken birden hiçbir şeyden korkmaz olacaktır.

Ana babalar nasıl davranacaklarını bilemedikleri bu çocuklar karşısında savunmasız kalırlar. Bir zamanlar o kadar arzuladıkları bebekleri onlara: "Ne yapalım yani, doğmayı ben istemedim ki" diye kafa tuttuğunda, kendilerini güç durumda, çaresiz ve horlanmış hissederler. Ana baba için en zor olan, verdikleri eğitimin sonuçlarını üstlenmektir.

Ergenlik çağı bugün daha erken başlıyorsa, bu, çocuğa gösterilen bakım ve özenin farklı olmasındandır. Günümüzde bebek bir bireydir. Olabildiğince hızlı gelişmesi için elden gelen her şeyin yapılması gerektiği düşüncesi genel kabul gördüğüne göre, ona söz hakkı tanınmalı, yetişkinler olarak hayatımızla ilgili her şey ona açıklanmalı, erkenden sorumluluk verilmeli, 4 ya da 5 yaşına bastığında her konuda fikri alınmalıdır. Kendi düşüncesini eskiye oranla çok daha küçük bir yaşta açıklamaya cesaret etmesine neden şaşıyoruz? Ama gelişmesi için her şeyi yapmak, onu bir "çocuk kral" haline getirmek anlamına gelmez.

Erken ergenlik modern eğitimimizle ve ana babanın çocukluğa dönüş süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Günümüzde çocuklar daha erken olgunlaşıyor, yetişkinler ise daha uzun süre çocuk kalıyorlar. Bu, modernitenin sonuçlarından biridir.

CLEMENT, 10 yaşında. Okulda sorunları olduğu için danışmaya geliyordu. Anne anlatıyor: "Öğretmen kendini derslere yeterince vermediğini söylüyor, aklında başka şeyler olmasa daha iyi sonuçlar alabilirmiş. Bugünlerde evde bazı sıkıntılarımız olduğunu söylemeliyim."

CLEMENT: "Bunda şaşılacak bir şey yok, işlerinizi yoluna koyamıyorsunuz, babam patronuyla farklı şekilde konuşsa bugün işsiz kalmazdı."

ANNE: "Ama babanın sana fikrini sorduğunu ve verdiğin öğütlere uyduğunu biliyorsun canım."

C. M.: "Öyle mi? 10 yaşında bir erkek çocuk babasına böyle bir konuda öğüt verebilir mi?"

ANNE: "Clement çok olgundur. Görüşleri hep doğru çıkar. Her konuda fikrini sorarız. Annem babamla sorunlarım olduğu zaman harikalar yarattı. Yapmam gereken her şeyi söyledi ve mesele halloldu."

C. M.: "Okuldayken düşünecek çok şeyin olmalı..."

CLEMENT: "Evet, ama önemli değil, çarpım tablosunu öğrenmekten daha önemli sorunlar var."

Günümüz ana babalarının önemli bir sıkıntısı da, çocukların, kendi hayatlarına zarar verme pahasına ana babalarının sorunlarını gidermeye çalışıyor olmalarıdır. Clement bir iki yıl içinde bir saldırganlık dönemi yaşarsa, buna fazla şaşmamak gerekir. Ana babaların onları arkadaş ya da sırdaş konumuna getirdiği bir eğitim sisteminde, ergenlik çağına gelen çocuklar onlardan daha sert bir şekilde kopmak zorunda kalacaklardır. Anne ya da baba tarafından fazla şımartılan ya da pohpohlanan çocuklar da, onlardan kopabilmek ve başkalarına yönelmek için çok şiddetli bir dönem yaşamak zorunda kalabilirler.

PIERRE-FRANÇOIS, 12 yaşında. Anne anlatıyor: "Artık hiçbir şey anlayamıyorum. O harika bir çocuktu, birbirimize tutkunduk. Her zaman yakın olduk, birbirimizi çok iyi anlıyorduk. Aldığım kararları onaylıyor, zevklerime ve seçimlerime değer veriyordu. Bugün her

yaptığımı yanlış buluyor, gözünde beş para etmiyorum. Ona ne oluyor anlayamıyorum, acaba kötü arkadaşları mı var?"

Büyümek ve özerk olmak için, tapılan nesneyi yakmak gerekmez mi?

Az ya da çok şiddetli olabilen bu saldırganlık kaçınılmazdır. Kuşkusuz, çocuklarına kendilerini sevdirmek için her zaman her şeyi yapmış ana babalara bu daha çok acı verecektir. Ana babalar aşırı hoşgörü gösterdikçe, sınır arayışı içindeki çocuklar onlara kafa tutacaklardır. Kendi ergenlik çağlarının anısı yetişkinlerin akıllarını büyük ölçüde karıştırır. Kimi zaman çocuklarla özdeşleşmekte, kendilerini onların yerine koymakta zorluk çekerler. Buna karşılık, ergenlik çağındaki çocuklarıyla özdeşleşmeleri çok daha kolay olur. Ergenlik, ana babanın çocuklarına bakışını değiştirir. Dayatılan bu değişim ana babayı sıkıntıya sokar ve kendilerini artık tanımayan çocukları, çocukluktan çıkmaya zorlar. Geçmişten vazgeçip büyüklerin dünyasına girmek zorunda kalırlar. Ana babalar o zaman ergenlik dönemlerinde yaşamış oldukları güçlükler içinde bulurlar kendilerini. Kimi zaman çocuklarını kıskandıkları da olur. Bu durumda saldırganlığın kabahati yalnızca ergende aranmamalıdır.

Maeva, 13 yaşında. Annesi, kızıyla yaşadığı zorluklardan söz etmek için randevu almış: "Bize karşı bu kadar sert davranması inanılmaz. Oysa her istediğini yapmasına izin veriyoruz. Çıkmak isterse çıkıyor. İstediği gibi giyiniyor, ona asla uyarıda bulunmuyoruz. Geçen hafta onun için jinekologdan randevu bile aldım. O benden bir şey istememişti, ama anlarsınız, bana sır vermediğine göre bu işle ilgilenmem doğru olur diye düşündüm. Gece eve dönmeyeceğini, bir arkadaşında kalacağını söylediğinde ne olacağı bilinmez. Doktora telefon edip ona doğum kontrol hapı vermesini istedim. Görüyorsunuz, açık fikirli bir anne sayılırım. İnanmazsınız, Maeva korkunç bir öfkeye kapıldı ve doktordan dönüşte bana hakaret etti. Ona kalırsa beni ilgilendirmeyen işlere burnumu sokuyordum."

C. M.: "Siz ergenlik çağını nasıl yaşadınız?"

ANNE: "Benim ergenlik çağım olmadı. Annem babam çok sertti, bu yüzden genç evlendim. Evlilik olmasaydı evden asla çıkamazdım. Maeva şansının farkında değil. Kimi zaman ona imreniyorum. Üstelik benim o yaştaki halimden çok daha güzel. Hayatını bana anlatmaması sinirime dokunuyor. Öfkeleniyorum, çünkü onun da bu dönemi benim harcadığım gibi harcamasını istemiyorum. Doğru, kimi zaman ona ters davranıyorum, kötü davrandığım da oluyor."

Başarısız geçen ergenlik dönemini oğlunun ya da kızının aracılığıyla yeniden yaşamaya çalışmak ve onlara "başarı"yı dayatmak ya da yaşanamamış bir dönemin kıskançlığını duymak, çocuğun yeni yeni oluşan bağımsızlığını "elinden almak" demektir. "Ergenlik krizi" geçirenler ana babalar olduğunda, büyük "Yakafokon"un tavsiyeleri yine anlamsız kalacaktır. Bilinçaltı süreçlerin her devreye girişinde, büyük "Yakafokon"a, yenilgiyi kabul etmekten başka çare kalmaz.

İnsan doğası hep aynıdır; ergenlik çağı günümüzde daha erken yaşta başlamakla birlikte, eskiden neyse yine odur. Her ergen bilinçaltında ölümle uğraşır. Kendi ölümü (Bir zamanlar var olan çocuk, artık yoktur), ve artık tapınma nesnesi olmaktan çıkmış, bilginin ve iktidarın temsilcisi olmayan ana babanın ölümü. Çocuk "ancak yetişkinin cesedini çiğneyerek büyüyebilir" der Winnicott.

Ergenliğin tek ilacı zamandır. O süre içinde ana babanın uğraşı hayatta kalmak, "öldürülmelerine" izin vermemek, tavırlarını sürdürmek ve düşündüklerini söylemektir. Yerini korumak, çocuğun ana babasına karşı savaşı "kazanabileceğini" düşünmesine fırsat vermemektir. Yetişkinler karşı koyamazlarsa, çocuk onların zaaflarını hissederse, saldırganlığını kendisine çevirecektir. İlk evrede simgesel olarak "öldürülmeyi" bekleyecek, isteğine yanıt alamazsa şiddetini kendisine çevirecek ve canına kıymak isteyecektir.

AMÉLIE, 14 yaşında: "Yaşama nedeni göremiyorum, dünyada neler olduğunu görüyorsunuz, açıkçası değmez. Hayatım anne babaminki gibi olacaksa; metro, iş, uyku, eksik olsun. Onlara hayatlarının aptalca olduğunu söyleyemem, bunu kaldıramazlar. Onların

ölümünden sorumlu olduğumu düşünmektense, intihar ederim daha iyi."

"Ya onlar, ya ben," diyor Amélie. Ana babadan ayrılmak kolay katlanılır bir durum değildir. "Babandan ve annenden ayrılacaksın," diyor Kutsal Kitap. Ancak, çocuklara verilen bu buyruğun eyleme geçirilmesi ana babanın terk edilmeyi kabul etmesine bağlıdır. Farklı sevgileri keşfetmek için ana baba sevgisinin yokluğuna katlanmak gerekir. Peki ana baba bu sevgiden vazgeçmeye hazır mıdır? Eğer ana baba çocuklarını "kaybetmekten" acı duyuyorsa, ergenlik çağındaki gencin suçluluk duygusu çok şiddetli olur. İçini korku sarar, aşk ile nefret arasındaki bağın henüz farkında değildir. Toplumda alabileceği yeri ya da başka kimseleri tanımaktan alabileceği zevki henüz bilmez. Yalnızca anne ve babası vardır ve onlara meydan okumak zorunda kalmanın acısını çeker. Yetişkinler bu meydan okumayı karşılamak zorundadırlar. Ana baba için önemli olan, sendelemeden, çocuğun kendileriyle boy ölçüşmesine izin vermeleridir. Otorite göstermek, ilkelerini savunmak, bunu yaparken çocuğu tarafından eleştirilmeyi kabul etmek ve hak taleplerinde ona destek olmak kolay iş değildir.

> VALENTIN, 13 yaşında. Babası şöyle diyor: "Ben Valentin'i çok iyi anlıyorum. Yaşadığımız dünyayı eleştirmekte çok haklı; böyle bir dünyayı ben de kabul etmiyorum. Düşüncelerimiz, zevklerimiz aynı, kimi zaman birlikte dolaşmayı bile kabul ediyor. Onun yaşıtlarının yanında kendimi rahat hissediyorum. Karım benim de büyümediğimi söylüyor, ama farklı olmaya kendimi zorlayamam. Karım, oğlan esrar içtiğinde ya da geceyi başka yerde geçirdiğinde onu azarlamamı istiyor. Ama ben bütün bunları anlıyorum. Okulu asmasını da anlıyorum, öğretmenler beş para etmez. Ana babasına ya da öğretmenlerine hakaret etmesi bana normal geliyor."

Çocukların arkadaş ana babalara değil, yol gösteren yetişkinlere ihtiyacı vardır. Ancak, büyüklerin bunun için kendi ergenliklerini atlatmış olmaları gerekir.

Bazı çocuklar ana babalarına hakaret ederek, çok ihtiyaçları olan bir cevabı almak için onları kışkırtırlar. Kaçmak, sorunu ağırlaştırır; çocuklar o zaman daha ileri gider ve karşımızda ergenlik çağındakilerin şiddetine teslim olan, hakarete uğrayan, kötü davranılan ve hatta kimi zaman tartaklanan ana babalar buluruz.

Çocuklar çılgına dönerler, çünkü ana baba işlevlerini kaybetmiş ve kendi yetişkin konumlarını korumayı başaramaz olmuşlardır. Acaba, anne ve baba kendi çocukluklarında karşılaştıkları hangi güçlükleri yeniden yaşamaktadırlar? Büyükanne ve büyükbabanın, sanki çocukları ve torunları aynı sürüye mensupmuş gibi duruma el koymasına da sık rastlanır. Bu hikâyelerin ergenlere verdiği zararlar açıktır.

Ana babaların yakındığı "ergenlik krizi"nin, çocuklar 2-3 yaşına gelip de kendilerine ilk karşı çıktıklarında ortaya çıkan sorunların tam tamına bir tekrarı olduğu açıkça saptanabilir. "Hayır, kreşe gitmek istemiyorum!" "Hayır, kahvaltı etmek istemiyorum!" "Hayır, yıkanmak istemiyorum!" Bu "Hayır!" dönemi çocuğun gelişmesi için vazgeçilmezdir. "Kendi kendime yapabilirim" çağıdır bu. Çocukların ana babalarından bağımsız olarak başka arzularla, başka beklentilerle var olduklarını kanıtlamak istedikleri yaştır. Aslında tümüyle haklı olan bu dayatmadan bizar olan yetişkinler, çocuğun ergenlik çağı sırasında hangi dala tutunacaklarını bilemezler. "Bunu yalnız başına yapmak istemekte haklısın, ama şimdilik çok küçüksün sana yardım etmeliyim" demek, "Düşündüğünü düşünmekte haklısın, ama ben seninle aynı fikirde değilim, bu da aynı kuşaktan olmadığımızın kanıtı" demek kadar güçtür. Günümüzde, ana babalar yaşlandıklarını fark etmekten hoşlanmıyorlar. Gençlik kültü, başka bir kuşaktan olduklarını kabul etmelerini engelliyor.

3 yaşındaki çocuğun isteklerini kavrayıp, onun bu istekleri gerçekleştirmek için yeterince olgunlaşmadığını anlamasını sağlamak ne kadar önemliyse, ergenlik çağındaki çocuğun olgunluk eksikliğine saygı göstermek de o kadar önemlidir. Hak talepleri ne kadar şiddetli olsa da, sahip olmaları imkânsız bir özerkliği çok erken kazanmalarına engel olmak da şarttır. Günümüzde hayat koşulları ve çocuklara verdiğimiz eğitim onları daha çabuk "olgunlaştırıyor." Ana baba çalıştığı için ilgilenmek zorunda

kaldıkları küçük erkek ve kız kardeşler, boşanmalar, yeni ailelerinde yerlerini koruyabilmek için hızlı bir kavrayışa sahip olma gerekliliği, çocukların daha hızlı gelişmesine yol açıyor.

Ana babaların sorumluluklarının hiçbir bölümünü küçük çocuklarına devretmemeleri için fazladan bir neden daha... Çok erken sorumluluk üstlenmelerine izin vermek, onları "yüzüstü bırakmak" ile eşdeğerdir. Haklı olarak talep ettikleri bu olgunluğu üstlenmeye henüz hazır olmayabilirler. Gerekli olan zaman, çocuktan çocuğa değişecektir.

Geçenlerde, "özerklik" konusunda bir yazı hazırlayan bir kadın gazeteci benimle görüşmeye geldi. Şunları bilmek istiyordu. "Bir çocuğun kendi başına yıkanmasına kaç yaşında izin verilmeli? Okuldan ne zaman yalnız dönebilir? Okuldan eve geldiğinde ana babası işten gelene kadar, bakıcı olmadan evde kaç yaşında yalnız kalabilir?" Bu soruları nasıl yanıtlamalı? Kimi çocuk yalnız kalmaktan mutlu olur, kimisi ürker. Özerkleşebileceği an, kendisinin ve ana babasının yaşamöyküsüne bağlı olacaktır.

Örneğin ergenlik çağındaki bazı çocuklar yalnız kalmak isteyebilirler ama, o sırada varlığımıza ihtiyaçları olduğunu düşünüyorsak, onları yalnız bırakmamak doğru olmaz mı? Büyük "Yakafokon"un reçetelerini uygulamak, nedense çocuklara kulak vermekten daha kolay geliyor ana babalara.

> Étienne, 16 yaşında: "Ağustos ayını Paris'te yalnız geçirmek istiyordum. Kendimi gerçekten kötü hissediyordum. Kız arkadaşım beni boşlamıştı, ders yılım berbat geçmişti. Annemden ve babamdan tatile bensiz çıkmalarını istedim. Çok 'cool'dur onlar, çıkıp gittiler. Bana güvenirler. Ama yalnız başıma kalınca arkadaşlarımın da Paris'te olmadıklarını fark ettim, kendimi daha da kötü hissettim. Annemin ecza dolabındaki uyku ilaçları aklıma geldi. Her zaman fazladan ilaç bulundurur. Çökmüştüm. İyi olmadığımı ana babama telefonda söylemeye cesaret edemedim. Bir halta yaramadığımı düşüneceklerdi."

Ergenlik çağındaki depresyonda, hem çocuğun ana babaya nasıl görünmek istediği, hem de gerçekte kendisini nasıl gördüğü rol oynar. San-

ki hayatın o kesitinde, ikinci bir "ayna tutma evresi" yaşanır. Görüntüsünü kaybetmiş olan çocuk kendini yeniden tanımak zorundadır.

Değişime uğrayan bedeni çocuğu büyük sıkıntılara sokar. Yeni heyecanlar, yeni duygular onu şaşkına çevirir. Ergenlik çağma girer girmez köklü bir değişikle karşı karşıyadır, yeni imgesiyle yüzleşmek zorunda kalır.

Eski düşünce tarzına bağlı kalmak birlikte yeni arzuları, yeni özlemleri vardır. Cinsel ilişki gerçekleştirebilecek durumdadır. Françoise Dalto, "Ergenlikte cinsellik öne çıkar" diyor. Birkaç yıl önce aşılan Oidipus kompleksi yeniden tetiklenir ve tutkularla birlikte saldırganlık da alevlenir.

ADELINE, 12 yaşında. "Karakter bozukluğu" şikâyetiyle ana babasıyla birlikte danışmaya geldi.

ADELINE: "Anneme sinir oluyorum; asla memnun olmuyor, durmadan beni eleştiriyor. Karakteri bozuk olan aslında kendisi; benim tek yaptığım kendimi savunmak."

ANNE: "Gün boyunca bana saldırması, onunla konuşmamı ya da sarılmamı reddetmesi, buna karşılık uyumadan önce babasının her akşam onunla konuşmak için bir saat onun odasında kalmak zorunda olması sizce normal mi?"

BABA: "Ama o daha bebek!"

ANNE: "Sütyen takan, olgunlaşmış ve iyice saldırganlaşmış bir bebek!"

BABA: "Emin olun kolay değil. Sanki birbirlerini kıskanıyorlar, sanki evde iki karın var."

Çocuk altıncı sınıfa başlamasıyla birlikte, aynı anda hem eski küçüklüğünü, hem de gelecekteki ergenliğini aramaya başlar. "İstakoz kompleksi"nden söz ederken, Françoise Dolto bunu anlatır. "İstakozlar kabuk değiştirirken önce eski kabukları düşer ve yenisi çıkana kadar bir süre savunmasız kalırlar."

Ana baba aşırı otoriter ya da aşırı hoşgörülü davranırsa, kendi ergenlik çağlarının tortularını çocuğa yansıtır, onu kıskanırlarsa işler büyük

ölçüde karışır ve çatışmalar patlak verir. O zaman tavsiye istenir. "Yaka" ilkelerimizi savunur, "Fokon" çocuklarımızı destekler.

Ancak, Winnicott'un dediği gibi, bir bebek ekip bir bomba biçtiğimizde" büyük "Yakafokon"un tavsiyeleri işe yaramaz! "Ergenlik krizi," bir çocuğun hayatında, çağımızın ana babalarının en çok sorgulandığı evredir.

Reçeteleri uygulamak artık öyle kolay değildir. Yüzdeki çizgileri yok eden ve yaşlanmanın izlerini silen güzellik kremleri gibi mucize ilaçlar birer aldatmacadır.

Hiçbir şey çocukların büyümesini ve ana babaların yaşlanmasını engelleyemez. Buna karşılık, hazırlop reçeteler, yaşamlarını ve kendilerini farklı bir şekilde sorgulamalarını engelleyecektir.

Dokuzuncu Bölüm

PSİKANALİZ DANIŞMASI

Perde 2
Sahne 5

Sabah, henüz hiç hasta gelmemiş. Psikanalistin danışma odası. Odanın kapısı birden açılır. Jean-Jacques, Sylvie, Pierre ve Isabelle içeri girer.

C. M.: Kimsiniz?

Jean-Jacques: Bizi tanımazdınız mı? Biz kitaptaki kişileriz.

Sylvie: Sizinle konuşmak istiyoruz.

C. M: Kitaptaki kişiler mi? İmkânsız, siz yaşamıyorsunuz ki!

Pierre: Bunu siz söylüyorsunuz. Bir kez yaratıldıktan sonra, bir kişinin hayatı hakkında ne biliyorsunuz ki?

Isabelle: Siz psikanalistler pek Descartes'çısınız doğrusu.

C. M.: Hemen yok olacaksınız, biliyorum. Sizler salt kurgusunuz.

Sylvie: Size söyleyeceklerimizi dinletmeden gitmeyeceğiz.

C. M.: Bu sabah ayılmak için yeterince kahve içmedim galiba! Benden ne istiyorsunuz?

Pierre: Hayatımızı zorlaştırdınız. Sorunlarımız bizi aşıyor, çocuklarımız bizi bitkin düşürüyor, bir şeyler yapmalısınız

C. M.: İnanılır gibi değil! Şimdi de gelmiş danışmak istiyorsunuz!

Isabelle: Peki ne diyorsunuz? Bizler niçin bu noktaya geldik? Bizleri, suçluluk duygusu aşılayan psikoloji el kitaplarına bağımlı, ne yapacağını bilemeyen ana babalar haline getirdiniz. İkizlerin doğumundan Normiyandiya'daki yaz tatiline kadar on yıl geçti ve bizler hiçbir noktada gelişme gösteremedik. Pierre yakınmaya, Jean-Jacques kaçmaya, Sylvie annesinden hiç ayrılmamak için habire erkek değiştirmeye devam etti. Bana gelince, beni kurtaracak büyük aşk hikâyesini umutsuzca bekleyip duruyorum.

C. M.: Böyle giderse, hiçbir şey olamayacağı kesin.

Jean-Jacques: Bizim de kulaklarımızı tedavi etseydiniz bari. Bunu niçin yapmadınız?

SYLVIE: Daha da kötüsü, günümüzde ana babaların nasıl şaşkına döndüğünü, uzmanlar katında sorunlarına nasıl umutsuzca çare aradıklarını göstermek için bizleri psikanaliz düşkünleri olarak nitelediniz.

PIERRE: Bizler pürüzsüz bir dünya ve kusursuz bir aile istiyormuşuz, öyle diyorsunuz. Ancak reklamlarda var olan bir mutluluk arayışı bizleri türlü türlü mucize ilaçları tüketmeye sürüklüyormuş. Peki psikanalistlerin bu işlerdeki sorumluluk payı konusunda kendinizi sorguluyor musunuz?

ISABELLE: Düşünmenin zamanı geldi. Sizin her şeye bir yanıtınız oldukça, mutlak bilginin tekeline siz sahip oldukça, bizlerin kendimizi sorgulamamızı nasıl beklersiniz? Ahlâk dersi vermekle, sorunları olağan saymakla, hazırlop yanıtlar sunmakla işler hallolmuyor.

JEAN-JACQUES: Büyük "Yakafokon"a da hiç benzemiyorsunuz.

C. M.: Normaldir, tüylerimi unuttum. Aman neler diyorum ben?! Haydi yeter kaybolun, sizler yalnızca hayal ürünüsünüz.

ISABELLE: Büyük "Yakafokon"u kınarken, bir yandan da onun özelliklerini her şeye rağmen taşımadığınızdan nasıl emin olabilirsiniz?

C. M.: Yeter! Bu diyalogları benim yazdığımı hatırlatırım. Bu durumda söylediklerinize katıldığımı bilmeniz gerekiyor. Bana sorduğunuz sorular aklımı sürekli kurcalıyor.

JEAN-JACQUES: Olabilir, biz de tam bu konuda size yardım etmek istiyoruz. Kendinize sorular soruyorsunuz, peki bir şeylerin değişmesi için gerçekten ne yapıyorsunuz?

SYLVIE: Psikoloji konularının medyadaki etkilerini sorgulamanın zamanı geldi. O ulema örgütlerinde ne yapıyorsunuz?

PIERRE: Analizcinizi nasıl yetişiyorsunuz? Kendilerini sürekli sorgulamalarını öğretmedikçe, birçok şeyin hastalardan öğrenildiğini söylemedikçe, onlara Freud'u okutma zahmetine hiç girmeyin.

JEAN-JACQUES: Okullarınız "önemli kişilerin" buluşma yerine, atama sistemiyle gelen ulemanın kendinden hoşnut bir şekilde rahatça kurulup oturduğu yerlere dönüşmedi mi? Sanki her şey, hocanın kendini riske sokmasına gerek bırakmayacak şekilde ayarlanmış. Aykırı düşünce ve yaratıcılık nerede peki?

ISABELLE: Sizlere bir şeyler öğretemeyecek kadar "deli" olduğumuzu mu düşünüyorsunuz? Deliliğe de bir yer ayırmamalı mıyız? Belki de asıl öğretici olan bu deliliktir.

SYLVIE: Biz bugünün ana babalarıyız. Uzmanların dayatmalarından yılmışız. Siz de bizden bir şeyler öğrenebilirsiniz.

JEAN-JACQUES: Görüşlerinize başvurmadan hiçbir şey yapamıyorsak, suç sadece bizim mi?

PIERRE: Psikanalizin de diğerleri gibi müspet bilim haline gelmesini engellemek için savaşmanın zamanı geldi de geçiyor.

ISABELLE: Psikanalizin kaskatı dondurulmaması, sistemleştirilmemesi için yapılmalı bu savaş; "İşte diyet tavsiyeleri, işte hijyen tavsiyeleri, bunlar da psikoloji tavsiyeleri. Aman dikkat edin, reçeteyi harfi harfine uygulamazsanız asla mutlu olmazsınız" denmemesi için...

JEAN-JACQUES: Amacın, insan denen makinenin işleyişini bilen, arızaları onarmayı becerebilen ya da daha kötüsü bu arızaları önleyebilecek uzmanlar yetiştirmek olmadığının bilincinde misiniz?

C. M.: Zaten aklımda olanı söyletmeyin bana! Bu kitapta, tam olarak bunu anlatmaya çalıştığımı biliyorsunuz.

SYLVIE: Bize kızmayın, hayali kahramanların, yazarlarına yardım eli uzatmak zorunda oldukları bazı anlar vardır. Size yardım etmeye karar verdik.

C. M.: Bana yardım etmek mi?

SYLVIE: Evet, yazmak her şey değildir. Yazılanların bir yere ulaşması gerek. Biz bunun için geldik; sizi uyandırmak için, analistlerin divanların gerisinde rahatça yerleştikleri koltuğu biraz sarsmak için...

ISABELLE: Düşünmenin her zaman yeterli olmadığı aklınızda bulunsun. Ortalığı gerçekten sarsmak gerekiyor, bakarsınız o zaman bizler de ana babalar olarak yolumuzu bulabiliriz.

SYLVIE: Biz gidiyoruz, ama bir kez olsun yarattığınız kişilere kulak verin. Biz derdimizin ne olduğunu sizden iyi biliyoruz, bize güvenin.

Nazikçe izin istedikten sonra dördü birden çıkıp gider.

Kabul salonunda danışma sekreteri bilgisayarı açmıştır, odanın kapısını da ardına kadar açar.

SEKRETER: Günaydın! Yazışmalar hazır mı? Mektupları imzaladınız mı? Bu sabah çok kalabalık var, gecikmeyin!

C. M.: Az önce odamdan çıkan dört kişiyi gördün mü?

SEKRETER: Hayır, neden söz ediyorsunuz? Giren çıkan olmadı! Bu sabah sizden önce buradaydım ve şimdilik yalnızız.

C. M.: Dur, az önce çıkanları görmüş olmalısın?

SEKRETER: Vay canına, beni meraklandırıyorsunuz, kahve ya da aspirin ister misiniz? İyi görünmüyorsunuz! Çabuk kendinize gelin, çünkü danışmaya gelen birçok kişi var!

C. M.: Beni işletme, dört kişiydiler.

SEKRETER: Artık eminim, sürmenaj geçiriyorsunuz. Yirmi saat kadar uyursanız kendinize gelirsiniz.

C. M.: Hayır, uyumanın sırası değil. Bana bütün ekibi çağır, hemen çalışmaya başlamamız gerekiyor!

PERDE İNER

Psikanalize Meraklı Ana Babalara Notlar

Toplumun evrimi, ailelerin normlarını değişime uğratıyor. Fazla şey isteme ve katı olma hakkına sahip miyiz? Çocuklara her şeyi söylemeli mi? Onlarla yetişkinlerle konuşur gibi mi konuşmalı? Çocuğa saygı gösterilmesi zorunluluğu onu gerçekten büyük bir insan yerine koymamızı mı gerektiriyor? Babalık işlevinin silikleşmesi, cinsiyet ayrımının ortadan kaldırılması, saydamlık zorunluluğu karşısında, ana babalar kimi zaman ne yapacağını bilemez duruma düşüyor. Çocuklar minyatür yetişkinlere dönüşüyor ve ana babalar çocuklaşıyor. Ne yapacaklarını bilemediklerinden, bilimden yanıt bekliyorlar. O zaman, kimi zaman şaşırtıcı gelen sorulara yanıt vermeleri için psikanalistlere başvuruluyor. Medya, çoğu zaman birbiriyle çelişen tavsiyeler atar ortaya. Yetişkinlerin kafası büsbütün karışmıştır, ana baba olmaya artık cesaret bile edemezler. Sanki her vaka tek değilmiş gibi, çocuğun söyleminin tekilliğini hazır bir yanıta indirgemek mümkünmüş gibi, herkes için geçerli bir reçetenin hızlı ve etkin bir çözüm sağlayacağını düşünürler.

Psikanalistten tavsiye isteme yanında, tam belirlenmemiş bir acıya ilişkin yeni soruların sıklığı da dikkat çekiyor. Psikolojik bir sorundan, hasta bir bedenden ya da yalnızca okulda karşılaşılan zorluklardan kaynaklanmayan bir acı bu. Çocuk ya da ana baba acı çektiği ve bu acının kaynağı bilinmediği için, bu konuda konuşmak ihtiyacıyla psikanaliste başvuruluyor.

Günümüzde psikanalistler, psikanalizin saflığını korumak adına, ne istedikleri pek açık olmayan bu aileleri danışmaya kabul etmemeli mi? Psikanalitik dinleme, aslında acının nedeninin anlaşılması için gerekli değil midir?

Pek çok ana baba, örneğin her sabah karnı ağrıyan çocukları için danışmaya gelir. Önemli bir fizyolojik sorunu mu var? Fazla mı gergin? Sınıfın gerisinde kaldığı için mi okula gitmek istemiyor? Ya da belki okula gitmenin zorunlu olduğunu kavrayamamıştır. Bu gibi durumlarda çocuğu özen gösterilecek bir nesne haline getirmek, öğrenmek isteyip istemediğini hesaba katmadan onu yeniden eğitmek, ana babasını, öğretmenlerini ya da bakıcılarını memnun etmek için onu daha güzel, daha akıllı, daha uslu kılmak değildir söz konusu olan.

Françoise Dolto, danışmaya kabul ettiği çocuklara her zaman şöyle derdi: "Ben, okulda daha iyi çalışman için, evde uslu olman için ya da seni bir hastalıktan kurtarmak için çalışmıyorum. Ben, neysen o olman için buradayım."

Çocuğun dinamik bir atılımı "başarabilmesi" için, neden acı çektiğini söyleyebilmesi, artık başkalarının onun ağzından konuşmaması, kendi sesini bulabilmesi için her şeyi seferber etmek söz konusudur. Birçok neden arasında, ana babasının söyleminden "kopmakta" yetersiz kalması da çocuğun rahatsızlık belirtilerini artırır.

Çocuğun giderek nesnelleştirildiği bir dünyada, özne olabilmeyi vurgulamak ve herkese kendi yerini kazandırmaya çalışmak gerekmektedir. "Söyleme" ve "yapma" olanağını yeniden kazanmak önemlidir. Çocuktaki huzursuzluk belirtisini aydınlatacak olan, onun anlatma gücüdür. Bizim yapmakta olduğumuz, bu "dinamik atılım"a yeni bir ivme kazandırmaya çalışmaktır.

Bir İngiliz psikanalist olan D. W. Winnicott korkuları yüzünden danışmaya gelen Bob örneğini aktarır. Çocuk, korkularıyla ilgili olarak şöyle demişti: "Daha önce bu bir 'şey'di, siz bunu söze dönüştürdünüz."

Asıl güçlük, ailelerin, en gerçek ve en ürkütücü olan şeyi suskunlukla geçiştirmek istemeleridir. Geçen gün bir anne bana şöyle diyordu: "Oğlumu yatağını ıslatma derdinden kurtarmanız için geldik size, sorunu halledin ve bu konu artık konuşulmasın." Kuşkusuz bu çocuğun acısını anlatmak için bulduğu tek çare, yatağını ıslatmaktı.

Başka bir çocuk, çare olarak hastalanabilir. Françoise Dolto'nun hatırlattığı gibi: "Birinci kuşakta 'susulan' şeyi, ikinci kuşak bedeninde taşır. Nasıl olduğu bilinmez, ama gerçek ete kemiğe bürünür, çünkü insan tümüyle simgeseldir." Bu nedenle, gerçek söz kendini bedende gösterir.

Bir başka çocuk, umutsuzluğunu okulda çektiği zorluklarla ifade edecektir. Ailede birçok sıkıntı ve dram yaşanırken nasıl ders çalışılır? Çocuk bu dertlerden kurtulabilirse "yapma" keyfine yeniden kavuşur, anlama olanağı bulur ve saygınlık kazanır. O güne kadar budala sayılan çocuk, etkileri her zaman yıkıcı olan "haylaz" sıfatından kurtulur.

Ana babaların ve okulun isteğinin biraz dışına çıkılabilmelidir: "Ters" davranıyor, şiddet gösteriyor, ilerde suç işlemesinden korkuyoruz."

Oysa ön plana alınması gereken, çocuğun isteğidir. O ne istiyor? Bu isteği, bizimki de dahil olmak üzere çevrenin isteğinden nasıl ayırmalı? İyi ya da kötü davranış yoktur. Çabamız bir "norm" yerleştirmekten kaçınmaktır. Büyüklerin hoşuna gitsin gitmesin, çocuğun istekli olmasına yardımcı olmak gerekir. Psikanaliz özneye, isteğinin kendine özgü tekilliği doğrultusunda ivme kazandırır. Simgeleştirme isteği, istekli kalmayı sürdürme isteği vb bütün ailenin işine gelmeyebilir! Talebe takılıp kalındığında, çocuğun isteği sorunu bir kenara bırakılmış olur.

Ailenin isteklerine karşılık verememek her zaman kolay değildir; ana babayı memnun etmeye aldırmamak da öyle... Tavsiye vermek bize "çekici" geliyorsa, bu, bir gün en azından bir anneye terapi uygulamış kişiler olarak terapist ruhu taşımamızdandır. Bu, kendimizi kurtarmakta çok zorlandığımız bir eğilimdir, özellikle de tedavi alanını seçmişsek.

Her bir soruna nasıl eğilmeli? Bir çocuğa ilerlemesini sağlayacak en iyi yanıtı nasıl vermeli? Sistemleştirmekten kaçınarak, sözcüklerin önemine, saygınlık ve yaşama gücü kazanmaya nasıl öncelik vermeli?

Rahatsızlık belirtisi olarak ortaya çıkan şeye çocuk sıkı sıkı yapışır, "onlara tutunur." Kimi zaman, kendisi olarak var olmasını sağlayan tek şey budur. Bu durumda çocuğun ya da ailesinin hikâyesinde tekrarlanan semptomatik öğeler analizde ortaya çıkarılabilir.

Jenny Aubry'ye mektubunda, J. Lacan şunun altını çiziyordu: "Çocuğun gösterdiği belirti, aile yapısındaki semptomatik öğeleri de açıklayabilir; aileyi oluşturan çiftin gerçeğini temsil edebilir. En karmaşık, ama müdahalemize en fazla açık kapı bırakan durum budur. Önde gelen belirti annenin öznelliğine bağlıysa, eklemlenme büyük ölçüde gevşer. Bu durumda çocuk bir fantazmanın bağlaşığı konumundadır [...]. Annenin "nesnesi" olur ve bu nesnenin gerçekliğini açığa vurmaktan başka işlevi olmaz."

Bu alıntının ilk bölümünde J. Lacan nevrozdan söz ediyor; son bölümde çocuk, annenin fantazmasına yapışmış bir nesnedir, anne için, sadece onun gerçeğini yansıtmak üzere vardır. Aynanın pürüzsüz yüzeyinde bir bulanma olmuştur. Baba sahnede yer almaz. Kuliste bile yoktur. Annenin söylemine hiçbir şey sınır getirmemiştir ve çocuk aynada kaybolmuştur. Adlandırılmamıştır ve bedenini sahiplenemez. Başlangıçta bu parçalanmış

bedenin fizik belirtilerini çoğaltarak; sonraları, gelişme ve konuşma gecikmeleriyle, dış dünyayla bağlarını gevşeterek, kişilik ve kimlik bozukluklarıyla kendini ifade edecektir. Kim olduğunu tam bilemez ve onu daha da fazla korkutmaktan başka işe yaramayan gülünç kılıklara girmişçesine bir başkasının ona sunacağı her imgeyle özdeşleşir.

Sadece uzun bir çözümleme çalışması ona bazı tutamak noktaları sağlayabilir, psikiyatri dünyasından uzakta yaşama olanağı verebilir. Annesinin isteklerine tümüyle hapsolmuş bir çocuk kendini yapılandıramaz. Annesini memnun etmek için ona kendinden bir parça veren çocuk, daha az zarara uğramış görünse de, bu durumdan yara almadan kurtulamaz.

ROBERT, 15 yaşında. Winnicott terapi sırasındaki konuşmalarla ilgili olarak sunduğu başka bir vakada, Robert'in bahçede çalışırken "karanlık bir köşeyi aydınlattığı"nı söylediğini aktarıyor. Bu karanlık köşenin, kendi hayatını unutmak pahasına annesini hayatta tutabilmek için aydınlatması gereken depresyonu temsil ettiğini açıklıyor.

Ergenlik çağındaki çocuk kimi zaman, "annem aşırı," der. Ne aşırılığı bu? Aşırı annelik yapıyor, aşırı karışıyor, çocuktan aşırı beklentileri var; hangisi? Annenin kurgu dünyasına hapsolan çocuk, artık var olamaz.

Fazlasıyla anne ve yeterince kadın olamayan annenin gözü başka şey görmez olur ve çocuk onun gözünde, kaygılarının panzehirine, yalnızlık korkusunu giderecek nesneye dönüşür. Çocuğun, doğumdan bile önce, uyumlu gelişebilmesi için, annenin "başkalarına" "başvurması" gerekir.

Françoise Dolto'nun aktardığı bir Çin geleneği, annenin doğumdan birkaç gün sonra çocuğu bütün aileye tanıtmasını zorunlu kılıyor. Anne törende, "Bey oğlum ya da hanım kızım; şahsınızda, bey kocamın, bey atalarını selamlıyorum" diyerek beşiğin üzerine eğiliyor. Elinden giden çocuk, artık sadece annesine ait olmayan varlığının tanınacağı başka bir soy zincirine katılmış oluyor. Anne artık bebeğin tek sahibi olmayacaktır.

Çin'de veya başka bir yerde, hemen her doğumda şu ya da bu biçimde gerçekleştirilen bu tören, üçüncü şahsın rolünün belirtilmediği ya da anne tarafından yeterince vurgulanmadığı durumlarda hedefine ulaşmazsa, anne ve çocuk acı çekerler.

Böyle bir anne bir psikanaliste başvurduğunda, çocuğunu bir "üçüncü şahsa" yöneltmiş olur.

Psikanalistin işi, günümüzde divan ile koltuk arasındaki alanla sınırlı kalmıyor. Talep toplumun uğradığı değişimlere göre değişiyor. Analistlerin "geçmişe takılıp kalmamaları," talebin aldığı yeni şekillere uyum sağlamaları önemli. Ana baba tavsiye istemeye gelmişse, kapıyı yüzlerine kapatmak yerine, psikanalistin bakışı, özel dinleme biçimiyle, tavsiyenin ötesinde asıl istenenin ne olduğunu ortaya çıkarmak olmalı. Bir psikanaliz danışmasında tavsiye aramak başka, bir psikoloji el kitabından bulunup çıkarılmış bir reçeteyi uygulamak başkadır. Winnicott, çocuğun okul değiştirmesini, yatılı okula gitmesini, bir çocuk hastalıkları uzmanından randevu alınmasını tavsiye etmekten çekinmezdi. Sanırım haklı olarak, çocuğun hayatı çekilmezse, sadece terapinin çocuğun gelişmesi için yeterli olmayacağını düşünüyordu; ancak bu tavsiye yalnızca o çocuk için geçerliydi ve bir analist tarafından "aktarılmıştı."

"Rehberlik" sert eleştirilere uğruyor. Ama yanlış çoğu zaman analitik formasyonu olmayan terapistler tarafından uygulanmasından kaynaklanıyor. Psikanalistin de konuştuğu birkaç görüşme, çok şeyi çözebilir. Françoise Dolto vurguluyor: "Psikoterapiye alınan ve üç dört seansa ihtiyacı olan çok çocukla karşılaştım [...] ve farkına vardım ki [...] çocuklarla yalnızca beş ya da altı kez görüşüyor, sonra kesiyordum. Üstelik, nedenini bilmediğim halde, bir an geliyor, çatışma çözülüyordu. Oysa, olan şuydu: Ana babayla cinsel hayatları hakkında konuşmuş ve çocuğun Oidipus kompleksinden kaynaklanan davranışlarının tuzağına nasıl düştüklerini onlara anlatmıştım."

Rehberlik var, rehberlik var; kapıları kapatan tavsiyeler var, açan tavsiyeler var. Ana babalar, kendilerine hiç sınır konmadığı için ölçütleri kalmamış, Dolto'nun dediği gibi "tepetaklak" olmuş çocukları danışmaya getirdiklerinde, kuşkusuz söylenecek bazı şeyler vardır.

Analistin birkaç sözcüğü, sorunları örtmek yerine açabilir, ana babayı kendi hikâyelerine geri döndürebilir, mutlak gücünün düşüncesinden deliye dönmüş 5 yaşındaki küçük zorbayı daha fazla ürkütmekten nasıl korktuklarını dile getirmeleri istenebilir.

Çocuğu, buyurucu olmayan yapıcı bir biçimde, insanların koyduğu yasalara davet eden bir söylem geliştirmek gerekmektedir. Yapılandırıcı bir söyleme geçiş, istek sorununu ortaya koyar. Oysa ahlâkçı çözüm, kurallara uymayı vaaz eder. Ahlâk ve etik ayrımı da böyle ortaya çıkar.

Bazı ana babalar için çocuklarının sorunlarını anlamaya çalışmak kendi çocukluklarında onlara sorun çıkaran şeylerle yüzleşmek anlamına gelir. Bazı durumlarda, ilk randevu çocuk için alınmış olsa da sonradan baba ya da anne yardım ister.

Çocukları çevrelerine bağlayan bilinçaltı sorunsalının karmaşıklığı, ilk zamanlar çocuğu ana babasıyla birlikte kabul etmemizi gerektiriyor. Bu "birlikte" yapılan bir analiz değil, daha çok, bir tarafa söz vererek çocuğun kendisine ait olmayan bir söylemden ayrılmasını sağlama denemesidir. Çocuk için tedavi kararı alınırken, diğer taraftan ana babanın kendilerini ifade edebilecekleri ayrı bir alan düzenlenerek çocuklarının "iyileşmesiyle" baş edebilmelerine yardımcı olunur. Bazı durumlarda bu iyileşme onlar için gerçek bir sınama olabilir.

Bu alanda reçete yoktur; her seferinde yaratıcı olmak gerekir. Bir çocuk psikanalistinin riske girmemesi, gerçeği yansıtmaması düşünülemez, çünkü çocuklar gerçeği söylemenin ne anlama geldiğini herkesten iyi bilirler. El kitaplarının en büyük eksikliği bu yaratıcılıktan yoksun olmalarıdır. Hiçbir makale, hiçbir reçete psikanaliz danışmasının yerini tutamaz. Bu buluşmanın yaratabileceği "sürpriz" aranan sözcüğe ulaştırabilir ve çocuk farklı bir yöne doğru gitmeye başlar.

Tekniği, her vakada yenilemek gerekse de, bu işin gerektirdiği formasyon analizci formasyonudur. "Psikanaliz benim pratiğimin temelindedir," diyordu Winnicott. Bana soru soran bir öğrenciye kaçınılmaz olarak, sözünü ettiğim (psikanaliz olmayan) çalışmayı yapabilmenin tek yolunun psikanaliz formasyonu olduğunu söylerim. [...] Bilinmeyen bir alanın keşfi anlamına gelen her yeni vakada benim tek yardımcım, içimde taşıdığım, benim bir parçam olan ve olur olmaz başvurmak zorunda kalmadığım teorimdir... Benim konumum, tekniğini geliştirmek için çırpınan, ancak tekniğe hâkim olduktan sonra müzik yapabilecek duruma gelen bir viyolonselcinin durumuyla kıyaslanabilir."

Gerçekten de, Winnicott'un sürekli yenilenen tekniğinin gerisinde kendisinin yıllar boyunca edindiği ve yapıtını inceleyerek kavrayabileceğimiz teorik temelleri buluruz. Bu, onun Françoise Dolto'yla ortak noktasıdır. Dolto, vakaları aktarırken ilk uyandırdığı izlenim, gerçekten büyüleyiciydi. Bütün bunları nasıl bulmuş diye düşünüyorduk. Yorumlarının gizemli bir yanı vardı, sezgileri tılsımlı gibiydi. Ama Françoise Dolto'nun yapıtını dikkatle okursanız, bütün müdahalelerinin teorik temelle desteklendiğini görürsünüz. Tıpkı Winnicott gibi, o da, seans boyunca teoriyi hiç düşünmeden özgürce hareket edebiliyordu. Bir virtüöz konser sırasında solfeji hiç düşünmez, oysa ancak solfejden hareketle çalabilir.

Bir ya da iki görüşme, bir çocuğun, kendisine acı veren sorunların özünün çok kısa sürede ortaya çıkmasına yol açacak şekilde konuşmasını sağlayabilir. Winnicott'un düşündüğü gibi, çevre fazla hastalıklı ve sorun fazla karmaşık değilse, tek bir seans bile bir çocuğun, Françoise Dolto'nun deyimiyle "düşe kalka kendi yolunu bulmasına" yeterli olabilir. Enerjisi ve "cinsiyetinin ruhu" çerçevesinde büyüme arzusuna yeniden kavuşur.

Winnicott'un sözünü ettiği "kutsal an" çocuk ile terapistin "çocuğun karşı karşıya bulunduğu ve gelişmesini engelleyen duygusal ya da psişik durumunun bilincine birlikte vardıkları andır."

> PIERRE: O zaman 6 yaşında olan Pierre'le yaptığımız görüşmeyi hatırlıyorum. Çocuk annesiyle birlikte gelmişti, okula gitmeye şiddetle direniyordu. Çok istenen bir çocuktu, uzun bir kısırlık döneminden sonra yapay döllenme yoluyla doğmuştu. Annesinin dediğine göre "tıbbın bir mucizesi"ydi. Pierre bu sırada, simsiyah, yıkılmış, ban/a söylediğine göre de "içi boş" bir ev çiziyordu.
>
> O resim çizerken annesi bu çocuğun doğumundan beri ne kadar kusursuz olduğunu anlatıyordu. Tam hayalini kurduğu ve tıbbın ona sonunda kazandırdığı çocuktu. Ancak, ilkokula başladığından beri hiçbir şey yolunda gitmiyordu, çocuk okula gitmeye karşı çıkıyor hırçınlaşıyor ve annesinden ayrılmayı kesinlikle reddediyordu.
>
> Pierre çizdiği resimde, dediğine göre "yıkık evi onarmak" için umutsuzca çare ararken, anne, kocasıyla sorunlarını dile getiriyordu.

Pierre ilkokula başlarken babası evden ayrılmıştı. Annesi kocasının geri döneceğini düşünüyor, ama geri gelmesini istemek için onunla nasıl bağlantı kuracağını bilemiyordu. Bu sırada hâlâ resimle uğraşan Pierre, bir yandan söyleniyordu: "Vah vah, ev yıkılıyor, itfaiyeyi çağırmak lazım, ama bilemiyorum, yoksa polis mi çağırsam?" Bana dönüp, "Sen polisin numarasını biliyor musun?" diye soruyordu. Ne yazık ki, o anda elimin altındaki tek numara annesinin telefon numarasıydı. Bunu ona söyledim. Bu sırada anne ağlamaya başladı. Hiçbir şey görmezmiş gibi davranan Pierre anneye döndü: "Yo, hayır, yine ağlama, beni kızdırıyorsun." Yeniden eviyle ilgilenmeye başladı: "Tamir etmek çok zor, bunu asla başaramayacağım." O zaman anneye, yalnızlığından ve üçüncü bir kişiden yardım istemekte zorlanmasından söz ettim. Gerçekten de iyi durumda olmayan annesini bırakıp okula gitme düşüncesinin Pierre'e acı verdiğini anlattım. "Ah evet," dedi, "annemin benimle gelmesini isterdim. Orada insan çok eğleniyor."

Pierre ve annesi nasıl bir güçlüğün tuzağına düştüklerinin anlamışlardı; çocuk annesini mutlu etmek istiyor, onsuz mutlu olmayı kabullenemiyordu. Anne kendini yeniden yapılandırmayı denemiyordu. "Bu çocuk benim her şeyim," diyordu, "bu ona fazla ağır gelmiş olmalı, onun kusursuz olmasının öyle istiyordum ki." Bu tek görüşme, Pierre'in ve annesinin kendi yönlerinde gitmelerini ve yollarına farklı bir şekilde devam etmelerini sağladı. Ana baba olan siz okurlara da aynısını diliyorum.

Kaynakça

Benhaim, M., *Les Troubles de la relation à la mère,* Paris, 1992.

Dolfo, F., *Au jeu du désir,* Le Seuil, Paris, 1981.

— *La Difficulté de vivre,* Inter-éditions, Paris, 1982.

— *Dialogues québécois,* Le Seuil, Paris, 1987.

— *Séminaire de psychanalyse d'enfants,* c. I, II ve III, Le Seuil, Paris, 1988.

Dolfo, F., Dolto-Tolitch, C., Parcheminier, C., *Paroles pour adolescents ou le complexe du homard,* Gallimard Jeunesse, Paris, 1998.

Freud, S., *Cinq psychanalyses,* PUF, Paris 1967.

— *Un souvenir d'enfance de Léonard de Vinci,* Gallimard, Connaissance de l'inconscient, Paris, 1987.

Lacan, J., "Deux notes sur l'enfant," *Ornicar?,* no. 37, Navarin, Paris, 1986.

Mannoni, M., *L'Enfant arriéré et sa mére,* Le Seuil, Le Champ freudien, Paris, 1964.

— *Le Premier Rendez-vous avec le psychanalyste,* Denoël Gonthier, Médiations, 1965.

Misrahi, C., *La Comtesse de Segur ou la mère médecin,* Denoél, L'Espace analytique, Paris, 1991.

Miller, A., *C'est pour ton bien,* Aubier, 1991.

Raimbault, G., *Médecins d'enfants,* Le Seuil, Le Champ freudien koleksiyonu, Paris, 1973.

Soriano, M., *La Semaine de la comète,* Stock, 1992.

Winnicott, D. W., *L'Enfant et sa famille,* Petite Bibliothèque Payot, Paris, 1957.

— *Jeu et réalité, l'espace potentiel,* Gallimard, Paris, 1971.

— *La Consultation thérapeutique et l'enfant,* Gallimard, Paris, 1971.

— *Conversations ordinaires,* Gallimard, Paris, 1986.

— *Le Bébé et sa mère,* Payot, Paris, 1982.

Yazarın notu:

Yukarıdaki kitaplar, içinde "reçete" bulabileceğiniz "el kitapları" değil, çocuk olma tarzları üzerine düşünceler içeren yapıtlardır. Sayfalar boyunca size anlatmaya çalıştıklarımdan sonra, "reçete" kitaplar önermeyecektim herhalde!

Roman, hikâye, şiir okumaya ne dersiniz? Ya da tiyatroya gitmeye?

20. yüzyıl, çocuk haklarının ilanına tanık oldu; çocukluğun tanımı değişti. Üstelik Mayıs 1968'de "yasaklamanın yasaklanması" anlayışı da ortaya çıkmıştı. Ana babalar bu köklü değişimler karşısında şaşkınlığa düştü. Çoğu itaat anlayışıyla yetiştirilmişti. Şimdi çocuklarını nasıl yetiştireceklerdi? Artık her şeyi yeni baştan düşünmeleri gerekiyordu. Çocuklarına her konuda kendilerine eşitmiş gibi davrandılar. Onları kendileriyle bir tutmaları kadar, bizzat kendilerinin çocuklaşması da sorunlar yarattı. Hiçbir şey çocuk gibi davranan bir ana baba kadar güven sarsıcı olamazdı. Çünkü çocuklar yetişkinlerden kendilerine yol göstermelerini bekler ve örneklere gereksinim duyarlar. Neyi yapıp neyi yapamayacağı konusundaki sınırların eksikliği çocuğu şaşkına çevirir. Oysa çocuk en başta güvence aramaktadır; "Merak etme canım, her şeyi isteyebilirsin. Ben tehlikeli olanı yapmana izin vermemek için buradayım" diyen bir ana babaya gereksinimi vardır. Psikanalist Catherine Mathelin, bu kitabında bütün bunlardan yola çıkarak yapay bir mutluluk arayışı içinde olan iki "modern" aileyi hayali bir sahnede kurguluyor: Kıskançlık, otorite ve zorbalık, boşanma, üvey ana babalar, tek başına çocuk büyütmenin sorunları, erken ergenlik, önemsenmeyen önemli yanlı lar...

İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ

Kitap YAYINEVİ

ISBN 978-975-8704-27-9

